

MATS REHNSTRÖM
KATALOG 82

GASTRONOMI
HIPPOLOGI
SVENSKT 1600-TAL

Hej!

Sommaren 2016 fyller antikariatet 25 år och tanken är att fira det på olika sätt, bland annat med ett antal kataloger som ska försöka spegla verksamhetens både bredd och specialisering.

Denna katalog innehåller tre avdelningar med äldre böcker och kommer i felaktig nummerföljd ut före katalog 81 som är i slutproduktion och ska presentera Gunnar Brusewitz äldre utländska litteratur.

Även om antikariatet sysslat mycket med såväl äldre gastronomisk som hippologisk litteratur är detta första gången dessa områden får egna avdelningar i katalogerna. Svenskt 1600-tal har däremot presenterats i en egen avdelning i katalog 52, 2005.

De som är intresserade av hippologi respektive svenskt 1600-tal har anledning att även titta på gastronomiavdelningen, då där återfinns en rad hushållsböcker med kapitel om hästar och sjukdomsråd för djur samt ett antal av de äldsta svenska gastronomiska skrifterna tryckta under 1600-talet. Bland dessa kan nämnas Per Brahes *Oeconomia* som skrevs på 1500-talet och gavs ut 100 år senare av ett barnbarn med samma namn och Andreas Sparmans *Sundhetzens speghel* från 1642. Den sistnämnda är både en medicinsk handledning och en kokbok samt dessutom försedd med många prov på författarens diktkonst.

Trevlig läsning & med tillönskan om ett nytt gott bokår!

Mats Rehnström

MATS REHNSTRÖM *Rara böcker & handskrifter*

Jakobsgatan 27 b (mitteningången)

Box 16394, SE-103 27 Stockholm, Sweden

Tel. 08-411 92 24, fax 08-411 94 61

e-post: info@rehnstroem.se

hemsida: www.matsrehnstroem.se

Plusgiro 336514-5 Bankgiro 5336-6282

Medlem i Svenska Antikvariatföreningen

Member of ILAB

GASTRONOMI

1. *Allmänt nyttigt hushålls-magazin*, innehållande allehanda uppgifter, för stadsboer och landthushållare; samlade utur 66 häften af Magazin aller neuen Erfindungen. Sthlm, A. Gadelius, 1819. 8:o. (2), 120, (6) s. Häftad och oskuren i tryckt gråpappomslag. Något lagerfläckig, mest i början och mot slutet. *4000

Du Rietz 81. Hebbe 92. Innehåller spridda iakttagelser och råd i olika grenar av bland annat lanthushållningen från "ananas och meloner, att uppdraga utan jord" till "ättick-aether emot rheumatiska plågor." En del av råden är matrelaterade.

2. (ANDERSSON, N. J.) *Våra bästa mat-lafvar*. Kortfattad anvisning att igenkänna, insamla och till födoämne bereda några af våra allmännaste lafvar. Utgifven på föranstaltande af kongl. Patriotiska sällskapet. Sthlm, L. Moquist, 1868. Stor 8:o. 12 s. & 2 styva blad med 6 uppklustrade torkade lavar. Häftad och oskuren i tryckt omslag med liten och svag fuktfläck. Ryggen med obetydliga revor. På de avslutande textbladen har lavarna som vanligt färgat av sig. Fint ex. *5000

Blomqvist s. 118. Krok 58. Smärre skrifter föranledda och prisbelönta af kgl. Patriot. sällsk. 4. Enligt förordet delades skriften ut gratis i 4000 exemplar till landets folk- och lantbruksskolor. Uppfodrade återfinns de i texten beskrivna matlavarna: asklav, manlav, skägg- eller tovlav, islandslav, snölav och renlav. *Våra bästa mat-lafvar* utkom med anledning av hungeråren på 1860-talet. Nils Johan Andersson (1821-80) var botaniker och innehavare av den Bergianska professuren och hade deltagit i fregatten Eugénies världsomsegling.

3. (ANDERSSON, N. J.) *Våra bästa mat-lafvar*. Kortfattad anvisning att igenkänna, insamla och till födoämne bereda några af våra allmännaste lafvar. Utgifven på föranstaltande af kongl. Patriotiska sällskapet. Andra upplagan. Med en tafla i färgtryck. Sthlm, A. Holmberg & comp., 1870. Stor 8:o. 12 s. & 1 färglitograferad plansch. Häftad med samtida blå ryggremsa. Fin inlaga men en smärre fuktfläck överst i den inre marginalen på planschen. *1500

Eftersom efterfrågan var fortsatt stor utgavs denna andra upplaga med plansch av litografen Höglind, "då ett förnyadt insamlade af tillräckligt antal lefvande exemplar ej mera blifvit för förf. möjligt". Planschen föreställer avbildningar av asklaven, manlaven, islandslaven, snölaven och renlaven.

4. (BALLING, E.) *Den värdiga bondhustrun*. En prisskrift öfversatt med förändring och tillägg af Carl Fredric Fallén. Lund, C. F. Berling, 1801. 8:o. (24), 132 s. Häftad i nött samtida klistermarmorerat pappomslag. Ryggen

lite defekt. Bra inlaga med några enstaka gamla marginalanteckningar. En kontrollstpl med översättarens initialer på sista sidan. Med Johan Alfred Gulins namnteckning daterad i Lund den 3 februari 1832. *3500

Hebbe 43. Bibliotheca danica II:258. Med tryckt dedikation till Rutger Macklean m.fl. Den avslutande minnessången "öfwer bondhustrun Märtha" är översatt av J. E. Angelin. Originalen *Huusmoderen eller den værdige landboeqvinde* utkom 1792. Det blev prisbelönt av Landhuusholdningsselskabet och den danska regeringen köpte in 1000 exemplar till utdelning bland "de minst förmögna af allmänheten". En andra dansk upplaga utgavs 1794. Behandlar bland annat bondhustrun "Märthas förnuftiga hushållskonst", brödbakning, smör- och osttillverkning, bryggning och slakt. Carl Fredrik Fallén (1764–1830) studerade för Thunberg och Retzius och är idag mest känd som framstående entomolog. I sin ungdom översatte han ett antal skrifter inom lantushållningsområdet.

5. BERGIUS, B. *Tal, om läckerheter*, både i sig sjelfva sådana, och för sådana ansedda genom folkslags bruk och inbillning, hållet för kongl. Vetenskaps academiens vid præsidii nedläggande, den 3 maj 1780. I-II. Sthlm, J. G. Lange, 1785–87. 8:o. (6), 272, (1) + (6), 328 s. Båda delarna med grav. titelvinjetter, den senare inklistrad. + (BLOM, C. M.) *Register* öfver framledne banco-commissariens Bengt Bergii Tal om läckerheter, som hölts i kongl. Vetenskaps academiens vid præsidii nedläggande den 3 maj

1780. Sthlm, J. G. Lange, 1785. 8:o. (4), 20 s. Två oskurna och delvis uppskurna häften i något nötta samtida gråpappersomslag. Några enstaka lager- och småfläckar. Registret taget ur band och med svag fuktrand på titelbladet samt något bruntonat sista blad. Andra häftet med de samtida initialerna "E. S." på främre omslagets insida och en liten nummerlapp på ryggen. Bra ex. *25000

Du Rietz 48. En tysk översättning utkom 1792. Utgiven efter författarens död av Samuel Ödmann och med en stor mängd kompletterande noter av denne. Det separat utgivna registret till första delen sammanställdes av Carl Magnus Blom. Förorden i första delen respektive registret är skrivna av brodern Peter Jonas Bergius och i andra delen av Samuel Ödmann.

Första delen behandlar läckerheter ur växtriket och andra delen ur djurriket. Bengt Bergius och Samuel Ödmann hämtade huvuddelen av uppgifterna om läckerheter från jordens alla hörn ur olika reseskildringar och visade prov på en ovanlig vidsynthet vad gäller främmande seder: "gammalt salt kött och fläsk samt förlegad torr-fisk är ej för oss någon smakelig kost; men rarheten och moden kan göra sådant til det smakeligaste".

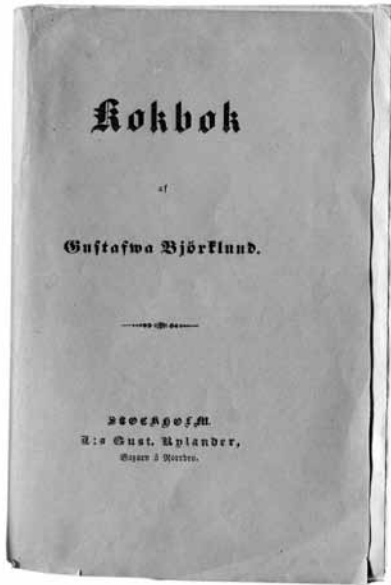
6. BERGMAN, J. M. *Hand-lexicon för svenska landthushållare*, innehållande: det wigtigaste i åkerbruk, trädgårdsskötsel, boskapsskötsel, skogshushållning, hushållsgöromål, jagt, fiske; beskrifning om de allmännaste svenska djur, växter och bergarter, samt en teckning af åkerbruk och näringar inom hwarje län; författadt hufwudsakligen efter svenska skrifter och med afseende på Sweriges climat och naturliga beskaffenhet. Falun, J. E. Bergman, 1838. 8:o. (4), 322, (2) s. Ljusbrunt klottryggbd med brunstänkta snitt. Stänkdekorerade pärmsidor. Interfolierad. Anteckning med kulpets på insidan av främre pärmen. Titelbladet med en mindre flottfläck, för övrigt en i det närmaste helt ren inlaga. Litet rosthål i yttermarginalen på s. 163. Ur Hjalmar Gustafssons bibliotek. *2500

Du Rietz 113. Hebbe 133. Schreber 18. Från "aborr" till "Östersunds län" med uppgifter om bland annat matlagning, jakt och odling.

7. *Beskrifning om thet wid kongl. amiralitetet nu brukelige bakningssätt*, efter författadt reglemente, som grundar sig på the af herr general majoren och comendeuren af kongl. Swerds orden, von Lantingshausen anstälte nyttige rön och försök, samt hwad erfarenheten sedermera bestyrkt; warandes samma reglemente af hans kongl. maj:t under then 6 september 1751 til alla delar i nåder gilladt, samt til underdånigt följe theraf, utaf thess och riksens Amiralitets collegio then 13 februarii 1752 utfärdat. [=rubrik]. (Karlskrona, 1755). 4:o. (22, 2 blanka) s. Tagen ur band. *3000

Blomqvist s. 14. "18:vo, uti Amiralitets-bageriet tilwärkas twenne sorter bröd, neml. 1:o, miukt bröd eller ankarstockar, à 4 marker stycket, som til dagelig consumption i land til wakt- och arbets-manskapet upgår, och 2:o, tort bröd, dock inet skorpebröd, som på flere sätt är mindre fördelaktigt för kronan, utan succarie-bröd [...]; och på thet et sådant förråd altid må kunna wid makt hållas, utdelas thet äldsta brödet dels til arbetsfolket i land, dels ock til lastdragarefarten, i hvars ställe åter nytt bröd tilwärkas."

8. BJÖRKLUND, GUSTAVA. *Kokbok*. Norrköping, Östlund & Berling respektive Sthlm, Hörbergiska boktryckeriet. 1847. 8:o. (8), 349, (3 blanka) s. Häftad och oskuren i grönt tryckt omslag. Liten reva upptill på ryggen och bakre omslag med diskret lagad reva. Ett par blad ouppskurna i början. Bortsett från en fläck i yttermarginalen på s. 81–82 och några småfläckar i nedre yttre hörnet på s. 162–67 ett mycket rent och ovanligt välbevarat ex. Med Wilhelmina Wäsströms överstrukna namnteckning på insidan av främre omslag, daterad den 20 februari 1848. *6500

8.

9.

Du Rietz 129. Andra upplagan utkom 1849 och därefter följde talrika upplagor. Detta är den första. Författaren drev restaurangrörelsen på "Lilla Sällskapet" i Stockholm. En av den svenska gastronomiska litteraturens klassiker i ett osedvanligt fint exemplar i originalskick!

9. BJÖRKLUND, GUSTAVA. *Kok-bok för tjenare och tarfliga hushåll*. Sthlm, N. Marcus, 1851. Liten 8:o. (2), 160 s. Häftad och oskuren i tryckt omslag. Omslaget med revor och pappersförluster. Det bakre omslaget med lackfläck. Fuktfläckar i början och från s. 100 till slutet. *3500

Blomqvist s. 210. Detta är den raraste av Björklunds kokböcker.

10. BRAHE, P. *Gamble grefwæ Peer Brahes/ fordom Sweriges rijkes drotzetz/ oeconomia eller huuszholdz-book/* för ungt adels-folck. Skrifwin anno 1581. Visingsborg, J. Kankel, 1677. 4:o. 127 s. Lätt nött men elegant stänkdekorerat skinnbd från 1800-talets andra hälft med upphöjda bind, rikt guldornerad rygg och röd titeletikett. Pärmarna med guldpräglade ramverk. Ryggen lite blekt och med några små fläckar. Främre pärmens insida med fuktspår efter borttaget exlibris. Något lagerfläckig och bruntonad. Lite svagt tryck nederst på s. 60. Några gamla diskreta understrykningar på s. 75 och 90. Liten rostfläck i yttermarginalen på de sista sidorna. Med Karl XV:s stpl som kronprins på titelbladet, J. O. Wedbergs och Pro Finlandias exlibris samt ur Gerard Bonniers bibliotek. *12500

Collijn 105. Almqvist 31. Du Rietz 10. Hebbe 3. Sjögren nr 46, figur 440. En av de äldsta i Sverige författade hushållsböckerna. Den trycktes av författarens sonson på dennes eget privattryckeri på Visingsö. Detta exemplar inropades av Eric Österlund för 172 kronor på Pro Finlandiaauktionen för Gerard Bonniers räkning. Sannolikt rör det sig om Gustaf Holdo Stråles exemplar som sedan ägdes av Nils Gyldenstolpe.

11. (BRAUNER, M. H.) *Project til et oeconomiskt hand-lexicon för svenska jordbrukare*, sammanhämtdt af utkomne hushålls-skrifter, innehållandes: åtskillige för en landtman nödige underrättelser, til större delen försökte af B----r. Göteborg, S. Norberg, 1788. 8:o. 151 s. Något nött samtida hfärd med upphöjda bind, sparsamt guldornerad rygg, brun titeletikett och stänkta snitt. Enstaka småfläckar. Något missfärgad i yttermarginalen på s. 25 och 32 och en mindre fläck i övre marginalen på s. 54. Bra ex. med J. Littmarcks namnteckning daterad 1790. *8000

Du Rietz 52. Hebbe 117. Alfabetiskt uppställd från "agnar" till "ärter". Brauner försäkrar i förordet att han ingalunda vill bli anedd som författare av detta lilla "wid lediga stunder sammanskrifna arbete" [...] utan "endast at tjena älskade landsmän med de små kunskaper jag kunnat förvärfwa medelst gjorde försök i hushålls-wägen, i andledning af de hushålls-skrifter jag haft tilfälle läsa." Om arbetet av läsekreten skulle anses ofullkomligt, "får jag äfwen finna mig därutinnan; en för mig wanlig lott." Jonas Littmarck (1758-1847) var bergmästare, lantmätare och godsägare. Han bodde på Valsta i Västmanland och fick 1816 Lantbruksakademiens högsta pris för sin anläggningar kring Valstasjön.

12. BRELIN, N. *En bakugn, af koppar-plåtar*, hvaruti med ständig låg-eld, bröd bakas eller gräddas, på sand. För hans kongl. maj:t i underdånighet upwist d. 14 martii, 1749 tå prof giordes med et lisspund mjöl, hwaraf bröd inom en timas tid blef uti ugnen gräddat. Til allmän nytta uppfunnen. Sthlm, Kongl. tryckeriet, (1749). 4:o. (8) s. & 1 utvikbar grav. plansch. Tagen ur band och insatt i en ny gråpappersryggremsa. Planschen med en reva. *3000

"Genom thenna kånst at baka/ bröd och bullar uti fält; får soldaten färsker kaka, och frisk limpa i sitt tält. Båtsman biter icke tanden/ sönder uti möglat bröd; får han bullan uti handen, fruktar han för ingen nöd. Thenna kånst, som hade kunnat/ lönas väl af mång utlänsk, har jag Svea rike unnat/ som en ärlig trogen svensk." Planschen avbildar Brelins mobila bakugn. Nicolaus Brelin (1690-1753) var en av sin tids främsta uppfinnare och blev ledamot av Vetenskapsakademien stiftelseåret 1739.

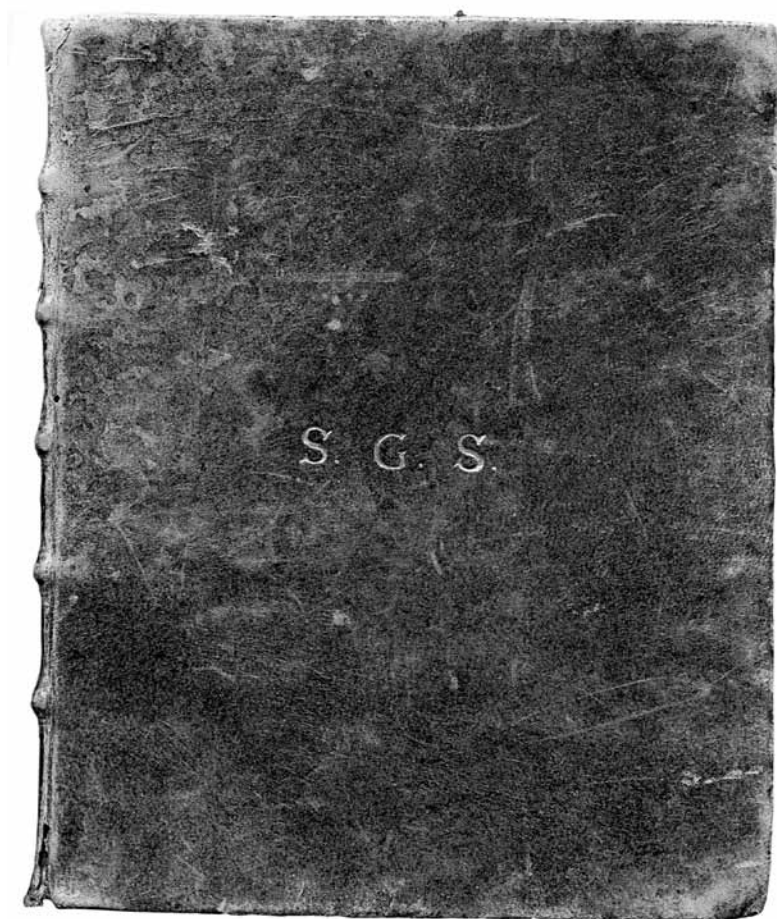
13. (BROMS, C. G.) *Någre anteckningar uti landthushållningen*. Örebro, N. M. Lindh, 1820. 8:o. (2), 92, (2) s. Häftad och oskuren i något nött samtida gråpappersomslag. Omslaget med ett par småfläckar. Ouppskuren på s. 82-83. Enstaka lagerfläckar. Med C. O. Palmstjernas namnteckning. Bra ex. *1500

Hebbe 94. Blomqvist s. 266. Andra utökade upplagan utkom 1829. I korta notiser behandlas bland annat barnarbete, blomsterkrukor, bröd, enbärsmos, gäss, jäst, kålrötter, liktornar, renlavar, syrsor, timotej, vägglöss och ärtor enligt det avslutande registret. Carl Otto Palmstjerna (1790-1878) var bland annat militär och politiker samt finansminister 1851-56. Han var även en aktiv lantushållare och godsägare.

14. BROOCMAN, R. *En fullständig svensk hus-hålds-bok* om svenska land-hushåldningen i gemen och i synnerhet, så in- som utom huset, om landt-gods, åkerbruk, sädens förmerande, ängar, rior, tobaks-plantering, humle-gårdar, allehanda större och mindre boskaps- och creaturs skiötsel och curer, lust- och trädgårdar, skogar, kokekonsten, confiturer och allehanda liqueurers tilredande &c. &c. jemte monga förträffeliga och nyttiga arcana oeconomica. Utur gamla och nya, så wäl tyska, som svenska hus-hålds-böcker, och egen erfarenhet, sammanskrifwen och utgifwen. I. Norrköping, (C. F. Broocman), 1736-39. 4:o. (24), 192, 179-80, 195-208, 109-11, 212-16, 1-168, 167-228, (2 blanka), 1-72, 1-68, 1-48, 1-88 s. & 2 utvikbara grav. plr. Den första titelsidan tryckt i rött och svart. + CELSIUS, A. *En underrettelse huru man efter solens ojämnarörelse bör rätt ställa ett uhrwärc*, at thet hela året igenom behåller en jämn och oförändrad gång. Norrköping, (R. Broocman, 1727). 4:o. (8) s. + (BROOCMAN, R.) *Then svenska hus-hålds-bokens andre del* om jern-wärc, jagt och foglafänge, mältande, bryggande, bakande, brännande, distillerande, liusstöpande, twål-siudande, wins præparerande och skötzel, winranckor, fergande, siöar och fiskerier, husmedel för siuka, örters brukande til läkedomar och til slut många utwalda hus-hålds-grep, sammandragen utur gamla och nya hus-hålds-böcker, samt förfarna mäns trowerdiga manuscripter och berettelser. Norrköping, (C. F. Broocman), 1739. 4:o. (6), 14, 1-43, (1 blank), 1-28, 1-62, 1-38, 1-42, 1-42, 1-120, 1-68, 1-24 s. Samtida trevligt men nött skinnbd med upphöjda bind, rikt gulddornerad rygg och titeletikett i pergament. Stänkta snitt. Några små maskhål i ytterfalsarna och ryggskinnet lite nött allra överst. Del II lätt lagerfläckig här och var och de avslutande bladen med fuktrand i nedre marginalen. Lagade revor i sjunde pagineringsföljden i del II på s. 17-24, med förlust av en del bokstäver, och lagade marginaler på s. 25-32 i samma pagineringsföljd. Äldre svårläst anteckning i blåkrita rörande bokens innehåll på försättsbladet. Med Samuel Gustaf Stiernelds förgyllda initialer på frampärmen och året "1755" i guld på bakpärmen. Bra ex. *25000

Du Rietz 20. Hebbe 138. Sahlin 9. Schreber 43: "Arbetet är svåråtkomligt". Reinerus Broocman (1677-1738) var kyrkoherde i Livland och senare i Hedvigs pastorat i Norrköping. Han grundade stadens första boktryckeri som övertogs av sonen Carl Fredrik Broocman. Denne är utgivare till den andra posthumt utgivna delen. Broocmans hus-hållsbok innehåller råd i lanthushållning, trädgårdsodling, skogsbruk m.m. och inte minst en intressant kokbok i vilken Broocman bland annat lovordar den i Sverige nyligen introducerade potatisen. Arbetet grundar sig dels på svenska och tyska skrifter, dels på Broocmans egna erfarenheter och vad han fått sig berättat av trovärdiga män. *SBL* skriver: "Boken är sålunda en handbok i lantlevnadens konst och gömmer en rik fond av ekonomiskt-historiskt och kulturhistoriskt material, inklusive anekdoter (t.ex. om Karl XII:s älgjakt i Lais), skrock, huskurer och medicinska råd, ej sållan av säregen art (se t.ex. om harens medicinska bruk) osv. [...] B. har främst inspirerats av tyska

och baltiska förebilder och representerar mera en strängt ordningssam, gammaldags hushållning än de nya tankar, som börjat arbeta sig fram i Västeuropa." En förteckning över innehållet i första delen publicerades 1736 som en bokpuff i *Stockholms post-tidningar*. Celsius *Underrettelse* återfinns ofta medbunden med Broocmans hushållsbok och är en instruktion i hur man tillverkar och använder ett solur. Samuel Gustaf Stierneld (1700–75) var general och fältmarskalk. Han var född på Dagö och hade som ung varit Karl XII:s page. Han var far till boksamlaren Adolf Ludvig Stierneld och sannolikt gick faderns bibliotek i arv till sonen.

15. BROOCMAN, R. *En fullständig svensk hus-hålds-bok* om svenska land-hushåldningen i gemen och i synnerhet, så in- som utom huset, om landt-gods, åkerbruk, sädens förmerande, ängar, rior, tobaks-plantering, humle-gårdar, allehanda större och mindre boskaps- och creaturs skiötsel och curer, lust- och trägårdar, skogar, kokekonsten, confiturer och allehanda liqueurers tilredande &c. &c. jemte monga förträffeliga och nyttiga arcana oeconomica. Utur gamla och nya, så wäl tyska, som svenska hus-hålds-böcker, och egen erfarenhet, sammanskrifwen och utgifwen. I. Norrköping, (C. F. Broocman), 1736-39. 4:o. (24), 192, 179-80, 195-208, 109-11, 212-16, 1-168, 167-228, 1-72, 1-68, 1-48, 1-88 s. Den första titelsidan tryckt i rött och svart. + CELSIUS, A. *En underrettelse huru man efter solens ojämma rörelse bör rätt ställa ett uhrwärc*, at thet hela åhret igenom behåller en jämn och oförändrad gång. Norrköping, (R. Broocman, 1727). 4:o. (8) s. + (BROOCMAN, R.) *Then svenska hus-hålds-bokens andre del* om jern-wärc, jagt och foglafänge, mältande, bryggande, bakande, brännande, distillerande, liusstöpande, twålsjudande, wins præparerande och skötzel, winranckor, fergande, siöar och fiskerier, husmedel för siuka, örter brukande til läkedomar och til slut många utwalda hus-håldsgrep, sammandragen utur gamla och nya hus-hålds-böcker, samt förfarna mäns trowerdiga manuscripter och berettelser. Norrköping, (C. F. Broocman), 1739. 4:o. (6), 1-43, (1 blank), 1-28, 1-62, 1-38, 1-42, 1-42, 1-120, 1-68, 1-24, 1-14 s. & 2 grav. plr. Något nött samtida skinnbd med upphöjda bind, oxiderad rikryggdekor och röd titeletikett av marokäng samt stänkta snitt. Mindre spår av mask upptill på ryggen. Skinnen vid nedre yttre hörnet på bakre pärmens avskavt och pärmhörnet skadat. Bakre pärmens insida vattenskadad. Främre inre falsen något svag. En till stora delar bra inlaga men som vanligt med en del sporadiska lager- och rostfläckar. Bokmärken i form av växtdelar har ibland lämnat spår i inre marginalen. De bägge

planschererna har smärre fuktfläckar i övre marginalen. Dedikationsbladen i del I delvis lite loss. Del II interfolierad i början. En reva i texten på s. 41 i denna dels första pagineringsföljd. I de tre sista pagineringsföljderna i del II återfinns mörktonade fläckar i nedre marginalen. Dessa går in i texten i registret och sidorna är lite fuktbulliga. Med S. Törnqvists inköpsanteckning på försättsbladet, Elias Rickmans namnteckning daterad 1748 på titelbladet och Dika Celsings respektive Tore Wretmans exlibris. *18000

Dika Celsings bibliotek såldes när biblioteket på Lindholm auktionerades ut 1916. Hovtraktören Tore Wretman (1916–2003) drev en rad av Stockholms finaste restauranger, skrev kokböcker och ägde ett fint gastronomiskt bibliotek som såldes på auktion i London 1997.

16. (BRÖMS, P.) *Den sluga och förståndiga gubben*, som lärer de oförfarna både i städerna och på landet, at igenom hwarjehanda hus-curer, hela och bota mångfaldiga sjukdomar, så wäl hos människor, som fänad; jämte mycket annat, som kan tjäna til förmon och nytta i åtskilliga hushålls-stycken. Sthlm, L. Salvius, 1755. 8:o. (2), 193, (15) s. Liten träsnittsillustration på s. 138. Samtida ganska hårt nött hfrbd med upphöjda bind och sparsamt blinddekorerad rygg samt stänkta snitt. Liten skada i ryggskinnet upptill och träspännen tittar fram på båda pärmarna. Den bräckta frampärmen enkelt lagad. Bitvis lite lagerfläckad inlaga. Senare notering i bläck nedtill på det något bruntonade titelbladet som har en reva i innermarginalen och några småfläckar. Några äldre marginalanteckningar i bläck. Gamla anteckningar på bakre pärmens baksida om rödsot, huvudvärk, frossa och näsblod. *4000

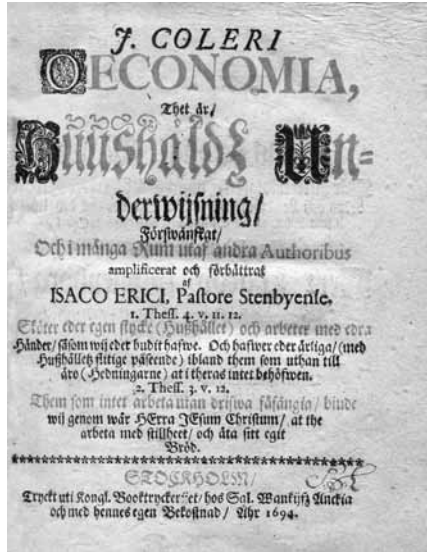
Du Rietz 32. Hebbe 1731. Det finns minst tre olika sättningar med tryckåret 1755, varav en eller två uppenbarligen är senare utförda tjuvtryck, detta är den med feltrycket "sjukdomar" i titeln. Nya upplagor utkom 1758, 1767, 1775, 1790, 1806, 1816, 1837 och 1858. Boken innehåller allehanda råd om hur man bland annat kurerar näsblod, fångar änder och med en olja gjord på ägg och groda kan "skaffa hår på et skalligt hufwud". Boken innehåller därutöver till exempel recept för tillredning av såväl tallstruntöl som vanligt öl.

17. (BRÖMS, P.) *Den sluga och förståndiga gubben*, som lärer de oförfarna både i städerna och på landet, at igenom hwarjehanda hus-curer, hela och bota mångfaldiga sjukdomar, så wäl hos människor, som fänad; jämte mycket annat, som kan tjäna til förmon och nytta i åtskilliga hushålls-stycken. Sthlm, L. Salvius, 1767. 8:o. (2), 192, (14) s. Liten träsnittsillustration på s. 138. Något nött samtida hfrbd med upphöjda bind och klistermarmorerade pärmsidor. Titelbladet lite loss upptill. Inlagan med enstaka marginalnoteringar och några småfläckar här och där, t.ex. på s. 22–23 och 127–32. Ett inklistrat urklipp från en bokkatalog på insidan av bakre pärmen. Med Gustaf Berndtssons exlibris och en oläslig namnteckning. *2000

18. COLERUS, J. *Oeconomia*, thet är/ hushåldz underwijsning. (I)–II. Sthlm, N. Wankijff, 1683–86. 4:o. (6), 394, (20, 2 blanka) + (8), 396, (16) s. Titel- och kalenderbladen tryckta i rött och svart. Något solkigt och lätt nött samtida pergamentbd med handskrivnen ryggtitel. Främre inre falsen delvis sprucken. Småfläckig och med bruksspår, t.ex. på s. 49–57 i del I. Smärre fuktfläckar i övre marginalen, t.ex. på s. 65–69, några små färgprov av akvarellfärger i övre marginalen på s. 73 och ett litet hål med förlust av pagineringen på s. 79–80 i samma del. Svaga fuktfläckar i övre marginalen i del II, fram till s. 17, på s. 49–60, 63–88 och 353–58, i nedre marginalen på s. 353–60 och 384–92. Små bläckfläckar på s. 178–79 och mindre bläckkludd i marginalen på s. 394 samt en pappersförlust i nedre hörnet på s. 295. Med M. Neumans, H. Klemmings och Alexander Nordlanders namnteckningar, den senares stpl och två stplr för hans gård, "Wäddesta". Bra ex. *13500

Collijn 175. Du Rietz 11. Hebbe 9. Reitersjö 0007. Müntzing I, 38. Detta är troligen den variant av del I som Collijn skriver om. Den har ett omtryckt register på endast 20 sidor mot vanliga 26. En andra upplaga utkom 1694. Del I har undertiteln: "för 40 åhr sedan förswänkat/ och i många rum uthaf andra authoribus amplificerat och förbättrat af Isaaco Erici, pastore Stenbyense i Östergötland", del II har undertiteln: "som handlar om allehanda boskaps/ nembl. fääboskaps/ bijs/ fårs/ getters och bockars/ hundars/ gäss och hönses/ kalkoners/ ankers/ swijns och hästars/ natur och skiötszel/ och huru man dhem uthi sjukdommar kan hielpa och curera. För 40 åhr sedan förswenkat/ som och i många rum af andre authoribus, amplificerat och förbättrat/ utaf Isaco Erici". Utgivare var översättarens son slottsfogden Samuel Stehn som undertecknat de tryckta dedikationerna till E. Lindskiöld och O. Thegner. Översättaren har bearbetat boken och anpassat den för svenska förhållanden. Björn Dal skriver om arbetet i *Sveriges zoologiska litteratur*: "Första delen är upplagd i kalenderform med innehållsrika texter för varje månad. Där återfinns avsnitt som ganska utförligt beskriver ett femtiotal däggdjur, fåglar, fiskar, ormar och insekter, ofta med inriktning på jakt och fiske. Den andra delen avhandlar till stor del husdjuren, varav hela 50 sidor om bin och biskötsel." Gunnar Brusewitz skriver om verket i *Solvarvets tecken*: "Med sina många årstidsbetonade råd och regler för lantmannen ger den en god bild av det strävsamma livet i 1600-talets bondesamhälle." Henrik Klemming (1825–87) var antikvariatsbokhandlare och bokförläggare. Alexander Nordlander (1835–1909) ägde Veddesta gård i Barkarby, Uppland.

19. COLERUS, J. *Oeconomia*, thet är/ huushåldz underwijsning/ förswänkat/ och i många rum utaf andra authoribus amplificerat och förbättrat af Isaco Erici, pastore Stenbyense. [I]. Sthlm, Wankijfz änckia, 1694. 4:o. (2 blanka, 6), 410, (21) s. Titelbladet tryckt i rött och svart. Något nött nära samtida skinnbd med upphöjda bind, oxiderad ryggdekor och rödstänkta snitt. Ett ytligt hack på främre pärmen. Ryggen med liten skada nedtill. Ett maskhål på s. 1–3. Smärre pappersförluster i nedre marginal på s. 101 och 107. Fläck i yttermarginalen på s. 107–08 och 327–28 och en mindre fläck i texten på s. 409–10. Med samtida initialer skrivna nedtill på titelbladet. *5000

19.

Denna andra upplaga av första delen är försedd med ett företal av boktryckaränkan Maria Wankijf. Det finns en sällsynt variant med omtryckt titel till andra delens första upplaga daterad 1694, men i övrigt finns det bara en upplaga av denna del, tryckt 1686.

20. (DAHLMAN, K.) *Svenska red-dejan* eller wälöfwada hushållerskan/ huru den må skjöta och wårda den boskap och de foglar, som hon är ansvarig före; styra sina inne-sysslor, och draga omsorg för lin och hampa, kål, och krydder. Dem af det hederwårda qwinno-könet til tjenst, som sig om en sådan wetenskap i hushållningen bemöda. I stället för andra delen til herr Eric Salanders gårds-fogde instruction, uti möjligaste kårthet sammanfattad af K. D. och med en bifogad tilökning eller en för alla menniskor wäl inrättad sundhetsbok. Til trycket befördrad. Västerås, J. L. Hornn, 1772. 8:o. 6, (2), 1–32, 17–216, 1–16, (12), 1–82, (2) s. Något nött samtida hfrbd med upphöjda bind och ganska nött svart infärgat titelfält. Lite fläckiga snitt. Små obetydliga maskhål upptill i främre falsen och nedtill på ryggen. Pärmpappret delvis bortnött på den bakre pärmen, liksom ett pärmhörn. Spår av en gammal auktionsetikett på insidan av främre pärmen. Den konstiga pagineringen i början beror på att B-arket blivit inbundet två gånger. Enstaka småfläckar. Fuktfläckar i övre marginalen på s. 50–190 och en liten rostfläck i yttermarginalen på s. 4 i den tredje pagineringsföljden. Med A. Blixéns, Mathilda Brambecks och Åsa Reuterswårds namnteckningar, den sistnämnda daterad den 19 september 1959.

*2500

Du Rietz 25. Hebbe 1495. Sista två opaginerade sidorna med bokreklam. "Sundhets-bok" med eget titelblad, impressum och arksignering. Den sammanställdes sannolikt av C. G. Roman. Första upplagan utkom 1743 och denna andra upplaga berör inte enbart innesysslor, utan även lantushållning och medicin. Hebbe påpekar när det gäller bihanget, som har rubriken "Bihang til swenska reddejan. Kort och bepröfwad underwisning til afwels, gjödsels och spannemål förmerande, åtminstone til en tredje-part i alla hushåld" att det är ovisst om det författats av Dahlman.

21. *Den försigtige köparen* eller ny samling af hushålls-rön, af C. E. Sthlm, J. P. Lindh, 1819. 8:o. (2), 30 s. Tagen ur band. Något lagerfläckig. *2250

Du Rietz 82. Råd om inköp av allt från lantegendomar till talg. I huvudsak behandlas dock inköp av matvaror med en genomgång vara för vara.

22. (EGERIN, SUSANNA) *En nödig och nyttig hus-hålds- och kok-bok*, handlande om åtskilliga rätters och bakwårcks tilredande. Om åtskillig slags fruchts insyltande och förwahrande. Om åtskilliga slags winers tilredande. Om åtskilliga brännewiners samt watns brännande. Med mera som registret utwisar. Thet ehrbara fruentimret til god hielp och anledning/ wid åtskilliga i hus-hållet förefallande tilfällen. Efter mångas åstundan, andra gången uplagd/ och med åtskilliga curieuse stycken förökt. Sthlm, J. L. Horrn, 1737. 8:o. (8), 346, (28) s. Titelsidan tryckt i rött och svart. Mörkbrunt stänkdekorerat pappbd med benvit titeletikett (Johanna Röjgård). Gamla stänkta snitt. Inlagan tvättad och något blekt samt med enstaka småfläckar. Titelbladet och ett förordsblad samt ett registerblad har lagade revor. En gammal anteckning med rödkrita på den avslutande opaginerade sidan på slutet. Med Marianne Ehrenströms blekta namnteckning på titelsidan och s. 1. *12500

Du Rietz 19. Författarens identitet och nationalitet har varit omdiskuterad. Susanna Egerin, född Bornin, var emellertid från Leipzig och gjorde sig vid sekelskiftet 1700 berömd i sin hemstad som kokk. 1706 trycktes första upplagan av hennes *Leipziger Koch-Buch* som följdes av nya upplagor, bland annat 1712 och 1745. Egerin hävdade att de flesta av hennes recept var utarbetade och uppfunna av henne själv, men de anses ganska väl avspegla kokkonsten i Leipzigområdet vid denna tid. Den första svenska upplagan utkom 1733 och följdes av denna utvidgade andra upplaga, vars företal är undertecknat av Egerin och daterat den 1 mars 1737 i Stockholm. Befann hon sig vid denna tid i Stockholm eller författades förordet av förläggaren Horrn i syfte att ostört kunna lovorda både kokboken och sig själv? Recept som "spett-kaka", "skånsk buding" och "att sylta åhlands- eller citron-roth" antyder, liksom förordet, att kokboken trots allt åtminstone till någon del har en svensk anknytning.

23. (EKEBLAD, K. J.) *Hjelp i nöden eller råd till allmogen*, att under swåra år och wid smärre tillgångar till föda för sig och husdjuren använda några helsosamma och födande wildt växande naturalster, på hwilka å landet finnes ymnig tillgång och som utan penningar kunna anskaffas äfwen af den fattigaste. Andra, betydligt tillökta och förbättrade upplagan. Sthlm, Lundberg et comp., 1847.

8:o. 56 s. Häftad i blått tryckt omslag med tidningsbevilningsstpl. Delvis uppskuren. Liten fläck på främre snittet. Bra ex. från Olivehult. *2500

Blomqvist s. 263 för första upplagan som utkom 1846. Nr 165 i andra upplagan av Du Rietz Gastronomisk spegel. Författaren förespråkar på omslagets baksida att allmogen bör äta champinjoner, murklor och lavar i större utsträckning än tidigare: "blefwe swampätandet allmänt infördt, i riket skulle ej allenast tillfällig nöd mildras, utan äfwen brist på födoämnen i framtiden förekommas." Karl Johan Ekeblad (1817-95), slaktare och litteratör, är kanske mest känd för sitt flitiga propagerande för hästköttets användande som människoföda.

24. (ELZBERG, MARGARETHA) *Försök til en pålitelig matrednings-bok*, eller upriktig beskrifning på allehanda matlagning, med hwad thertil hörer, såsom then nu för tiden är brukelig uti the förnämste hof-kök, utan then förr wanlige tilsats af en myckenhet krydder. Jemte en upsats på rätters indelning til måltider, thes upsättande på borden, och om betjänandet therwid. Af M. E. B. Sthlm, Kongl. tryckeriet, 1751. 8:o. (24), CCLVI s. Nött samtida hfrbd med upphöjda bind och stänkta snitt. Ryggen lite naggat upptill. Inlagan med sporadiska lager- och småfläckar. Med en förvärvsanteckning av Maria Christina Manelius på försättsbladet daterad den 19 januari 1783. Med John Kruses exlibris. Bra ex. *8000

Du Rietz 28. Den sällsynta första upplagan, en andra trycktes 1759. Innehåller bland annat förslag till matsedlar vid olika måltider. Författaren skriver i sitt förord att hon "med skäl påminna, at thet ej är i the förnämsta husen, ther the dyraste och mäst sammansatte rätter ständigt brukas. Thesse ställen, som högt uplyste, weta ganska wäl, at then simplaste är för människan then nyttigaste föda". Maria Christina Manelius hade enligt anteckningen fått boken av sin mor Anna Margareta Engzelia. John Kruse (1865-1914) var litteratur- och konsthistoriker och doktorerade 1895 på en avhandling om Hedvig Charlotta Nordenflycht.

25. *En mycket nyttig och förbättrad trenchier-bok*, hwaruti tilfinnandes är, huruledes man, efter nu för tiden brukelig art och maner, allahanda rätter ordenteligen uppå bordet sätta, sirligen sönderskära, samt wäl och tilböriligen förelägga, såsom ock uti god ordning åter aftaga skal. Hwar wid ock äro bifogade 133 curieuse bord- och lefwer-rim/ jämte en colligerad och utur många berömliga auctoribus sammandragen konst- och under-bok/ samt en förborgad skrifkonst/ hwaruti är til at lära, huru allahanda naturlige approberade konster, hwilka dem obekantom uti dess præsenterande, hel öfwnaturlige förekomma och för träll-konster hållne/ dock alle igenom särdeles skickelighet/ wetenskap och öfning förättade warda/ uti et lustigt compaignie föreställas skola/ thet samma til rolighet och behag. Fjerde gången uplagd och förbättrad. Västerås, J. L. Hornn, 1759. Utvikbart extra titelblad i träsnitt, utvikbart titelblad i rött och svart, 155, (1) s. & 1 träsnittspl. i rött med bestick. Med träsnittsillustrationer i texten. Samtida ganska nött hfrbd med upphöjda bind.

Föreläggningen.
Tbet o'furne vinden waro 3 eller 4 på
en tallrick lagde och presenterade.

Tbet 28 Capitel.
Om Nurr = Stel.

Du uti ihenna Stelen något stort ben
är så gör wid thes ända leden lös.
2. Står ut nurrarna och lägg them på en
särdeles tallrick.
3. Sönderdelä så lederna såsom Numrrens
anwisa.

Tbet

Tbet 29. Capitel.
Om Rygg = Stel.

Huru hon förefråres och präsen-
teras.

Furn wäl thetta stycket i sig helt likt
och genu ne der wäl man dock förändra-
ren här om en liten under rättelse gifwa.
1. Sätt foten emot wän iro handen och på-
felen enstagen i ryggnots bälten eller
öf öfwan på i hielwa ledets ämnen som
wid haren förnält är. L:ha så thet öf-
tersta sticket som är betetnat med Num.
1 i 2.

2. Står

Stänkt snitt. Ryggskinet avskavt överst och nederst. Pärnhörnen lite stötta och frampärmen med svagt snett brytmärke. Det utvikbara titelbladet i rött och svart med svaga fläckar överst, inlagan i övrigt med enstaka småfläckar. Mindre reva i vikningen i det utvikbara extra titelbladet med träsnitt. Med Jonnie Casinos inklistrade guldfärgade adressetikett på insidan av bakre pärmen. Bra ex. *28000

Du Rietz 16. Åkerlind-Casino 328. Egentligen den femte upplagan. Tidigare upplagor utkom 1696, 1702, 1725, 1745, senare 1766 och 1767. Arbetet är delvis baserat på Andreas Kletts *Neues Trenchier-Buchlein* tryckt första gången 1659. De beskrivningar av trolleritrick som avslutar arbetet är kanske de äldsta i Sverige tryckta. Jonnie Åkerlind-Casino har bland annat skrivit *Svensk bibliografi för trollkarlar*.

26. *Et litet hushålls-magazin*, eller förråd af allehanda besynnerliga hushålls försök och wetenskaper. Fjerde uplagan. Sthlm, Kongl. tryckeriet, 1784. 8:o. 176, (20) s. + (SCHERPING, J.) *Collectio rerum curiosarum*, eller: samling af några courieusea reglor, angående åtskilliga metaller, förgyll- och försilfringar, åtskillig slags pärlors, bärnstens, elfenbens och horns tilredande och brukande, åtskillig slags winers tilredande, förbättrande samt förwarande: allahanda fär-nissors, färgors och bleckers præparerande: åtskillige wetenskaper angående fyrwärkeri, skytt- och fiskerier: allehanda fläckars uttagande ur siden, ylle och linne; jemte et bihang af andra courieusea, nyttiga och lustiga wetenska-per. Utur många lärda mäns skrifter och böcker sammansökte af J. S. Fjerde gången uplagd. Sthlm, L. Salvius, 1759. 8:o. (16), 160 s. Samtida trevligt men ganska nött stänkdekorerat hfrbd med upphöjda bind, sparsamt guldornerad rygg och titeletikett i glättad papp. Rödstänkta snitt. Skinnet bortnött överst på ryggen och bakre pärmens ytterfals med en liten spricka nedtill. Pärmarna något buckliga. Samtida marginalanteckning i bläck "rigtig" på s. 17 i "Col-lectio" i avsnittet om "at göra ben swarta". Gamla anteckningar på tyska och svenska på eftersättsbladet och bakre pärmens insida, bl.a. med ett recept på "svenskt caffè" och ett sätt "at göra manisko krogen känslolöst för eld". Med Tobias Langs namnteckning på titelbladet. *12500

Du Rietz 29 respektive Hebbe 47 för första arbetet, vars första upplaga utkom 1753 och följdes av nya 1760 och 1773. Den femte och sista upplagan trycktes 1798. Schreber 413 respektive Åkerlind-Casino 229 för andra arbetet. En stor del av råden i första arbetet handlar om färgning, förgyllning och försilvring, men här finns även anmärkningar om diamanters värde, hur man bäst polerar marmor, får persilja att växa på bara fyra timmar, skyddar geväret från att rosta eller får goda ätbara svampar i trädgården med hjälp av bark från asp. En kort artikel på s. 119 berättar också om hur man gör en vaxduk för att skydda böcker och brev från olja och fuktighet. *Collectio rerum curiosarum* utkom i sin första upplaga 1738, då med Olof Assarssons initialer på titelbladet. Från och med andra upplagan 1739 står Scherping som sammanställare. Den femte och sista upplagan utkom 1788. Detta är den fjärde. Den bifogade "Tilökning" på s. 79-160 har eget titelblad och är sammanställd av A. Ehrenström. Bland de kuriösa ämnen som avhandlas märks ett längre avsnitt med samlingsnamnet "Om skytt- och fiskerier, samt fyrwerkerier". Även i tillägget återfinns några användbara jaktnotiser, bland annat om att "förfaga leopard- eller panther-djur ifrån sig" och "göra en apinia räddhogad"! Vinavdelningen upptar s. 20-37. Ingredienserna i det handskrivna receptet på svenskt kaffe är råg och potatis. Bokens första ägare är av allt att döma tygtryckaren i Visby Tobias Lang (1760-1836).

27. (FISCHERSTRÖM, J.) *Nya svenska economiska dictionnairen*. Eller försök til et almänt och fullständigt lexicon, i swenska hushållningen och naturläran. I-IV. Sthlm, C. Stolpe respektive Kumblinska tryckeriet respektive J. C. Holmberg respektive P. Sohm, 1779-1806. 8:o. XVI, 773, (31) s. & 10 utvikbara grav. plr. Med 2 inklustrade grav. vinjetter. + 504, (28) s. & 11 delvis utvikbara grav. plr.

Med 1 grav. vinjett. + 515, (1 blank, 2) s. & 3 grav. plr, varav 2 utvikbara. Med 1 grav. vinjett. + 311, 112-13, 314-493, (19) s. & 3 utvikbara grav. plr. Med 1 inklistrad grav. vinjett. Samtliga delar med grav. titelvinjetter. Fyra trevliga, endast lätt nötta nära samtida hfrbd med blindpressad ryggdekor, brunröda titeletiketter och gröna runda nummeretiketter. Blåstänkta snitt. Några planscher hämtade ur annat exemplar. Med enstaka små fläckar. Aningen fula fläckar på s. 456-57 i del I och s. 388-97 och 407-12 i del IV. Några plr med smärre solkigheter, svaga fuktränder och bläckstänk. Fjärde delen med lagerfläckar på s. 87-115 och delvis med svag fuktrand i nedre marginalen mot slutet samt felskuren i nedre marginalen på s. 405-12. Med en signatur daterad 1906 och stplr från Odd fellows-logen Christopher Polhems bibliotek, Trollhättan. Saknar som ofta en inklistrad grav. vinjett i del IV. *10000

Du Rietz 44. Hebbe 102. Krok 4. Bihaget från 1796 saknas som ofta. Den av P. Sohm tryckta förklaringen till planscherna i del IV är här i den längre varianten över två sidor och med impressum. En av vinjetterna och två av planscherna är signerade av Snack. Planscherna illustrerar bland annat den omfattande artikeln om bin och biodling. Fischerströms ambitiösa intention att skapa en svensk ekonomisk encyklopedi försinkades av ekonomiska problem och verket avbröts vid författarens död 1796, varför endast bokstäverna A-C hann utkomma. Skriftställaren Johan Fischerström (1735-96) författade en rad arbeten inom ekonomi och lanthushållning samt *Utkast til beskrifning om Mälaren*.

28. *Franska kocken*, eller kok-konsten i sin fullkomlighet. Sammandrag af de nyaste och bäst kända författare. Efter franskan af Gustava Schartau. Sthlm, H. A. Nordström, 1825. 8:o. (6), 297 s. Häftad i nytt gult klistermarmorerat pappomslag. Aningen snävt skuren i nedre marginalen. Något lager- och småfläckig. Några pappersförluster i yttermarginalen, i synnerhet i början, t.ex. på s. 61-64. *3500

Du Rietz 86. En andra upplaga utkom 1826. Bygger på ett flertal franska arbeten: Raimbault *Le parfait cuisiner*, Viard *Le cuisinier imperial*, Viard och Fouret *Le cuisinier royal*, Beauvilliers *Le cuisinier français* och Cardelli *Manuel du cuisinier*. Innehåller recept på nära 900 rätter, "sådana de verkligen i Frankrike tillredas, och ej sådana de, med godtyckliga förändringar, ofta utgifwas."

29. FRIES, E. [preses] & respondenter. *Anteckningar öfver de i Sverige växande ätliga svampar*. A.a. I-VIII. Uppsala, Palmblad, Sebell & c. respektive Leffler och Sebell, 1836. 4:o. (2), 8 + (2), 9-16 + (2), 17-24 + (2), 25-32 + (2), 33-40 + (2), 41-48 + (2), 49-56 + (2), 57-68 s. Häftad i samtida gråpappomslag med en ny ryggremsa av gråpapper. En bortskrapad äldre namnteckning på främre omslagets insida. Det sista arbetet tryckt på blått papper och dess titelblad är något bruntonat på grund av spegeltryck. Med A. R. A. [?] C. A. Åkermans namnteckning. Bra ex. *4500

Marklin 101–08. Krok 102. Blomqvist s. 113. Med denna på svenska avfattade avhandlingsserie vände sig Fries även till den bredare allmänheten. Den anses i någon mån ha bidragit till undanröjandet av samtidens fördomar mot ätande av svamp. *Anteckningar* introducerade även 10 nya arter och innehåller flera viktiga bidrag till svamparnas nomenklatur.

30. (HALL, J.) *Salomons ethica, seders-konst*. Politica, regerings-konst. Oeconomica, hushåldnings-konst/ framsatt aff Oloff Swenson Lemwig. Sthlm, H. Keyzers tryckerij/ tryckt aff L. Hansson Wall, 1673. 8:o. (2), 102 s. Tagen ur band och insatt i enkelt pappersomslag. Något solkig i marginalen och med spridda mindre fläckar. *3500

Collijn 513. Du Rietz 9: "tvivelaktigt om den bör medtagas i detta sammanhang". Skriften är en bearbetning efter ett arbete av den engelska biskopen Joseph Hall. Den danska prästen Olof Lemvig, eller Lemwijk, kom som landsflyktning till Sverige 1671. Bland hans arbeten märks ytterligare två bearbetningar efter texter av Hall. I den avslutande avdelningen avhandlas mycket systematiskt hushållets organisation och de olika familjemedlemmarnas förpliktelser och roller.

31. (HOFFMAN, N. I.) *Naturliga oeconomic- och hushålds-reglor*, samt hus-remedia eller läkedomar, som en försigtig hushållare med stor nytta och ringa omkostnad, säkert bruka kan. Efter tryckt exemplar från Stockholm. Linköping, F. Schonberg och Björckegrens enka, 1788. 8:o. 24 s. Marmorerat pappbd från början av 1900-talet med sprucken rygg och tryckt titeletikett på frampärmen. Enstaka småfläckar. Med Ulric Drakes kladdiga namnteckning skriven över titelbladet. *2000

Du Rietz 24. Hebbe 763. Första upplagan trycktes i Stockholm 1741. Ytterligare minst nio upplagor utkom, denna inräknad. Det finns varianter med och utan komma efter "hus-remedia". Skriften ger bland annat råd hur man blir av med såväl råttor som sus i öronen.

32. JÖRLIN, E. *Flora macelli hortensis*. Svenska köks- och krydde-gården. Innehållande alla de förnämsta i Europa brukeliga kål- rot- grön- sallat- och kryddegårds matväxter, med deras odling och bruk sammanfattad. Andra upplagan, förökt och förbättrad. Lund, J. Lundblad, 1788. 8:o. 54, (10) s. Tagen ur band. Enstaka småfläckar. Med D. P. Tisells namnteckning. *5000

Du Rietz 47. Hebbe 1301. De sista opaginerade sidorna består av ett register och bokreklam från J. Lundblads boklåda. Första upplagan utkom 1784 och den tredje 1793. Bygger på arbeten av i första hand Carl von Linné och Fr. H. Lueder men även J. Ahlich, J. L. Kammecker och P. Lundberg. Engelbert Jörlin (1733–1810) var en av Linnés lärjungar och verksam vid Lunds universitet och sedan som lärare i Göteborg. Daniel Peter Tisell (1762–1843) var brukspatron på Hassla bruk, Östergötland.

33. *Magia naturalis*, innehållande mångfaldige och säkra underrättelser om hästares, oxars, kors, qwigors, tjurars, kalfwars, fårs, getters, swinkreaturs, m.m. skötsel och botande wid påkommande sjukdomar, hwartil nästan alla läke-

medlen hämtas inom landtmannens eget district; dessutom åtskilliga tillförlitliga och försökta konster och hushållsgrep, med et ord, det betydligaste af det som uti enskilda hushållningen förekommer, och som med alsingen eller ringa kostnad kan verkställas; landtbrukare til tjenst sammandragen utur de bäst kände hushållares dels tryckte dels otryckte skrifter. Tredje uplagan. Örebro, N. M. Lindh, 1804. 12:o. 528 s. Med några träsnittsillustrationer i texten. Något nött samtida hfrbd med guldlinjerad rygg och beige titeletikett i glättad papp samt rödstänkta snitt, stämpelsignerat av I. E. Svanberg på bakpärmens insida. Titeletiketten defekt. Bra inlaga med obetydliga småfläckar. Med C. F. Cronstedts namnteckning. *2800

Du Rietz 51. Hebbe 1911. Första uplagan utkom i Stockholm 1786, den andra, "mycket tillökt", 1798, den fjärde i Västerås 1815 och den femte åter i Örebro 1842 samt ett sammandrag så sent som 1874. Som titeln utvisar rör det sig om ett mycket rikt och varierat innehåll. I första kapitlet ges råd "Om hästar och botemedel för dem wid påkommande sjukdomar" och det tolfte innehåller en "Trägårdens-almanack, eller underrättelse om det som hwarje månad uti en trägård bör iakttagas". Flera kapitel innehåller hushållsråd kring bland annat mat och dryck. Dessutom finns en del jakt- och fiskenotiser. Isak Erik Svanberg (1776–1833) blev bokbindarmästare i Stockholm 1801. Änkan drev verksamheten vidare till 1851. Carl Fredrik Cronstedt (1765–1834) var militär och deltog i 1788–90 års krig men drog sig sedan tillbaka och ärvde 1799 godsens Gäddeholm och Aggarö.

34. *Magia naturalis*, innehållande mångfaldiga och säkra underrättelser om hästars, oxars, kors, qwigors, tjurars, kalfwars, fårs, getters, swinkreaturs m.m. ans och skötsel, samt botande wid påkommande sjukdomar, hwartill nästan alla läkemedlen hemtas inom landtmannens eget distrikt. Dessutom åtskilliga tillförlitliga och försökta konster och hushållsgrepp, med ett ord, det betydligaste af det som uti enskilda hushållningen förekommer, och som med allsingen eller ringa kostnad kan verkställas. Landtmannen till tjenst sammandragen utur de bäst kända hushållares dels tryckta dels otryckta skrifter. Sthlm, J. W. Lundberg, 1857. 12:o. 192 s. Enkelt blåmarmorerat pappbd från 1900-talets mitt med gamla blåstänkta snitt. Enstaka småfläckar, t.ex. några bläckstänk på titelbladet. Snävt skuren på sina håll. Med K. J. Espings namnteckning. Ur Hjalmar Gustafssons bibliotek. *1500

Du Rietz 51 respektive Hebbe 1911, i bägge fallen för tidigare upplagor. Den förra påpekar att boken: "innehåller bl.a. åtskilligt för den inre hushållningen".

35. (MODEER, A.) *Handbok i enskilda hushållningen*. Innehållande huru mycket arbetsfolk, samt tid och ämnen till åtskilliga göromål erfordras och åtgå, i städer så wäl som på landet; jords och kreaturs afkastningar; utsäden och foder,

m.m. Sthlm, Kongl. tryckeriet, 1780. 16:o. 68 s. Häftad i samtida gråpappomslag med några obetydliga småfläckar. Inlagan med någon enstaka småfläck. Samtida notering på insidan av bakre omslag. Bra ex. från Olivehult. *4800

Du Rietz 45. Hebbe 1959. Boken är uppställd alfabetiskt från "agnar" till "ängröding" och syftar till att motverka slöseri i hushållningen. Adolph Modéer (1739-99) var lantmätare, ekonomisk författare och sekreterare i Patriotiska sällskapet. I den tjänsten ingick även redaktörskapet av sällskapets *Hushållnings journal*.

36. MOZELIUS, F. *Landt-bruks underwisning för allmogen*. Utgifwen af kongl. Patriotiska sällskapet. Sthlm, J. G. Lange, 1777. 8:o. 16 s. + (MODEER, A.) *Handbok i enskilda hushållningen*. Innehållande huru mycket arbetsfolk, samt tid och ämnen till åtskilliga göromål erfordras och åtgå, i städer så wäl som på landet; jords och kreaturs afkastningar; utsäden och foder, m.m. Sthlm, Kongl. tryckeriet, 1780. 16:o. 68 s. Samtida enkelt men charmigt karduspappomslag med synliga häfttrådar och något senare handskrivnen titel på främre omslag. Det andra arbetet delvis hårt fläckigt och med lagning i texten på s. 33-34. Interfolierad och med några få samtida anteckningar, främst då en längre text rörande utsäde. Några samtida handskrivna lappar med råd om bl.a. hästars skötsel och stalldrängars skyldigheter är löst bilagda. Med en notering med rött bläck av en senare ägare på främre omslags insida. Ur Hjalmar Gustafssons bibliotek. *3500

Hebbe 573 för Mozelius. Första upplagan av detta arbete utkom 1776. Du Rietz 45 respektive Hebbe 1959 för det andra arbetet.

37. (NORDSTRÖM, MARGARETHA) *Handbok wid den nu brukliga finare matlagningen*; innehållande tillika beskrifning på confecturer, sylter och glacer; samt ett bihang, att göra soja, fransk senap, ättickor, bär-winer, bär-safter, att inlägga anjovis, m.m.; jemte några underrättelser om slag, bryggd och brödbakning. Af Margaretha Nylander. Andra tillökta och förbättrade upplagan. Sthlm, H. A. Nordström, 1823. 8:o. (8), 288 s. Samtida något nött och blekt ljusbrunt hfrbd med guldlinjrad rygg och titeletikett i glättad papp. Rödstänkta snitt. Ren inlaga. Liten auktionsetikett från 1800-talets första hälft klistrad på främre pärms insida. Bra ex. *2000

Du Rietz 84. Utgiven på boktryckarens förlag. Första upplagan utkom 1822 Denna andra upplaga är något bearbetad och utökad med 38 artiklar. Åtminstone nio upplagor trycktes fram till 1846, därefter utkom ett flertal fram till slutet av 1800-talet. Författarnamnet är en pseudonym för boktryckarens maka Margaretha Nordström, född Zethelius (1783-1876).

38. *Ny och fullkomlig koke-bok*, som underwisar, huru alla wid de förnämsta hofwen mäst brukelige rätter på bästa sätt tillagade warda: författad utaf en i samma konst wälförfaren mästare, som försäkrar hwar och en at denne boken är med all uprichtighet framgifwen; emedan hans ändamål allenast syftar på, det

hvar och en hushållerska eller hus-jungfru må kunna på bästa sättet förnöjja sitt herrskap. Sthlm, B. J. Schneider, 1737. 8:o. (2), 80, 41-88, 129-200, (6) s. Ljusbrunt hfrbd i gammal stil men från slutet av 1900-talet med upphöjda bind och rödbrun titeletikett av marokäng samt felaktig årtalsuppgift nederst (Bernard Middleton, osignerat). Inlagan småfläckig. De fyrtio första sidorna fuktfläckiga. Övre yttre hörnen med gamla lagningar från titelbladet till s. 9 och från 193 till slutet. En reva i nedre marginalen på s. 61. De nedre yttre hörnen på s. 79-88 i den andra pagineringsföljden lite naggade, liksom även i de övre yttre hörnen på s. 183-92. *15000

Du Rietz Gastronomisk spegel 22. Blomqvist Mat och dryck i Sverige s. 208. Felpaginerad men komplett. Det tycks finnas exemplar med rättad paginering. Denna sällsynta kokbok inleds med soppor, fortsätter med ox- och kalvkött samt annat kött, tårtor och pastejer, varefter en blandning av för-, varm- och efterrätter samt tillbehör presenteras utan större ordning, mer än att vissa rätter med samma råvara, till exempel citron eller mandel, är beskrivna tillsammans. Kokboken är särskilt rik på soppor och bakverk, men här finns allt ett burget europeiskt hushåll kunde önska sig och utan särskild hänsyn till svenska förhållanden och råvaror.

39. *Nyaste husskatt för stad och land*, innehållande: en utwald samling af rön, som tjena till nytta, beqwämlighet, renlighet, till prydnad och lifwets nöje, till besparing af kostnad, till säkerhet emot förlust och fara, och till befriande från mångfaldigt ondt. Kristianstad, Cedergréens boktryckeri, 1825. 12:o. 292, (17, 3 blanka) s. Häftad och oskuren med spår av det tryckta gråpappersomslaget närmast ryggen. Bitvis lite lagerfläckad, titelbladet mest. Litet hål med förlust av två bokstäver på s. 39-40. Med Vetenskapsakademiens röd- och duplettstplr samt Kungliga bibliotekets diskreta duplettmarkering i blyerts på titelbladet. *3500

Hebbe 105. Blomqvist s. 266 och nr 118 i andra upplagan av Du Rietz Gastronomisk spegel. Fri bearbetning och översättning via tyska av *Trésor des ménages*. Innehåller bland annat kurer mot sjukdomar på såväl djur som människor, liksom en avdelning om trädgårdsskötsel. Mat och dryck avhandlas på s. 39-108. På s. 261 ges råd om hur man blir av med oönskad hårväxt på kroppen genom att stryka en deg bestående av bland annat kvicksilver på huden. På s. 229-30 redogörs för en finsk herdes finurliga sätt "att skydda fårhjordar mot wargbett" genom att gnida in fåren med vargexkrement.

40. PARMENTIER, (A. A.). *Fullständig afhandling om bagare-konsten*, på kongl. Wetenskaps academiens befallning, efter herr Parmentiers bok i detta ämne, sammandragen och til Swerige lämpad. Öfversättning af Carl Nyrén. Sthlm, J. G. Lange, 1783. 8:o. (16), 344 s. Nött samtida hfrbd med upphöjda bind, sparsamt guldornerad rygg och lite naggad rödbrun titeletikett i glättad papp. Stänkta snitt. Pärmarna solkiga och ytligt nötta. Ett litet maskhål på ryggen och något snedläst. Insidan av bakre pärmerna med en liten barnslig blyertsteckning.

Enstaka lagerfläckar. Sporadiska fuktfläckar i övre marginalen. Titelbladet har några smärre bläckfläckar. En pappersförorening i yttermarginalen på s. 91–92 och solkfläckar i texten på s. 108. Med P. Halldins namnteckning daterad 1834. *10000

Du Rietz 46. Med tryckta dedikationer till Clas Alströmer, Pehr Wargentin och barna Nils Lychau och Jacob Röhl samt rekommendation från Vetenskapsakademien undertecknad av P. J. Bergius. Carl Nyréns förord är daterat i Stockholm så tidigt som den 31 oktober 1782, så eventuellt påbörjades tryckningen redan det året. Nyrén skriver att det är tveksamt om arbetet kan kallas en översättning då han uteslutit vissa delar som inte passar för svenska förhållanden och själv tillagt "hele paragrapher och capitler". Carl Nyrén (1726–89) var kontraktsprost i Kuddby, medarbetare till Jonas Alströmer och flitig översättare.

41. RETZIUS, A. J. *Försök til en flora oeconomica Sveciae* eller svenska växters nytta och skada i hushållningen. I–II. Lund, J. Lundblad, 1806. 8:o. (2), VIII, 414 + (2), 415–778, (22), 779–92, (2) s. Två charmiga samtida hfrbd med rikt guldornerade ryggar i form av stiliserade blommönster, benvit respektive ljusbrun titeletikett och grön respektive ljusbrun deltiteletikett. Första volymen med gula snitt. Ryggarna i lite olika nyans och något blekta. Banden är uppenbarligen bundna vid olika tillfällen och trots ett fint helhetsintryck skiljer de sig åt i en mängd små detaljer, bortsett från de ovan beskrivna skillnaderna, och är även i formatet aningen avvikande. I stort bra inlagor. En liten tryckfärgsplump har orsakat viss textförlust nedtill på s. 93 och fukt från övre snittet har trängt in i övre marginalen på s. 321–56 och lämnat en svag fläck samt en del spegeltryck mot slutet av del I. Del II har några sotfläckar på s. 653–54. Bra ex. med Magnus Flincks namnteckning och von Dübens exlibris. Från Vehelholm. *6000

Krok 22a med avvikande kollationering. Hebbe 1093. Innehåller även bihanget "om äpple- och päronträds skötsel". Boken är uppställd alfabetiskt. Arbetet, som var understött av Vetenskapsakademien, är tillägnat "landtmän af alla stånd och willkor" och beskrivs av Sten Lindroth som "en handbok för agrara självhushållare, vilken alfabetiskt efter de latinska namnen behandlar alla vilda svenska växter som skapats till människans nytta eller skada. Där kunde allt inhämtas om foder- och oljev växter, kryddväxter, färgglavar, virkesträd, pilhäckar, nödröd och krusbärsvin; boken var länge ett standardverk." Magnus Flinck (1758–1814) var en skicklig jurist och ämbetsman. Under hela sitt liv var Flinck en flitig boksamlare. I biblioteket på det av hans hustru ärvda Vehelholms gods fanns utöver juridik även stora samlingar av bland annat historia och vitterhet. Efter Flincks död flyttade änkan Gunilla Lindros biblioteket till Rögge och senare till Ängelholm. Det köptes 1868 av Magnus Flincks barnbarn från sitt första äktenskap, Carl Bernhard Ulrik von Düben. Biblioteket ställdes senare upp på von Dübens Södra Lindved, där det fanns kvar till dess huvuddelen såldes på Libris bokauktioner 1982–85. De trevliga banden är helt säkert bundna hos Berggrens bokbinderi i Lund.

42. ROTHOF, L. W. *Hushålls-magasin*. Första delen, om hushålls-ämnen til deras nytta, bruk och skada, beskrefne uti oeconomiska föreläsningar, hållne wid schäfer-scholan på Höjentorp och i Alingsås. Skara, Kongl. priv. boktr., 1762. 8:o. (12), 742, (46) s. Något nött marmorerat pappbd från ca 1800 med blå ryggtiteetikett i glättad papp. Rödstänkta snitt. Den främre ytterfalsen professionellt lagad. Pappret bortnött på pärmarnas ytterfalsar och ryggen lite solkig. Enstaka småfläckar. Delvis med en svag fuktrand nedtill och mot slutet aningen bruntonad samt med några lagerfläckiga blad. Fläck på s. 115 och en liten reva i övre marginalen på s. 211. *4500

Du Rietz 39. Hebbe 68. Schreber 300. Reitersjö 23. Allt som utkom. Alfabetiskt uppställd från abborre till örter. Det finns en titelbladsvariant med texten "Hushålls-ämnen, til deras nytta, bruk och skada beskrefne uti oeconomiska föreläsningar hållne wid schäferscholan på Höjentorp och i Alingsås". Lorens Wolter Rothof (1724–87) deltog i Linnés exkursioner under 1740-talet. Han fick 1753 genom sin lärares rekommendation till Alströmer en lektorstjänst vid Höjentorps schäferiskola. Hans "magasin" är ett resultat av hans pedagogiska gärning och innehåller uppgifter om bland annat lanthushållning och naturalhistoria. Rothof var också verksam som bokhandlare och guldbrokadpapperstillverkare i Alingsås.

43. (RUMOHR, C. F. VON) *Kokkonstens filosofi* af Joseph König. Omarbetad och utgifwen af C. F. von Rumohr. Uppsala, Palmlblad, Sebell & c., 1836. 8:o. xvii, (1 blank), 299 s. Grönt hklbd från 1900-talets början med sparsamt gulddornrad rygg och marmorerade snitt. Titelbladet bruntonat. Lätt lagerfläckig på sina håll. Sista två bladen något flottfläckiga. Med Nils Personnes exlibris och Emerik Olsonis blindstpl och namnteckning. *4000

Du Rietz 108. Översatt av J. V. Liffman. I företalet framgår att König var "lifkock" åt Rumohr. Den senare är den egentlige författaren, trots annan uppgift på titelbladet. Boken avslutas med ett tillägg "om kokkonstens historia, nuvarande tillstånd och litteratur". Detta publicerades ursprungligen i *Quarterly review* 1835 såsom en recension av bland annat Brillat-Savarins *Physiologie du goût*. Nils Personne (1850–1928) var skådespelare och regissör samt verksam bland annat vid Dramaten och Svenska teatern. Emerik Olsoni (1887–1971) var finländsk bibliotekarie, redaktör och översättare.

44. RÜCKERSCHÖLD, ANNA MARIA. *En liten hushålls-bok*, innehållande säkra underrättelser, om rätta beredningen af hwarje-handa äteliga waror, unga matmödrar til tjenst. Tredje uplagan. Sthlm, J. C. Holmberg, 1790. 8:o. (8), 79 s. Något nött samtida hfrbd med upphöjda bind, guldlinjrad rygg och något nött röd titeetikett samt stänkta snitt. Ryggen lite naggad upp- och nedtill. Lite stukade pärmhörn. Med Carl Gustaf von Liewens grav. exlibris och Kurt Winbergs exlibris, det senare placerat på bakpärmens insida. Bra ex. *4000
- Du Rietz 49. Första sällsynta upplagan trycktes 1785 och följdes av en andra redan året därpå. Anna Maria Rückerschöld (1725–1805), gift Dahl, var dotterdotter till Christopher Polhem och gav ut en handfull kokböcker, vars innehåll präglades av nytto- och

spartänkande. De är tydligt målgruppsinriktade och denna "riktar sig till unga nyblivna husmödrar som själva hade att lägga handen vid hushållet och lär ut grunderna för tillagning av den drygaste, smakligaste och hälsosammaste födan" enligt *SBL*. Carl Gustaf von Liewen (1748–1809) var militär, bland annat vid Royal suédois och i amerikanska frihetskriget samt 1788–90 års krig. Han var även en period kammarherre hos Lovisa Ulrika under hennes tid som änkedrottning. Liewen tog som löjtnant vid livgardet initiativ till gardesofficerarnas anslutning till Gustav III:s statskupp 1772. Liewens fina bibliotek köptes in av Gustaf Piper och förvarades länge på Hedensberg. Böckerna pryds av ett läckert graverat exlibris som på ett litet språkband nederst i bild har texten: "för dig jag hela werlden glömmet" graverat i petit. Det är komponerat och graverat av J. F. Martin (Frölich 127, état II).

45. RÜCKERSCHÖLD, ANNA MARIA. *Den nya och fullständiga kok-boken*, innehållande beskrifning, at med mindre kostnad tilreda hwarjehanda smakliga rätter äfwen af potates, samt wälmenta råd och påminnelser, som jämwäl för bättre hushåll kunna wara tjänande, jämte bihang af et litet hushålls-allehanda. Sthlm, A. J. Nordström, 1796. 8:o. (4), 319 s. Nött samtida hfrbd med sparsamt guldornerad rygg, brun titeletikett av glättad papp och stänkta snitt. Ryggskinnet avskavt upp- och nedtill samt med små sprickor i ytterfalsarna. Inre främre falsen svag. En liten fuktfläck i början, några små nagg i yttermarginalen på s. 37 och nedre hörnet på s. 99 samt smärre solkfläck i yttermarginalen på s. 175. Överstruken namnteckning daterad 1801 på frampärmens insida. *3000
Du Rietz 57. En andra upplaga utkom 1801. K-arket med många feltryck i pagineringen. Anna Maria Rückerschöld (1725–1805), gift Dahl, var dotterdotter till Christopher Polhem och gav ut en handfull kokböcker, vars innehåll präglas av nytto- och spartänkande. De är tydligt målgruppsinriktade och denna riktar sig till de större hushållen och även dess anställda hushållerskor.
46. RÜCKERSCHÖLD, ANNA MARIA. *Fattig mans wisthus och kök*. Bifallit och belönt af kongl. Patriotiska sällskapet med den större skådepenningen i silfwer. Sthlm, A. J. Nordström, 1796. 8:o. 72 s. Bra ljusbrunt stänkdekorerat pappbd med benvit titeletikett (Johanna Røjgård). Gamla stänkta snitt. Enstaka lager- och småfläckar. Ett litet hörn avrivit överst på titelbladet. Bra ex. *10000
Du Rietz 56. En andra upplaga utkom 1797. Innehåller, förutom allmänna råd för hushållet, även recept på enklare rätter, anvisningar vid hästslakt och "Påminnelse

om barna-upfostran". I ett inledande avtryckt protokollsutdrag signerat Johan Fischerström meddelas att Rückerschöld tilldelats Patriotiska sällskapets större skådepenning i silver. Anna Maria Rückerschöld (1725–1805), gift Dahl, var dotterdotter till Christopher Polhem och gav ut en handfull kokböcker, vars innehåll präglas av nytto- och spartänkande. De är tydligt målgruppsinriktade och detta är den enda svenska kokbok under 1700-talet riktad till fattigt folk.

47. *Råd till unga matmödrar*, huru man i dyra tider hushållar för godt köp. Öfversättning. Uppsala, Stenhammar & Palmblad, 1813. 8:o. 119, (3) s. Rödblunt hklbd från början av 1900-talet med tryckt titeletikett av papper. Rödstänkta snitt. Eftersättsbladet har delvis klistrat fast emot bakre pärmens insida. Något lagerfläckig. Bra, delvis ouppskuren, inlaga. *2500
Du Rietz 78. Möjligen översatt av Gustava Schartau. På titelbladets baksida är tryckt ett utdrag av en recension i "Allmänna litteratur-tidningen, Jena 1807". Christine Dorothea Gürndt gav 1807 ut *Rath für junge Hausmütter* som sannolikt är förlagan till denna översättning.
48. SCHARTAU, GUSTAVA. *Wälmenta råd i misswext-år*, eller underrättelse om inhemska, till större delen wilda wexter och andra natur-produkter, tjenliga till bröd och födo-ämnen; medel att af skadad säd bereda godt och helsosamt bröd, jemte anvisning till beredande af några födande soppor, gryn, m.m. Andra tillökta och förbättrade upplagan. Sthlm, Ecksteinska boktryckeriet, 1832. 8:o. (10), 75 s. Trevligt pappbd med röd saffianimiterande rygg med guldlinjer och blå klistermarmorade pärmar (Johanna Røjgård, osignerat). Gamla gula snitt. Delvis lite lagerfläckig. Bra ex. *4000
Du Rietz 95. Hebbe 1241. Första upplagan utkom 1831. En finsk översättning av Elias Lönnroth trycktes 1834. I förordet till denna andra upplaga konstaterar författaren att det är "en stor wälgärning af naturens skapare, och ett bewis af hans djupa wishet, att det mjöliga ämnet finnes så öfwerflödigt utspridt i wextriket, der det antager så många olika former, af rötter, frön, trädfrukter, m.m."
49. SPARMAN, A. *Sundhetzens speghel*, uthi hwilken man beskodhar sundhetzens natur/ förnämste orsakerne til alla siukdomar/ som sundheten förstöra plägha; såsom ock the medels rätta brwk/ hwarigenom hon för them befrijat/ til thet bestämda målet kan underhållen warda/ på vårt tungomål stält och i liuset gifwin. Sthlm, I. Meurer, 1642. 8:o. (62), 407, (1) s. Lätt solkigt pergamentbd från 1800-talets andra hälft med röd titeletikett i saffian och rödstänkta snitt. Delvis lite solkigt och småfläckig samt mot slutet med fuktrand. Avklippt nedre ytterhörn på s. (3-4), liten lagning i övre hörnet på s. 292 med förlust av pagineringen, liten lagning i marginalen på s. 351 och det avslutande bladet. Några blad hämtade ur ett annat exemplar av verket. Svåräst äldre namnteckning på s. 242 och 341. Enligt anteckning inköpt på Bukowskis auktion 1885. Saknar som ofta den graverade frontespisen. *8000

49.

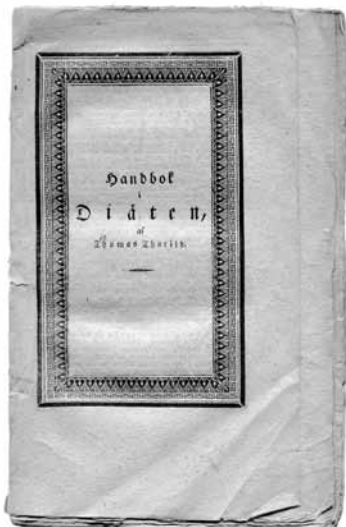
Collijn 685–86. Bibliotheca Walleriana 7078. Du Rietz 2. Exemplar som vanligt utan den sällsynta graverade frontespisen. En andra upplaga utkom 1686. Med hyllningsverser till författaren av Gustav Lilliekrona och Lars Broman, den förra på italienska och den senare på latin. Författaren adlades 1647 under namnet Palmcron. Boken är en av våra äldsta medicinska traktater, men så fylld av råd och rön rörande mathållning att den med fog även kan räknas in i den gastronomiska litteraturen. Dessutom ger författaren oss många prov på sin diktkonst.

50. STENBERG, s. *Om tillverkning af lavbrännvin*. Med en litografierad plansch. Sthlm, I. Hæggströms boktryckeri, 1868. 8:o. (4), 52 s. & 1 stor utvikbar litografierad plansch. Häftad i tryckt grått omslag. Främre omslaget med en liten påklitrad lapp som täcker en prisuppgift. Fint ex. *1750

Blomqvist s. 195. Stenberg hade av en slump under sina kemiska försök med lavar slagits av tanken att de skulle kunna användas vid framställning av brännvin. Då stora delar av landet är täckt av lavar borde lavbrännvin ur ett nationalekonomiskt perspektiv givetvis vara en intressant produkt enligt författaren. Den stora planschen, tryckt av C. F. Ström, visar i detalj ett bränneri för tillverkning av lavbrännvin. På s. 30–31 återfinns en utförlig tabell: "Journal öfver lavbränvinstillverkningen vid Kräftriket från den 26 juni till och med den 14 augusti 1868".

I.

52.

51. (THORILD, T.) *Handbok för omtänksama hushåld i diäten*, eller i hvad som rörer helsans wård för både föräldrar och barn. I anledning af de berömdaste mäns tankar och med pröfning enligt erfarenheten. Lund, 1795. 8:o. 102, (2 blanka) s. Tagen ur band. Oskuren endast lätt putsad inlaga. Några enstaka små lagerfläckar. Fint ex.

*6000

Du Rietz 54. En andra upplaga utkom i Strängnäs 1834. "Ett av den store skaldens mest sällsynta arbeten" enligt Du Rietz.

52. THORILD, T. *Handbok för omtänksamma hushåll i diäten*, eller i hwad som rörer helsans wård för både föräldrar och barn. I anledning af de berömdaste mäns tankar och med pröfning enligt erfarenheten. Andra oförändrade upplagan. Strängnäs, C. E. Ekmarck, 1834. 8:o. VIII, 9-72 s. Häftad och oskuren i tryckt omslag. Ryggen defekt upptill och omslaget med några smårevor samt obetydligt solkigt. Fint ex.

*2200

Du Rietz 54. Insidan av omslaget med bokannonser.

53. *Underrättelse om jord-pärons plantering*, nytta och bruk, af kongl. maj:ts och riksens Commerce collegio utgifwen och til trycket befordrad år 1749. Sthlm, Kongl. tryckeriet, (1749). 4:o. (8) s. Häftad med ny häfttråd. Några små fint lagade revor i rygg och yttermarginal.

*1250

Hebbe 939. Blomqvist s. III. En andra upplaga trycktes 1772. Potatis föreslås bland annat kokt, stekt eller i brödbakning.

54. *Utzvalda konstner för fruntimmer* så i städer som på landet. Öfversättning. Västerås, J. L. Horrn, 1775. 8:o. 136, (16) s. Häftad i något nött stänkdekorerat pappomslag med fint handskreven ryggtiteletikett. Snitten endast putsade. Samtida prydliga rättelser på bl.a. s. 72 och 98. Fint ex. från Olivehult. *9000
- Du Rietz 43. De avslutande fyra sidorna är en förlagskatalog från J. L. Horrn. Innehåller 223 praktiska råd av typen "at en ej fryser om fötterna i wintertiden" ("gjut litet brännwin i skorna"), "at gjöra goda kött-korfwar" och "at capunera unga tuppar". Ett stort antal av råden rör gastronomi.
55. (WAHRENBERG, C.) *Beskrifning öfwer en byggnad ofwanjord i stället för is-källare*; så wäl som beskrifningar öfwer wissa sätt at conservera fogel och fårskt kött wid lika godhet ifrån det ena til det andra året, jämwäl ock frukt, såsom citroner, pommerantzer, äpplen, päron, kårsbär, med mera. Sthlm, C. Stolpe, 1767. 4:o. (4), 30, (2 blanka), 33–35 s. Tagen ur band och insatt i ny gråpappersryggremsa. Med gamla rödstänkta snitt. Enstaka lager- och småfläckar. Från Ericsberg, men några blad kompletterade från annat exemplar. *5000
- Blomqvist s. 299. En andra omarbetad upplaga utkom 1779. Arbetet är ett av de äldsta som presenterar olika konserveringsmetoder på svenska, bland annat om rökning.

56. (WARG, CAJSA) *Hjelpreda i hushållningen för unga fruentimber*. Sthlm, L. L. Greffing, 1755. 8:o. Front, (10), 738, (20) s. Fint stänkdekorerat pappbd med benvit titeletikett i glättad papp (Johanna Røjgård). Frontespisen lite solkig och lätt naggad. Några spridda småfläckar, t.ex. på det sista bladet. Sidorna 475–76, som är hämtade från ett annat exemplar, är lätt bruntonade och marginellt mindre till formatet. *25000

Du Rietz 33. Den graverade frontespisen av Pehr Geringius avbildar en interiör från ett stort herrskapskök. Första upplagan, nya upplagor av denna den mest klassiska av svenska kokböcker utkom 1759, 1762, 1765, 1770, 1773, 1780, 1781, 1790, 1795, 1800, 1809, 1814 och 1822 samt översattes till tyska första gången 1772 och estniska 1781, enligt uppgift Estlands första tryckta kokbok.

57. WARG, CAJSA. *Hjelpreda i hushållningen för unga fruentimer*; samt tilökt med en färgbok och et bihang. Nionde upplagan; å nyo öfwersedd, förbättrad och tilökt. Sthlm, Kongl. tryckeriet, 1790. 8:o. (8), 528, I–166, (I) s. + RÜCKERSCHÖLD, ANNA MARIA. *En liten hushålls-bok*, innehållande säkra underrättelser, om rätta beredningen af hwarjehanda äteliga waror, unga matmödrar til tjenst. Andra upplagan. Sthlm, J. C. Holmberg, 1786. 8:o. (8), 79 s. Lite nött samtida hfrbd med upphöjda bind, sparsamt guldornerad rygg, ljusare brun titeletikett och stänkta snitt. En samtida oval pappersetikett med bläcknumrering upptill på främre pärmen. En reva i övre marginalen på s. 23 och småfläckig på s. 479–83 samt sporadiskt vikta hörn i första arbetet. Färgboken har några minimala fuktfläckar i övre marginalen i början. Andra arbetet, som tycks vara insatt aningen senare i bandet, med ett hål i nedre marginalen på s. 5. Över korsad namnteckning i nedre marginalen på titelbladet till det första arbetet, Elsa In. Kiellmans namnteckning, H. von Lingens stpl och med en tillskrift till Mela Anderberg från Sigrid Brodin daterad den 18 april 1912 samt Erik Anderbergs exlibris. *8000

Du Rietz 33 och Sahlin 27 för det första arbetet. Du Rietz 49 för det andra arbetet. Första upplagan utkom 1785 och den tredje 1790. Anna Maria Rückerschöld (1725–1805), gift Dahl, var dotterdotter till Christopher Polhem och gav ut en handfull kokböcker, vars innehåll präglas av nytto- och spartänkande. De är tydligt målgruppsinriktade och denna ”riktar sig till unga nyblivna husmödrar som själva hade att lägga handen vid hushållet och lär ut grunderna för tillagning av den drygaste, smakligaste och hälsosammaste födan” enligt *SBL*. Herman von Lingens (1748–1820) var kommissionssekreterare och hans stadsgård i Linköping är flyttad till Gamla Linköping och fungerar som museum. Hans prydliga boksamling donerades till Linköpings stiftsbibliotek, men en del av böckerna kom att säljas på duplettauktioner under 1800-talet.

58. WARG, CAJSA. *Hjelpreda i hushållningen för unga fruentimer*; samt tilökt med en färgbok och et bihang. Ellofte uplagan. Å nyo öfwersedd, förbättrad och tilökt. Sthlm, J. P. Lindh, 1800. 8:o. (8), 512, (16), 1-148, (4) s. Något nött samtida hfrbd med upphöjda bind, sparsamt guldornerad rygg och ljusbrun titeletikett av glättad papp. Ryggskinnnet lite naggat nedtill och falsarna med smärre maskangrepp. Sista bladet delvis loss. Bra inlaga med endast sporadiska småfläckar. Några maskhål här och var i övre marginalen, t.ex. på s. 301-16. Med en samtida stämpel med initialerna "HW" på bakre pärmens insida, vilket möjligen är en bokbindarsignering. Bra ex. *4800
59. WARG, CAJSA. *Hjelpreda i hushållningen för unga fruntimer*; [...] samt tilökt med en färgbok och et bihang. Tolfte uplagan. Å nyo öfwersedd, förbättrad och tilökt. Sthlm, J. P. Lindh, 1809. 8:o. (8), 512, (16), 1-148, (4) s. Nött men trevligt samtida hfrbd med sparsam oxiderad ryggdekor och grå titeletikett av glättad papp samt infärgade snitt. Ryggen med små nagg nederst. Inlagan lite snävt skuren och med många vikta hörn. Lagerfläckig. Maskangrepp i övre marginalen på s. 235-50, i den nedre på s. 433-48 och i bihanget i inre marginalen på s. 49-78. Pappersförluster med minimala textförluster på s. 289-90. Med Christine Elinore Bagges i Uddevalla namnteckning daterad 1816. *3000
Christina Eleonora Bagge (1785-1826) var gift med grosshandlaren i Göteborg Johan Henrik Heinrich (1782-1818). Hon var dotter till grosshandlaren Carl Bagge (1754-1818).
60. WARG, CAJSA. *Hjelpreda i hushållningen för unga fruntimer*; [...] samt tilökt med en färgbok och et bihang. Fjortonde uplagan. Å nyo öfwersedd, förbättrad och tilökt. Örebro, N. M. Lindh, 1822. 8:o. (8), 512, (16), 1-148, (4) s. Något nött nära samtida hfrbd med rikt blindpressad och delvis oxiderad ryggdekor samt blästänkta snitt. Pärmpapper och hörn aningen nötta. En del hundöron. Enstaka småfläckar, t.ex. på s. 7-14, 124-25 och 423-29. Liten pappersdefekt i övre yttre hörnet på s. 229-30 och i den andra pagineringsföljden i nedre yttre hörnet på s. 3-4 respektive 47-48 samt reva i s. 63-64. Enligt en blyertsanteckning "funnen bland Maria Reutersvärd's böcker 5/5-1937". *4000
Du Rietz 33 som felaktigt anger tryckorten Stockholm. Detta är den sista av de äldre upplagorna.
61. (WEINLIG, C. G. m.fl.) *Handbok wid bränwinsbränning och distillering*, innehållande tillika underwisning om ättikebrygd samt åtskilliga sommar-dryckers tillredande, lämpad i synnerhet till enskilda hushåll. Öfwersättning ur flera arbeten af C. Weltzin. Andra tillökta upplagan. Sthlm, H. A. Nordström, 1818. 8:o. (4), 128, (4) s. Häftad i samtida något nött gråpappomslag. Oskuren. Några lagerfläckar. Mindre pappersförlust i marginalen på s. 53-54 och 79-80. Lite bruntonad på s. 113-14. *1500

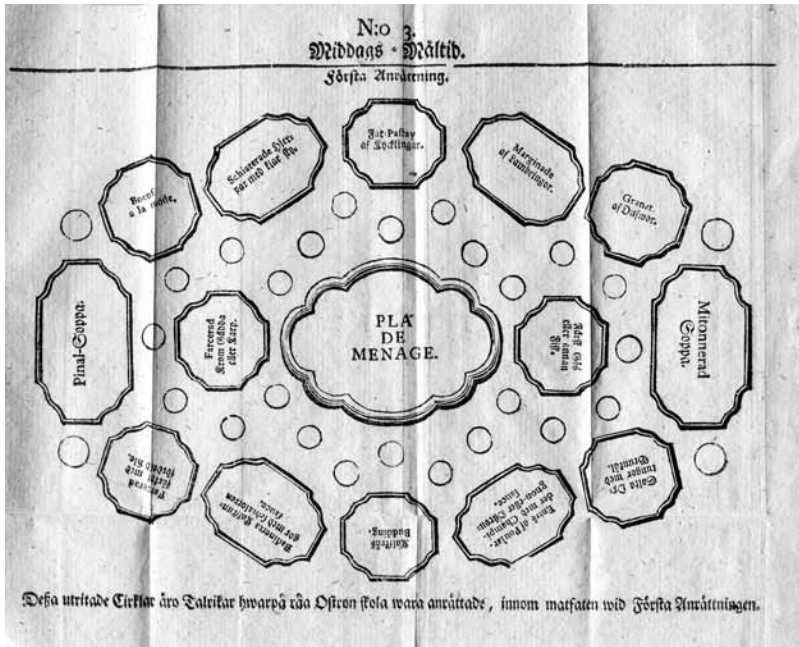
Du Rietz 75 nämner endast första upplagan från 1808 (dock inkluderad som nr 96 i andra upplagan av Du Rietz).

62. WELTZIN, CAROLINA. *Anvisning till tarfvelig matredning*. Jemte beskrifning om bärs och frukters syltning; grönsakers och rötters förvaringssätt; kött och fisks saltning och förvarande; om brödbakning, smörs tillredning och ostgöring; om ättickor, bränwiner och bärwatten, m.m. Sthlm, H. A. Nordström, 1805. 8:o. (4), 204, (2), 199–204 s. Oxblodsfärgat halvmarokängbd från 1900-talets andra hälft med sparsamt guldornerad rygg. Bra inlaga men med en del sporadiska småfläckar. Några små, intensiva solkfläckar i nedre marginalen på s. 110–18. *3500
- Du Rietz 72. Andra upplagan utkom 1818 och en titelupplaga 1851. Carolina Weltzin (1754–1812) hörde till dem som förvaltade arvet efter Cajsa Warg, men skilde sig från föregångaren genom att vända sig till en mer borgerlig publik. Enligt förordet riktade sig denna kokbok ”endast åt de unga matmödrar, hwilka icke äga tillfälle att hålla ett dyrt och läckert bord, men ändå önska att göra det smakligt, som med knappare tillgång kan förenas”.
63. WELTZIN, CAROLINA. *Anvisning till tarfvelig matredning*. Jemte beskrifning om bärs och frukters syltning; grönsakers och rötters förvaringssätt; kött och fisks saltning och förvarande; om brödbakning, smörs tillredning och ostgöring; om ättickor, bränwiner och bärwatten, m.m. Andra upplagan. Sthlm, H. A. Nordström, 1818. 8:o. (6), 210 s. Något nött samtida hfrbd med sparsamt guldornerad rygg, brun titeletikett i glättad papp och rödstänkta snitt. Ryggen ganska repig. Bra inlaga men med några fukt- eller flottfläckar på s. 117–19, 195–96 och 202–04, det mesta i nedre marginalen. Med Anna Christina Schillings och Erik Högströms namnteckningar. *2800
64. WELTZIN, CAROLINA. *Ny kokbok*. Eller anvisning till en myckenhet nu brukliga mat-rätters tillredande; jemte ett bihang innehållande kunskaper om hwarjehanda hushålls-rön. Tredje upplagan. Sthlm, H. A. Nordström, 1814. 8:o. (6), 322 s. Något nött samtida hfrbd med sparsamt guldornerad rygg och brun titeletikett i glättad papp. Infärgade snitt. Ryggen torr och flammig, pärm-pappret ytligt nött och stötta pärmhörn. Svagt brytmärke på bakre nedre pärmhörnet. Sporadiska lagerfläckar. Mindre fuktfläckar i övre marginalen fram till s. 18 och från s. 318 till slutet. En mindre fläck i texten på s. 269–70. Med Anna Christina Schillings och Erik Högströms namnteckningar. *2250
- Du Rietz 70. Första och andra upplagan utkom 1804 respektive 1805 och en fjärde 1821 samt en titelupplaga 1851. Från abborre till ölsoppa.
65. WELTZIN, CAROLINA. *Ny kokbok*. Eller anvisning till en myckenhet nu brukliga mat-rätters tillredande; jemte ett bihang innehållande kunskaper om hwarjehanda hushålls-rön. Tredje upplagan. Sthlm, H. A. Nordström, 1814.

8:o. (6), 322 s. Något nött samtida hfrbd med sparsamt guldornerad rygg och röd titeletikett i marokkäng. Enstaka lager- och småfläckar. Med två gamla namnteckningar, Sofie Indebetous daterad 1820 respektive S. Drakes daterad 1872. *3000

66. WINBERG, J. *Kok-bok*, hwilken lærer grunden til kokeriet, eller sättet, at tilreda wälsmakelig mat, efter denna tidens bruk; jämte afritade mat-sedlar til större och smärre tracteringar, som wisa, i hwad ordning maträtterne skola ställas på bordet; tillika med uträkningar på kostnaden, som fordras til måltider för personer af större och mindre antal; samt läro-stycken, nödiga at i akt tagas wid den inwärtens hushållningen. Sthlm, L. L. Grefing, 1761. 8:o. (12), 540, (16) s. & 9 utvikbara plr med förslag till bordsdukningar. Nära samtida något nött marmorerat skinnbd med mycket rikt guldornerad rygg och ljusbrun titeletikett i glättad papp. Röda snitt. Ryggen lite naggad överst och med svaga vertikala läsveck. Pärnarna med några skrapmärken, frampärmen med några lite mörkare partier. Bortklippt namnteckning upptill på försättsbladet. Bra inlaga! *15000

Du Rietz 37 nämner 8 planscher men att det även funnits exemplar till salu med 9. Detta är ett sådant. En ny upplaga trycktes 1803. En av de klassiska svenska kokböckerna.

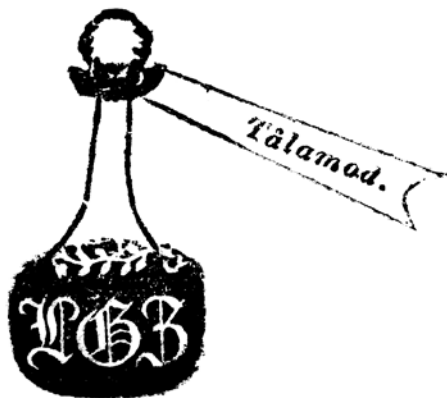

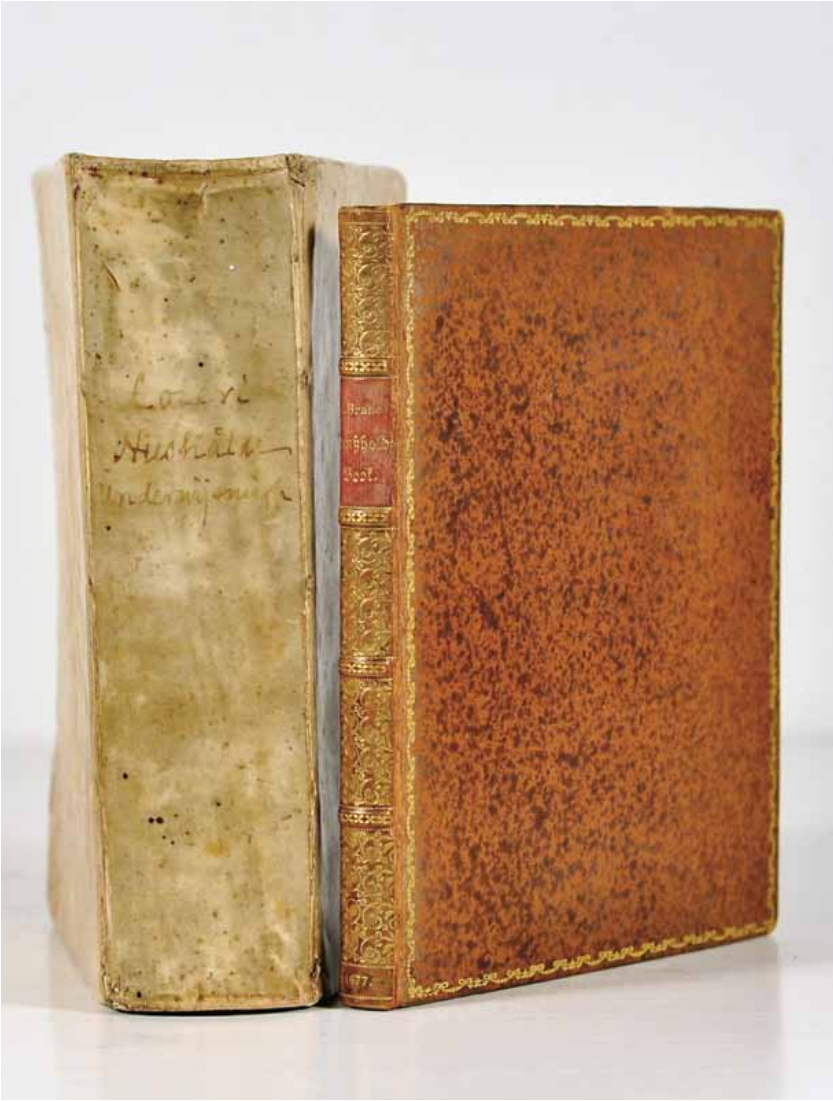
67. WINBERG, J. *Kok-bok*, hwilken lärer grunden til kokeriet, eller sättet, at tilreda wälsmakelig mat; jemte afritade matsedlar och anrättningar, uträkningar på kostnaden wid större och mindre måltider; samt läro-stycken, nödige at i akt taga wid den inwärtens hushållningen. Andra uplagan, öfwersedd och förbättrad. Sthlm, Kongl. tryckeriet, 1803. 8:o. (6), 392, 401–10, (8) s. & 8 utvikbara tryckta blad med förslag till bordsdukningar nummerade 393–400. Brunt hfrbd med upphöjda bind och vinröd titeletikett. Rödstänkta snitt. Bra inlaga med bara någon enstaka fläck, t.ex. på s. 18–19. Några av bladen med bordsdukningar har en mycket svag fuktfläck i marginalen. *8000

Du Rietz 37. Första uplagan trycktes 1761.

68. (ZAAR, L. G.) *Försök till ekonomisk cateches för blifvande husmödrar*, eller handbok vid en ung qvinnas sjelfpröfning, innan hon inträder i ägtenskap. Örebro, N. M. Lindh, 1831. 8:o. (4), XII, 180 s. Litet träsnitt på titelbladet. Tagen ur band. Gamla gula snitt. Något lagerfläckig i början och på slutet. Fuktfläck i yttermarginalen på s. 53–54. Med Kungliga bibliotekets duplettmarkering i blyerts. *2800

Du Rietz 98. Hebbe 1593. Titelbladets träsnitt föreställer en flaska med författarens initialer "L. G. Z." samt devisen "tålamod" på en banderoll. Zaar var bland annat regementsläkare vid Västgöta regemente och gav 1836 ut *Vins omständeliga kännedom till upplysning för vinets samtelige amatörer*. Innehåller förutom "allmänna principer för matvarors tillredelse och servering" även råd inom hushållningen, köksträdgården och lantbruket hållna i en mycket patriarkalisk ton.

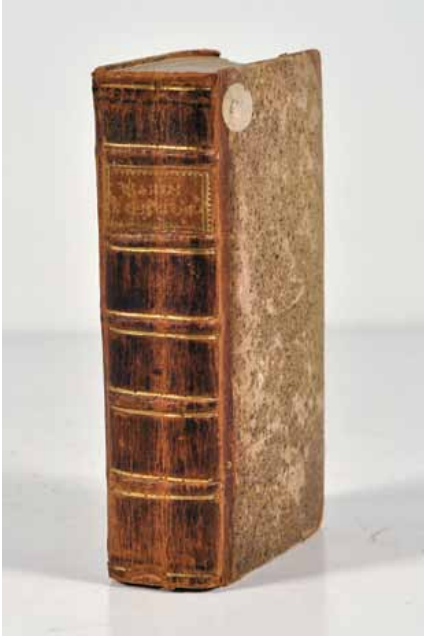

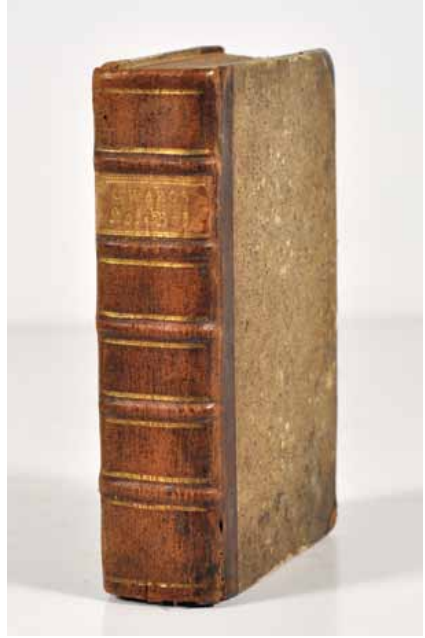
27.

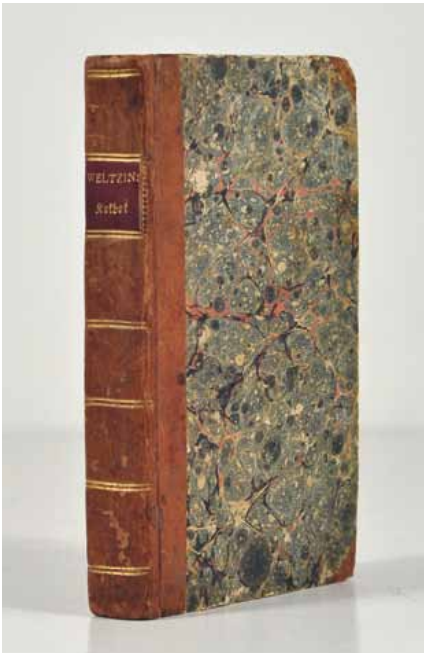
41, 42, 46, 48.

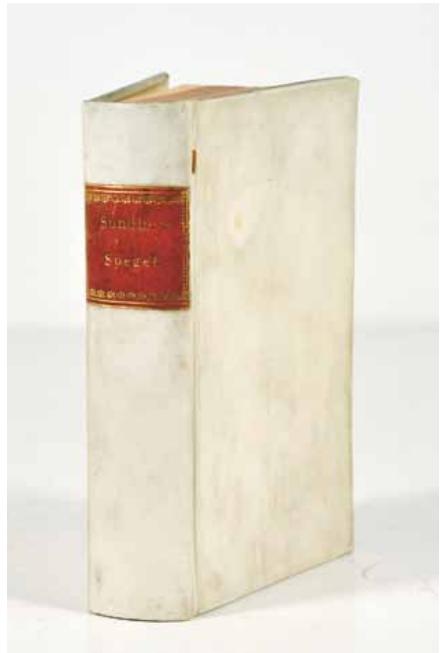
57.

58.

65.

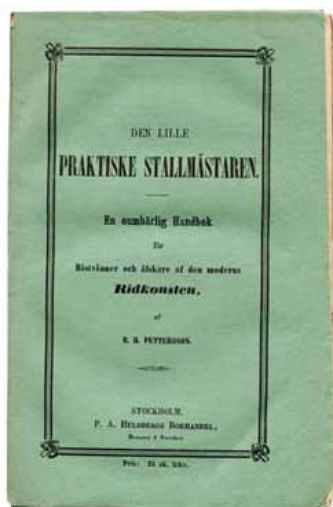

49.

122.

105.

121.

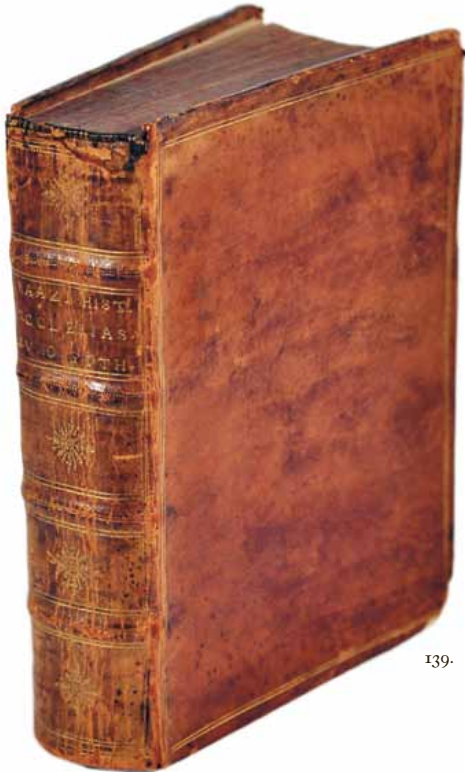
189.

155.

170.
172.

139.

146.

S. RIMBERTUS

S. ANSCHARII
VITA
GEMINA

STHLM 1677

180.

199.

203, 204.

HIPPOLOGI

69. ABILDGAARD, P. C. *Häst- och boskaps-läkaren* eller underrättelse wid de almännaste sjukdomar, som anfalla hästar, horn-boskap, får och swin. Efter tredje förökta och förbättrade uplagan öfwersat tillika med anmärkningar af A. H. Florman. Lund, J. Lundblad, 1792. 8:o. 146, (4) s. Något nött nära samtida hfrbd med sparsamt guldornerad rygg, brun defekt titeletikett och dammiga gula snitt. Inlagan med en del lager- och småfläckar samt lite solkig här och var. Blyertskludd i nedre marginalen på s. 50. Med A. T. Söderbergs namnteckning och Gustaf H. J. Dahls exlibris. *1250

Hebbe 1741. Det danska originalet utgavs 1770. Den första svenska upplagan utkom 1785 och en ny 1798. Lundaprofessorn Arvid Henrik Florman (1761-1840) hade i sin ungdom studerat för den kända danska veterinären P. C. Abildgaard (1740-1801). Flormans föreläsningar inom veterinärmedicinen rörde företrädesvis hippiatiken och han medverkade till att Veterinärinrättningen i Stockholm grundades 1821. Apotekaren Gustaf H. J. Dahl hade en väl vald samling medicin, farmakologi, veterinärmedicin, brunslitteratur, botanik och annan naturvetenskap samt litteratur om Hälsingland. Hans fina bibliotek såldes på auktion 1943.

70. ABILDGAARD, P. C. *Häst- och boskaps-läkaren* eller underrättelse wid de almännaste sjukdomar, som anfalla hästar, horn-boskap, får och swin. Efter tredje förökta och förbättrade uplagan öfwersat tillika med anmärkningar af A. H. Florman. Lund, J. Lundblad, 1792. 8:o. 146, (4, 2 blanka) s. Samtida ljusbrunt hfrbd med svartlinjerad ryggdekor och rosa titeletikett där högra tredjedelen saknas. Stänkta snitt. Enstaka småfläckar. Vikta hörn på s. 67-70. En liten bläckfläck i övre marginalen på första registersidan. Med Elof Ihres namnteckning daterad 1798. Från Biby. *1750

Elof Ihre (1766-1828) var gift med Elisabet Lovisa Celsing (1772-1866) som var fideikommissarie till Fjällskäfte och en tredjedel av Hällefors bruk. Deras sondotter gifte sig med Petrus Fredrik von Celsing som var fideikommissarie på Biby.

E. Ihre 1798

71. ABILDGAARD, P. C. *Häst- och boskaps-läkaren* eller underrättelse wid de almännaste sjukdomar, som anfalla hästar, horn-boskap, får och swin. Efter tredje förökta och förbättrade uplagan öfwersat tillika med anmärkningar af A. H. Florman. Andra uplagan. Lund, J. Lundblad, 1798. 8:o. 146, (4) s. Tagen ur band och med gamla stänkta snitt. Bra ex. *1250

72. AMMON, G. G. *Det säkraste medlet att uppföda endast stora och wäl utbildade hästar*. Ett godt råd, grundadt på lång erfarenhet, till dem som uppföda hästar. Öfwersättning. Sthlm, J. Hörberg, 1831. 8:o. 29, (3 blanka) s. Häftad i samtida gråpappersomslag. Oskuren och uppskuren. Liten fläck på titelbladet. Med G. A. Fredenheims namnteckning upptill på titelbladet. Bra ex. från Östanå. *2500

Hebbe 2064. Företalet undertecknat av översättaren J. W. Beijer som gjort författarens bekantskap. Den senare var enligt titelbladet "styresman för kongl. preussiska stuteriet Wesra". Ett utdrag av översättningen publicerades även i *Tidskrift för landtmän* III, 1835, s. 223-32.

73. ANREP, H. H. *Ridskola* innehållande cavaleri- eller fält- samt högskolan jemte dithörande dressurer. Med plancher. Sthlm, J. A. Riis, 1862. 8:o. (6), xiv, 176, (1 blank, 1) s. & 6 litograferade plr. Samtida något nött svart klbd med sparsamt blinddekorerad och guldornerad rygg. Blåstänkta snitt. Ryggen obetydligt blekt. Bra ex. *4800

Planscherna avbildar olika dressyrkonster. På s. vii-xiv citeras hovstallmästare Ehrengranats tankar i ämnet. Henrik Herman Anrep (1805-95) var ryttmästare.

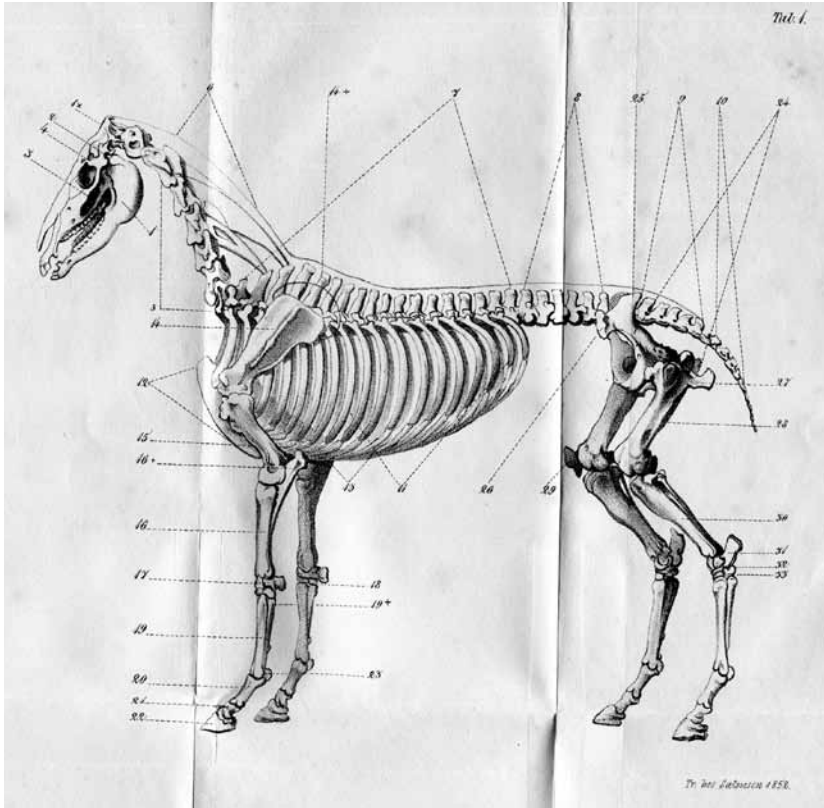
74. ANREP, H. H. *Ridskola* innehållande cavaleri- eller fält- samt högskolan jemte dithörande dressurer. Med plancher. Sthlm, J. A. Riis, 1862. 8:o. (6), xiv, 176, (1 blank, 1) s. & 6 litograferade plr. Häftad i tryckt brunt omslag. Oskuren och uppskuren. Omslaget lite naggat och dess rygg defekt. Från Östanå. *3000

75. BILLING, J. S. & (RETZIUS, A.). *Grundlinier till hippologi* eller kunskap om hästens byggnad, natur och behandling. Andra öfversedda upplagan. Med fem lithograferade planscher. Sthlm, J. Beckman, 1852. 8:o. (4), 356 s. & 5 utvikbara litograferade plr. Ganska nött mörkbrunt samtida hfrbd med blindpressad och sparsamt guldornerad rygg samt blåsprängda snitt. Alrotsmarmorerade pärmapper. Inre falsar något spruckna. Något lager- och småfläckig, t.ex. i övre yttre hörnet på s. 113-16. Planscherna aningen lagerfläckiga. Med C. A. Beck-Friis stpl. *2750

Hebbe 2090 för första upplagan som utkom 1836. Johan Samuel Billing (1795-1851) var regementsläkare och andre professor vid Veterinärinrättningen i Stockholm. Enligt förordet är sidorna 1-99 författade av Billings företrädare på lärarebefattningen vid Marieberg, Anders Retzius, och arbetet tänkt att användas vid både Marieberg och föreläsningar för Livgardet till häst. Corfitz Augustin Beck-Friis (1824-97) var diplomat och politiker samt efter faderns död fideikommissarie till Börringe kloster och Fiholm. Han var aktiv i Lantbruksakademien och flera hushållningssällskap.

Ballottade.

73.

76. (BOURGELAT, C.) *Nya Newcastle, eller afhandling om ridkonsten*, efter de nyaste och bästa grundsatser. Översatt ifrån fransyskan. Sthlm, Kongl. tryckeriet, 1752. 8:o. (4), 140, (2) s. Trevligt men något nött hfrbd från 1700-talets sista fjärdedel med rikt guldonrerad rygg och tegelröd titeletikett i glättad papp. Gula snitt. Titeletiketten med liten spricka. Några spridda lager- och småfläckar. Med G. Boltensterns namnteckning på försättsbladet. *6000

En andra upplaga utkom 1783. Översatt av M. A. Ungern von Sternberg. Detta är den första mera omfattande skriften om ridkonst på svenska. Claude Bourgelat (1712–79) var veterinär, medlem av franska vetenskapsakademien och anses vara grundaren av veterinärutbildningen i Frankrike. Utöver åtskilliga böcker om djur, och framför allt hästar, författade han en utbildningsstadga för de franska veterinärskolorna samt flera artiklar för Diderots och d'Alemberts *Encyclopedie*. Exemplaret har tillhört en medlem av den från Pommern invandrade släkten Boltenstern, eventuellt majoren Gustaf Adolf Boltenstern (1769–1864), ägare av Sannarps gård.

77. (BOURGELAT, C.) *Nya Newcastle, eller afhandling om ridkonsten*, efter de nyaste och bästa grundsatser. Öfversatt ifrån fransyskan. Andra upplagan. Sthlm, Kongl. tryckeriet, 1783. 8:o. (6), 171 s. Fint stänkdekorerat pappbd med beige titeletikett (Johanna Røjgård). Gamla stänkta snitt. Titelbladet med beskuren samtida namnteckning. Bra ex. *4800
78. BURE, C. G. *Anvisning til kunskapen om hästars beskaffenhet*, fel och lyten, ålder, ans och föda, samt allmännaste sjukdomar med deras botemedel. Andra mycket tilökade upplagan. Strängnäs, A. J. Segerstedt, 1802. 8:o. (4), 135, (1 blank, 2) s. & 1 utvikbar grav. plansch. Brunt stänkdekorerat pappbd med benvit titeletikett (Johanna Røjgård). Gamla rödstänkta snitt. En lite kladdig och beskuren samtida namnteckning nederst på titelbladet. Inlagan har några enstaka lager- och rostfläckar. En svag fuktrand från s. 122 till slutet. Planschen lagad i nedre yttre hörn. Ett trevligt ex. *2000
 Hebbe 2025. Denne nämner ej det avslutande registret om två sidor. Första upplagan utkom 1801, den tredje 1821 och fjärde 1825. Claës Gustaf Bure (1735–1819) var stallmästare vid Uppsala universitet.
79. BURE, C. G. *Anvisning til kunskapen om hästars beskaffenhet*, fel och lyten, ålder, ans och föda, samt allmännaste sjukdomar med deras botemedel. Andra mycket tilökade upplagan. Strängnäs, A. J. Segerstedt, 1802. 8:o. (4), 135, (1 blank, 2) s. & 1 utvikbar grav. plansch. Häftad och oskuren i samtida ljusst gråpappersomslag. En fuktfläck i övre yttre hörnet utom på s. 49–72. Bra ex. Från Bystad. *2500
80. BURE, C. G. *Anvisning til kunskapen om hästars beskaffenhet*, fel och lyten, ålder, ans och föda, samt allmännaste sjukdomar med deras botemedel. Andra mycket tilökade upplagan. Strängnäs, A. J. Segerstedt, 1802. 8:o. (4), 135, (1 blank, 2) s. & 1 utvikbar grav. plansch. Brunt hklbd från mitten av 1800-talet med stänkta snitt. Enstaka lagerfläckar, titelbladet mer och med pappersrester från det ursprungliga omslaget närmast ryggen. Från Biby. *1250
81. CHESTERFOULD, E. *Underrättelse huru man, utan lärmästare, kan på en timme inhämta ridkonsten*. Öfversättning af P. Herndahl. Sthlm, A. J. Nordström, 1806. 12:o. 29, (3 blanka) s. Tagen ur band och insatt i ny gråpappersryggrensa. Inlagan med lite veck. Titelbladet med en obetydlig fläck. *3500
 En nyöversättning utkom 1832. "Hästens gång är antingen naturlig eller konstig, och den som har stigit til häst är likaledes, antingen en naturlig, eller konstig ryttare." Författaren var enligt titelbladet "kongl. storbrittannisk stallmästare, ledamot af Norriska vetenskaps-societeten, Fysiografiska sällskapet i Lund, m.m."

82. CLARBERG, A. *Handledning uti körkonsten*. Praktisk handbok för kuskar och stalldrängar, utgifwen. Sthlm, C. M. Thimgren, 1853. 12:o. 48 s. Häftad i mönstrat omslag från 1900-talets första hälft. Det tryckta gröna omslaget medhäftat och lite lagat och naggat. Sidorna 28–29 ouppskurna. *4500
Utgiven på Adolf Bonniers förlag. Författaren var enligt titelbladet "f.d. fodermarsk wid h.m. konungens hofstall".
83. DIETERICHS, J. F. C. *Lärobok i häst-afweln*, eller fullständig och lättfattlig underwisning om hästars uppfödande, behandling och förädling. Skrift, hwilken Bayerska landthushållnings-sällskapets comité tilldömt stora priset. Öfversättning. Sthlm, F. B. Nestius, 1829. 8:o. (4), 135, (1) s. Trevligt nära samtida hfrbd med blindpressad och guldornerad rygg samt blåsprängda snitt. Ryggskinnnet helt obetydligt nött upptill och ryggen med en del små repor. Lätt lagerfläckig, mer i början. En diagonal svag fuktrand över texten på s. 49–64. Med H. H. von Essens namnteckning. *4000
Hebbe 2052. Av samma författare översattes också *Handbok i hästskötseln i hela dess omfång* 1833. Hans Henrik von Essen (1820–94) var verksam i Livregementets husarkår fram till 1855, då han fick avsked med ryttmästares titel, men är mer känd som industriman i Tidaholm. *SBL* menar att "Den viktigaste dominanten under E:s uppväxtår synes ha varit hästsporten. Han fick från tidiga pojkar formligen växa upp på hästryggen och blev en av sin tids främsta hästkännare med ett vida berömt stall. I ridhuset lärde E. sig sitta kvar på ölänningsens rygg utan sadel eller betsel men med händerna i sidorna".
84. EHRENGRANAT, A. *Hasledens byggnad, fel och fullkomligheter*. Sthlm, C. Delén, 1809. Liten 8:o. 43 s. Häftad med gammal grön ryggremsa. Första och sista sidan solkiga. En sotfläck i övre hörnet på s. 24. *2750
Hebbe 2405. Boktryckaren har använt en liten typografisk vinjett på titelsidan med en elefant som skrämmer en häst. "Hasleden är den del, som danas af nedra delen af skankbenet, sex ben, nemligen språnget, hasbenet, öfra och undra flatbenen, pyramid- och tärning-benet, samt öfra delen af skenbenet och florettbenen." Adam Ehrengrenat (1781–1842) kallas ibland för den svenska ridkonstens fader. Under sin livstid var han bland annat stallmästare och chef vid Flyinge stuteri. Han skrev tre böcker, varav en om ridning, *Ridskolan eller ridläran*, som utkom 1836. Den anses vara det enda utförliga svenska verket om klassisk ridkonst. Inom den högre ridkonsten anses Ehrengrenat ha varit en av de främsta i Sverige. Han var dessutom en skicklig veterinär som inte saknade vetenskaplig bildning. Dessutom var han ledamot av Krigsvetenskapsakademien, danska Societas fautorum rei verinariæ och Lantbruksakademien.
85. EHRENGRANAT, A. *Om hästars rörelser i deras samband med ridkonsten*. Lund, Berlingska boktryckeriet, 1818. Liten 8:o. 99, (1) s. Häftad i nytt blått klistermarmorerat pappomslag. Oskuren inlaga. Delvis något lagerfläckig. Svag fuktrand överst inledningsvis. Bra ex. *4500
Hebbe 2034.

86.

87.

86. (EKEBLAD, K. J.) *Den kloke och erfarne gubben, Jan Perssons i Österby hästbok.* Oumbärlig för en hwar som äger eller sköter hästar. Sthlm, J. W. Lundberg, 1852. 12:o. 96 s. & 5 litograferade plr. Häftad i samtida tryckt gråpappersomslag. Främre omslaget delvis solkfläckigt. Ställvis ouppskuren och med råkanter. Sporadiska småfläckar, t.ex. på s. 79–80. Pappersförlust i nedre marginalen har förorsakat minimala textförluster på s. 35–36. *3750

Nya upplagor utkom 1870, 1880, 1888, 1895, 1898 och 1900. Råd om hästens skötsel, dess sjukdomar och kurerande. Karl Johan Ekeblad (1817–95), slaktare och litteratör, är kanske mest känd för flitiga propagerande för hästköttets användande som föda. Många exemplar av sina skrifter skickade Ekeblad på eget initiativ ut till tilltänkta mecenater, ofta med ganska pockande brev om ekonomiska bidrag. Han var även verksam som tidningsutgivare och författare av tillfällighetsvers, ”typiska efterklangsprodukter utan varje litterärt värde” enligt *SBL*.

87. (EKEBLAD, K. J.) *Den kloke och erfarne gubben, Jan Perssons i Österby hästbok.* Oumbärlig för en hwar som äger eller sköter hästar. Norrköping, M. W. Wallberg & comp. boktryckeri, 1880. 12:o. 96 s. Häftad och oskuren i solkigt och nött tryckt omslag. Bakre omslaget med revor vid ryggen. Inlagan lite lös i häftningen och några blad helt loss. Lätt lagerfläckig. L. A. Haraldsons namnteckningar daterade Ekenäs 1886 och oläslig stpl samt en blindstpl med initialerna ”F G A” på främre omslaget. *1000

88. FLORMAN, A. H. *Inledning til hästars kännedom*, i afseende på deras temperament, slægter, ålder, fel och fullkomligheter, föda och skötsel, rörelser, färg m.m. Ämnad til bruk för hushållare, cavallerister och hästhandlare. Andra och förbättrade upplagan. Lund, J. Lundblad, 1798. 8:o. (6), 168 s. Nött hfrbd från 1800-talets mitt med sparsamt guldornerad rygg och grönstänkta snitt. Ryggen blekt och mycket torr. Enstaka smärre fläckar, t.ex. en mindre solkfläck i yttermarginalen på s. 13 och en pappersförening på s. 121, även den i yttermarginalen. Med Otto von Platens och Ernst Schougs namnteckningar, den senare med uppgift att boken var en present från Aina Posse den 1 maj 1922. *1250

Hebbe 1567 med felaktig kollationering. Den första upplagan utkom 1794. Arvid Henrik Florman (1761–1840) hade i sin ungdom studerat för den kända danska veterinären P. C. Abildgaard (1740–1801). Flormans föreläsningar inom veterinärmedicinen rörde företrädesvis hippatriken och han medverkade till att Veterinärinrättningen i Stockholm grundades 1821. Ernst Schoug (1838–1930) var veterinär och veterinärhistoriker.

89. FLORMAN, A. H. *Inledning til hästars kännedom*, i afseende på deras temperament, slægter, ålder, fel och fullkomligheter, föda och skötsel, rörelser, färg m.m. Ämnad til bruk för hushållare, cavallerister och hästhandlare. Andra och förbättrade upplagan. Lund, J. Lundblad, 1798. 8:o. (6), 168 s. + ABILDGAARD, P. C. *Häst- och boskaps-läkaren* eller underrättelse wid de almännaste sjukdomar, som anfalla hästar, horn-boskap, får och swin. Efter tredje förökta och förbättrade upplagan öfwersat tillika med anmärkningar af A. H. Florman. Andra upplagan. Lund, J. Lundblad, 1798. 8:o. 146, (4) s. + FLORMAN, A. H. *Pharmacopoea veterinaria* eller handbok för häst- och boskaps läkare hwaruti förekomma de mäst brukbara läkemedel, för våra hushållsdjur, jämte sättet huru de wid hwarjehanda sjukdommar böra användas. Lund, J. Lundblad, 1809. 8:o. (8), 96 s. + FLORMAN, A. H. *Nödig underrättelse om de allmänna hästsjukdomar* qwarka, snip och springorm, huru de kunna kännas, förekommas och utrotas. Lund, C. F. Berling, 1815. 8:o. 39 s. Något nött samtida hfrbd med sparsamt guldornerad rygg och naggad ljusbrun titeetikett. Gröna snitt. Pärmhörnen lite stukade. En svag fuktfläck i inre marginalen på de första 20 sidorna i det första arbetet. Större fuktfläck i nedre hälften av s. 154, genom hela andra och tredje arbetet och de tio första sidorna i det fjärde arbetet. Sista bladet i det tredje arbetet solkigt och nött i yttermarginalen. Vikta övre hörn på sina håll. Bra samlingsband. *6000

Hebbe 1567 för det första arbetet med felaktig kollationering. Den första upplagan utkom 1794. Hebbe 1741 för det andra arbetet. Det danska originalet utgavs 1770. Den första svenska upplagan utkom 1785. Hebbe 2348 för det tredje arbetet. Arbetet förtecknar i alfabetisk ordning enkla och sammansatta läkemedel från aloë till äggskal. Hebbe 2408 för det avslutande arbetet med felaktig kollationering.

90. FLORMAN, A. H. *Underrättelse om hushållsdjurens vård och skötsel* under hälso- och sjukdoms-tillståndet eller anvisning huru hästar, oxar, kor, får och swin skola upfödas och skötas; samt deras sjukdomar botas. Till allmogens tjänst författad. Andra rättade och förökta upplagan. Lund, N. P. Lundbergs boktryckeri, 1838. 8:o. XII, 311 s. Häftad i samtida ganska nött gråpappersomslag. Oskuren. Delvis med svag fuktrand och någon enstaka lagerfläck. Med A. Coyets namnteckning, Örebro läns kongl. hushållningssällskaps stpl på främre omslag och dess exlibris. *750

Hebbe 1925. Första upplagan utkom 1834. Nya upplagor utgavs 1854, 1861, 1871, 1880 och 1890. Florman skriver i sitt företal att han i arbetet med en ny utgåva av Abildgaards veterinärbok fann det bättre att låta utge sin egna observationer som ett eget arbete hellre än att förse Abildgaards text med en mängd fotnoter. Florman erkänner dock att han rörande vissa sjukdomar som han saknat erfarenhet av helt har följt Abildgaards föreskrifter.

91. HAGEL, C. *Til allmänhetens tjänst: några nyttige och pålitelige botemedel för sjukdomar och skador hos hästar*. Teknade, efter anstälde rön och operationer, och ibland dem inga andra än de som lyckligen och efter önskan aflupit. Sthlm, J. P. Lindh, 1792. 8:o. 45, (2) s. Tagen ur band. Fukt- och småfläckar här och var, bl.a. på titelbladet och sporadiskt i övre marginalen mot slutet. Titelbladet med bläckfläckar och liten pappersförlust samt en beskuren samtida anteckning: "Köpt i Stockholm Armfelt". *1500

Hebbe 1809. Senare upplagor utkom 1794 och 1799. Detta är den första.

92. HERNQUIST, P. *Anatomia hippiatrica* eller häst-anatomien, hwaruti häst-kroppens delar korteligen beskrifwas. Skara, Kongl. privil. boktryckeriet, 1778. 8:o. (13, 1 blank), 87, 86-87, 90-91, 90-91, 94-112, (2) s. + WEBER, C. F. *Om häst-hofwens bestånds delar* och dess nytta, jemte det bästa och naturligaste skoningssätt; afhandladt och til föreläsningar öfwer samma ämne upsatt. Men nu på swänska språket efter den fjerde tyska upplagan, öfwersatt och tilökt, af Petr. Hernquist. Sthlm, J. C. Holmberg & L. W., 1781. 8:o. 56, (1) s. Häftad och oskuren i samtida lätt nött gråpappersomslag. Det första arbetet med fuktrand i yttermarginalen inledningsvis, det andra med svag fuktrand upptill och lätt bruntonad. Främre omslag med en gammal svartstpl och Jon Stålhammars namnteckning samt en datering 1838. Stämpeln upprepad på titelbladets neder marginal. Det första arbetet saknar två planscher! *3500

Hebbe 1558 respektive 1561. En dansk översättning av det första arbetet utkom 1784. Dessa två arbeten förekommer ibland häftade tillsammans som här. Det första arbetet inleds med ett tal hållit vid examen i Veterinärskolan. De ganska omfattande fotnoterna i det andra arbetet är sannolikt av Hernquist, då där bland annat hänvisas till turkarnas skonsamma sätt att sko hästar. Författaren uppger sig har beskådat detta på plats i Paris, vilket passar in på Hernquist som vistades där på 1760-talet. Linnélärjungen Peter Hernquist (1726-1808) var född i Härlunda. Han grundade Veterinärinrättningen i Skara 1775 som han ledde till sin död.

93. *Historiska hästar*. Sthlm, P. G. Berg, 1855. 16:o. 32 s. Med en titellustration. Enkelt ljust klotryggbd från mitten av 1900-talet med bruna marmorerade pärmsidor. Något lagerfläckig. Titelbladet med smärre pappersförluster och spår av en bortskrapad serietitel. Fuktfläck i inre marginalen. Med G. E. Berndtssons namnteckning. *400
 Ingår som nr 13 i folkskriftserien *Naturalhistorier* 1–33. Första upplagan. En av de otaliga småskrifter som P. G. Berg publicerade. Titellustrationen föreställer Caligula som upphöjer sin häst till överstepräst.
94. [Hästmarknader] *Kongl. maj:tz placat, om hästemarknader/* hwilke här effter hollas skolle/ här uthi rikket. Den 29 maj, anno 1663. Sthlm, H. Keyzers enckia, (1663). 4:o. (8) s. Tagen ur band och med en del revor i ryggen. Lite snävt skuren i övre marginalen. Enstaka småfläckar. Diskret gammal bläcknumrering i övre yttre hörnet. *900
 Trycktes även som ettbladstryck. Kungl. maj:t ville understödja hästhandeln genom att få landshövdingar och borgmästare att övertyga medborgarna om nyttan av regelbundna marknader på fastställda platser och tider. I Stockholm till exempel skulle hästmarknaden hållas på Hötorget mellan 25 och 27 juli och dessutom en dag varje månad under året. Myndigheternas mål var att marknaderna skulle hållas i städerna och för att underlätta detta kunde hästar som skulle försälas tullfritt föras in till marknadsplatserna och först då avslut skett skulle tullen betalas. För att kvalitén skulle hållas så hög som möjligt, anmodades allmogen ”at dhe göre sin högsta flitjth/ til förskaffa sigh/ icke allenast dogelige stoer/ och dem aff nägen högh- och stoorheet/ uthan och förnembligen wälskapade/ och något store hängster och stoohestar/ helst emädan/ både dem sielfwe/ och flere wære undersåther/ derigenom/ förmon och commodetet tilwäxer/ til förtijga den nytta/ som fädernes landet dher aff tager/ at man icke behöfwer altijdh sökia förnehme och rare hästar ifrå fremmande orther/ uthan kan dem/ effter handen/ finna til köps här inne i rikket”.
95. [Hästmarknader] *Wij Carl/ medh gudz nåde/* Sweriges/ Göthes och Wendes konung [...] [=inledning]. (Sthlm, 1663). Folio. Ettbladstryck. Vikt. Några småfläckar och ett litet hål. Liten lagning på baksidan och samtida lite beskurna anteckningar om var och när plakatet lästs upp. *3500
 Daterad i Stockholm den 29 maj 1663.
96. *Kongl. maj:ts förnyade sto-ordning/* som uti provincien Skåne kommer at efterlefwas och i acht tagas. Gifwen Stockholm i råd-cammaren den 11 februarii 1735. Sthlm, J. H. Werner, (1735). 4:o. (4) s. Oskuren. Fuktrand och lagerfläckar i ryggmarginalen. Övre marginalen med fuktfläckar och naggar. Något tillskrynkad. *750
97. *Kongl. maj:tz förnyade förbud och förordning/* at rustnings-hästarne/ intet böre brukas hwarecken i städerna eller å landet med något släpsamt arbetet. Gifwen Stockholm den 9 martii, år 1694. Sthlm, Kongl. booktryckerijet/ hoos sal.

Wankijfs änckia, (1694). 4:o. (4) s. Tagen ur band. Några revor i ryggen. Gammal bläckpaginering i övre yttre hörnet. Lager- och småfläckig samt med bruntonad fläck i övre marginalen. *400

98. *Kongl. may:tz placat*, at inge ryttare-hästar skole uti någre private släpsamme sysslor och arbeten af rustningzhållarne eller ryttarne blifwa brukade. Gifwet Stockholm den 7 martij 1687. Sthlm, N. Wankijf, (1687). 4:o. (4) s. Tagen ur band. Med lite nagg i ryggen och enstaka lager- och fuktfäckar. *900
Minst två andra upplagor utkom.

99. *Kongl. may:tz stadga och förordning/* angående döde hästars och andre diurs flående och aff vägen skaffande/ så i städerne som på landet/ samt deras plicht och straff/ som någon för sådan förrättning något tillwita eller förebrå. Datum Stockholm den 23 maji 1696. Sthlm, Kongl. boktr. hoos sal. Wankifs änckia, (1696). 4:o. (4) s. Tagen ur band och med revor i ryggen. Med fuktrand och småsolk samt några obetydliga smårevor. Gammal lite kladdig paginering i bläck. *900

Förordningen söker komma till rätta med de uråldriga svenska tabuföreställningarna runt hästen och hanteringen av döda djur. Den vidskepelse som omgav "rackaren" skulle motarbetas då det gjorde att döda djurkroppar dumpades på gatorna och värdefulla skinn därigenom gick till spillo. I förordningen stadgas att vanliga tjänstehjon hädanefter inte skulle kunna neka till att få djur och den som förebrådde någon för att ha skinnat, begravt, botat eller valackat ett djur kunde hädanefter få plikta med ansenliga böter eller kroppsstraff. Rackar- och valackaryrket utfördes i äldre tid ofta av minoriteter som resande ("tattare") och samer ("sockenlappar").

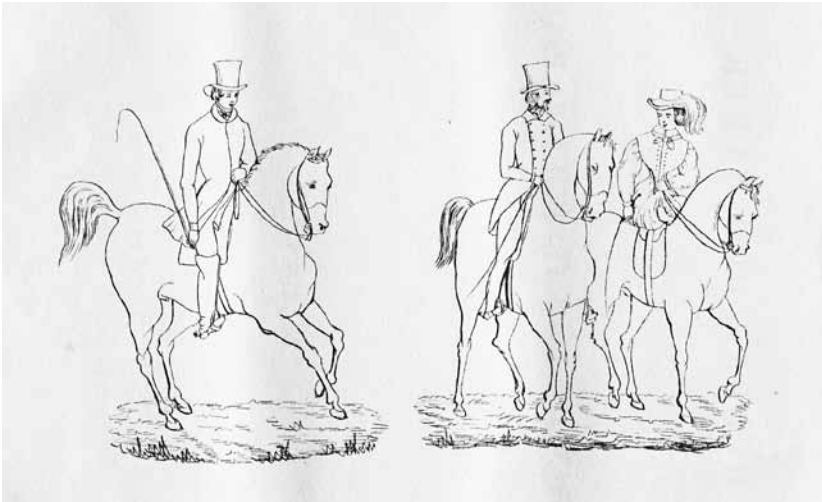
100. LEWIN, A. E. *Theoretisk cours uti stallmästare-vetenskapen*; i korthet författad. Sthlm, Strinnholm och Haeggström, 1813. 4:o. (18), 162, (2) s. & 8 utvikbara grav. plr. Samtida alrotsmarmorerat hfrbd med sparsamt guldornerad rygg, ljusbrun titeletikett i glättad papp och blåstänkta snitt. Ryggskinnets ställvis nött, särskilt upptill där ryggen är lagad. Bakre pärmen med enstaka mindre skrapmärken och pärmhörnen stukade. Främre snittet har några fläckar, vilka till en del har spridit sig in i yttermarginalen i början. Inlagan med gamla lagningar: preliminär- och titelbladen i inre marginalen, s. 37–39 i nedre marginalen, s. 58–59 i inre marginalen liksom även den första och fjärde planschen. Titelbladet och sista paginerade bladet med några fläckar och erratabladet förskuret ytterst. Rättelserna införda för hand, vilket även påpekas med handskrivna tillskrift på erratabladet. Med C. R. Kindgrens namnteckning, daterad 1821. *3500

Hebbe 2031. Adolf Emanuel Lewin (1758–1819) studerade ridkonst och hästköttsel under åren 1777–82 i Tyskland, Ungern, Italien, Frankrike och Danmark. Han blev så småningom stallmästare vid Krigsakademien på Karlberg och en av Krigsvetenskapsakademiens stiftande ledamöter 1796.

101. LEYON, M. *Handledning i ridkonsten för herrar och damer*, samt uti konsten att köra två och fyra hästar, förnämligast till sjelfundervisning. Med tvänne plancher. Sthlm, L. J. Hjerta, 1844. 8:o. Front, (4), 109, (1 blank, 2) s. & 1 litograferad plansch. Häftad och oskuren i tryckt omslag. Ryggen defekt och lös i häftningen samt nästan helt loss mellan s. 96 och 97. Nött och lagerfläckig samt med ställvisa fuktfläckar. Med Carl Anton August Ridderstads namnteckning. *1350

En ny upplaga utkom 1866. "För den som för sitt nöje eller af behof velat utan biträde af lärare öfva sig att rida, eller inhemta litet kändedom af konsten att styra en häst, i ändamål att någorlunda kunna bedöma de personers beteende, som man fått sig tilldelte såsom skjutsare under en resa, eller som man antagit till ledare för sina hästar – har uti vår litteratur saknats någon tjenlig handledning." Mathias Leyon (1800–68) var stallmästare vid Livregementets husarkår och senare ryttmästare i armén. Carl Anton August Ridderstad (1848–1933) var son till publicisten Carl Fredrik Ridderstad.

102. LEYON, M. *Handledning i ridkonsten för herrar och damer*, samt uti konsten att köra två och fyra hästar, förnämligast till sjelfundervisning. Med tvänne plancher. Sthlm, L. J. Hjerta, 1844. 8:o. Front, (4), 109, (1 blank, 2) s. & 1 litograferad plansch. + LEYON, M. *Handledning i ridkonsten för herrar och damer*, samt uti konsten att köra två och fyra hästar, förnämligast till sjelfundervisning. Med tvänne plancher. Andra upplagan. Sthlm, J. Beckman, 1866. 8:o. (2), 107, (1 blank, 3) s. & 2 litograferade plr. Fint rödbrunt hklbd med sparsamt guldornerad rygg och röd titeletikett i skinn (Hedberg, 1947). Övre rödstänkt snitt, övriga snitt endast putsade. De lätt solkade tryckta gula omslagen med-

TAB. II.

Ranvers med höger böjning.

Redop.

bundna, det främre till första upplagan med en liten lagning i marginalen. Första upplagan bitvis något lagerfläckig och de två inledande bladen samt s. 98–99 med en fläck. Första arbetet med G. A. Möllerstens namnteckning. Bra ex. *4000

Här återfinns sammanbundna både första och andra upplagan av Leyons ridkonst, den andra utgavs utan förord.

103. LEYON, M. *Tankar i Sveriges hästafvelsfråga*. Örebro, N. M. Lindhs boktryckeri, 1851. 8:o. 44 s. Häftad i samtida gråpappersomslag. Något lagerfläckig och småsolkig. Smala fuktfläckar i marginalerna. Några små pappersförluster i marginalen på grund av att skriften skurits upp ovarsamt. Från det Gripenstedtska biblioteket på Bystad. *1500

Om hästaveln, dess historia och framtid i Sverige. Johan August Gripenstedt (1813–74) var godsägare och politiker. 1848–66 satt han i regeringen, varav de sista elva åren som finansminister. På den posten verkade han för frihandel, järnvägens snabba utbyggnad med lånat kapital, ståndsriksdagens avskaffande och näringsfrihetens införande 1864. Genom sin fru kom han i besittning av stora jord- och skogsegendomar samt bruk, bland annat Bystad.

104. LINDBLAD, P. *Försök till praktisk framställning af grunder för fältridning*. Sthlm, I. Hæggströms boktryckeri, 1868. 8:o. XII, 83 s. Elegant mycket lätt nött marmorerat pappbd med mörkröd titeletikett i skinn och rödstänkta snitt (Hedberg, 1948). Det tryckta omslaget medbundet. Fint ex. *2500

”Grundregel för all behandling af hästen, vare sig dess ridande, körande, förande vid handen eller skötsel: ’låt hästen komma underfund med att han vinner på att underkasta sig och förlorar på att motsätta sig ryttarens (körsvennens, förarens eller skötarens) vilja.”

105. PETTERSSON, B. H. *Den lille praktiske stallmästaren*. En outhärlig handbok för hästvänner och älskare af den moderna ridkonsten. Sthlm, C. M. Thimgren, 1855. Liten 8:o. (4), 84 s. Häftad, oskuren och ouppskuren i samtida grönt tryckt omslag. Med obetydliga lagerfläckar. Mycket fint ex. *4500

Författarnamnet är enligt Linnström eventuellt en pseudonym. I bihanget ingår bland annat ett avsnitt om ”fruntimmersridt”.

106. RAREY, J. S. *Rarey's sätt att tämja vilda hästar*, uppgifvet af honom sjelf. Öfversättning från det engelska originalet af G. W. Sjöstedt. Uppsala, Wahlström & c., 1858. 8:o. (4), 51, (1) s. Häftad. Ouppskuren. Sista två bladen med fläckar i övre marginalen. Från det Gripenstedtska biblioteket på Bystad. *2500

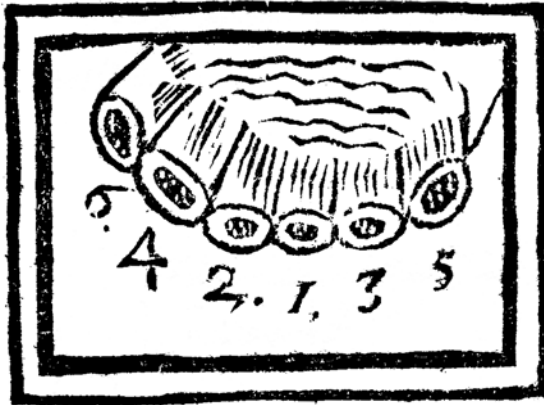
Översättaren var ”lärare i veterinär och zoologi vid Ultuna landbruks-institut”. Inte mindre än fem olika svenska upplagor av Rareys *The Modern Art of Taming Wild Horses* utkom under året 1858. Av dessa var åtminstone tre helt skilda översättningar. Det amerikanska originalet utkom 1856. John S. Rarey (1827–66) var son till en hästuppfödare i Ohio och lärde sig tidigt konsten att tämja vilda och argsinta kusar. Med tiden

blev han vida berömd för sina kunskaper och kom att anses som "one of the greatest horse trainers in American history". Hans förbluffande hästtämjarkonster förevisades för bland andra drottning Victoria.

107. ROBERTSON, D. *Konsten at curera hästar*, eller grundelig underrättelse, at utur sjelfwa grunden känna, hela och bota hwarjehanda både ut- och inwärtas häste-krämpor, bräckligheter och sjukdomar; jämte anwising, huru unga fohtar skola ansas, skjötas och handteras, tils de hinna den ålder, at de finnas duglige och tjänlige til de behof, hwartil man tänker bruka dem. [...] Ny och förmerad uplaga tryckt i Berlin år 1767. Til allmänhetens tjänst ifrån tyskan öfwersatt år 1771 af P. L. Sthlm, J. G. Lange, 1772. 8:o. (4), 322, (10) s. & 1 utvikbar träsnittsplansch. Med illustrationer i texten på s. 265-66 och 317. Brunt klistermarmorert pappbd från 1900-talets mitt med svart titeletikett och gamla stänkta snitt. Bra inlaga med endast några enstaka obetydliga fläckar. Med O. G. Nordenfeldts namnteckning på ett medbundet gammalt försättsblad.

*4500

Hebbe 1799. Översatt från *Pferde-Arzenei-Kunst, oder Gründlicher Unterricht, die äusserlichen und innerlichen Gebrechen der Pferde aus dem Grunde zu heile: nebst einer Anweisung, wie die jungen Fohlen [...] tractiret werden sollen*. Författaren var "för detta högfurstl. württenb. ängelsk beridare, och första häst-medicus wid kongl. pohlska och churfurstl. sachsiska stallet; nu mera kongl. swänsk och preusisk samt hertigl. mecklenburgisk privilegerad häste-läkare och operateur" medan översättaren, Pehr Lagerhielm (1739-1805) endast var "ryttmästare, och ridd. af kongl. Swärds orden". Olof Gabriel Nordenfeldt (1757-90) var verksam vid Västgöta kavalleriregemente. Han ägde Björneborg i Värmland tillsammans med sin bror.

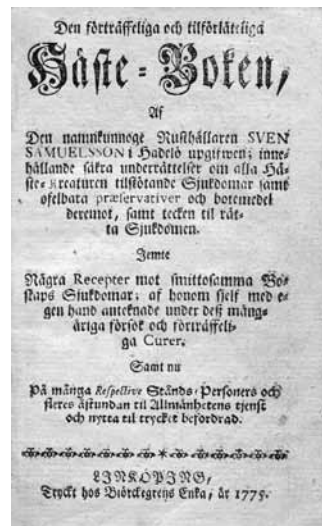

108. ROHLWES, J. N. *Allmän häst- och boskapsläkare*, eller underrättelse, huru landtmannen skall uppföda och sköta sina hästar, oxar, kor, får, swin och getter samt känna och bota deras sjukdomar. En av Markiska ekonomiska sällskapet i Potsdam belönad prisskrift. Öfwersättning af S. N. Wahrman. Örebro, N. M. Lindh, 1808. 8:o. (8), 228 s. Häftad och oskuren i samtida gråpappersomslag med en liten tryckt ryggtiteletikett. Nedre delen av omslagsryggen bortriven. Inlagan delvis bruntonad mellan s. 13 och 34. Några kraftiga bruna fläckar i nedre marginalen på s. 78–82 och i inre marginalen på s. 217–23. Några tryckfärgsfläckar med en liten textförlust på s. 107 och en liten bläckfläck i nedre marginalen på s. 129–30. Nedre hörnet på s. 161 med en reva. Med G. Fredenheims namnteckning. Från Östanå. *1000

Hebbe 2347. En andra upplaga utgavs 1813 och en tredje 1830. Sven Niclas Wahrman (1772–1830) fick redan 1787 ett uppmuntranspris av Svenska akademien och doktoretrade i Greifswald 1796. Han kom att göra en omfattande gärning som översättare av tysk litteratur inom hushållning, naturvetenskap och medicin samt romaner från engelska, franska och tyska. De senare huvudsakligen på uppdrag av förläggaren Emanuel Bruzelius. Wahrman sammanställde även två ordböcker.

109. ROHLWES, J. N. *Allmän häst- och boskapsläkare*, eller underrättelse, huru landtmannen skall uppföda och sköta sina hästar, oxar, kor, får, swin och getter samt känna och bota deras sjukdomar. En av Markiska ekonomiska sällskapet i Potsdam belönad prisskrift. Öfwersättning af S. N. Wahrman. Örebro, N. M. Lindh, 1808. 8:o. (8), 228 s. Tagen ur band och med gamla stänkta snitt. Sporadiska småfläckar. En liten reva mitt på titelbladet. *1200

110. SAMUELSSON, S. *Den förträffliga och tillförlätliga häste-boken*, af den namnkunnige rusthållaren Sven Samuelsson i Hadelö upgifwen; innehållande säkra underrättelser om alla häste-kreaturen tilstötande sjukdomar samt ofelbara præservativer och botemedel deremot, samt tecken til rätta sjukdomen. Jemte några recepter mot smittosamma boskaps sjukdomar; af honom sjelf med egen hand anteknade under dess många-åriga försök och förträffliga curer. Samt nu på många respective ståndspersoners och fleres åstundan til allmänhetens tjenst och nytta til trycket befordrad. Linköping, Biörckegrens enka, 1775. 8:o. 212, (12) s. Samtida hårt nött hfrbd med upphöjda bind. Smutsiga stänkta snitt. Ryggen lagad upptill.

Inledningsvis med en del solk- och småfläckar. Skrapmärke med förlust av tre bokstäver på s. (8) i registret. Samtida marginalanteckning på s. 196. Med Eric Gustaf Victorins respektive P. H. Victorins namnteckningar, den förra daterad 1787. *1500

Hebbe 1804. Bibliotheca Walleriana 10544 för andra upplagan 1787. Första upplagan. Ytterligare femton upplagor utkom av denna populära handledning. Sven Samuelsson (död 1761) skriver i sitt företal, daterat 1760, att han under 15 års tid varit verksam som hästbotare i Östergötland, Småland, Tjust och Närke. Eric Gustaf Victorin (1750–1809) avancerade till kornett inom kavalleriet och dog ogift på släktens herrgård Kvarn i Östergötland. Hans brorson Per Henrik Victorin (1790–1857) var brukspatron och bosatt på Kvarns herrgård.

- III. SAMUELSSON, s. *Den förträffliga och tillförläteliga häste-boken*, af den namnkunnige rusthållaren Sven Samuelsson i Hadelö upgifwen; innehållande säkra underrättelser om alla häste-kreaturens tilstötande sjukdomar samt ofelbara præservativer och botemedel deremot, samt tecken til rätta sjukdomen. Jemte några recepter mot smittosamma boskaps sjukdomar; af honom sjelf med egen hand anteknade under dess mångåriga försök och förträffliga curer. Samt nu på många respective ståndspersoners och fleres åstundan til allmänhetens tjenst och nytta til trycket befordrad. Linköping, Biörckegrens enka, 1775. 8:o. 212, (12) s. + WEBER, C. F. *Om häst-hofwens bestånds delar* och dess nytta, jemte det bästa och naturligaste skoningssätt; afhandladt och til föreläsningar öfwer samma ämne upsatt. Men nu på swänska språket efter den fjerde tyska upplagan, öfwersatt och tilökt, af Petr. Hernquist. Sthlm, J. C. Holmberg & L. W., 1781. 8:o. 56, (1) s. Häftad i samtida hårt nött och ganska solkigt gråpappomslag. Ryggen defekt nedtill och med revor, mest i främre ytterfalsen. Lagerfläckig, ofta hårt. Det sista arbetet med fuktfläckar i övre marginalen från s. 47 till slutet. *2500

Hebbe 1804 respektive 1561. *Häste-boken* i första upplagan.

- II2. SAMUELSSON, s. *Den förträffliga och tillförläteliga häste-boken*, af den namnkunnige rusthållaren Sven Samuelsson i Hadelö upgifwen; innehållande säkra underrättelser om alla häste-kreaturens tilstötande sjukdomar samt ofelbara præservativer och botemedel deremot, samt tecken til rätta sjukdomen. Jemte några recepter mot smittosamma boskaps sjukdomar; af honom sjelf med egen hand anteknade under dess mångåriga försök och förträffliga curer. Samt nu på många respective ståndspersoners och fleres åstundan til allmänhetens tjenst och nytta til trycket befordrad. Andra upplagan: med nödiga curer och förbättradt register tilökt. Linköping, F. Schonberg och Björckegrens enka, 1787. 8:o. 227, (13) s. Hårt nött samtida hfrbd med upphöjda bind och brun titeletikett där texten knappt går att läsa. Pärmpappret mer eller mindre bortnött liksom även skinnet vid de stukade pärmhörnen. Småsolkig,

mer i början. En reva i yttermarginalen på s. 179. Insidan av pärmarna samt på för- och eftersättsbladet med en mängd gamla kladdiga förvärvsanteckningar och svårlästa namnteckningar av allmogehänder. *1250

Hebbe 1804. Bibliotheca Walleriana 10544. På s. 203 ett litet träsnitt avbildande ett instrument för behandling av fistlar.

113. SAMUELSSON, S. *Den förträffeliga och tillförläteliga häste-boken*, af den namnkunnige rusthållaren Sven Samuelsson i Hadelö uppgifwen; innehållande säkra underrättelser om alla häste-kreaturens tilstötande sjukdomar samt ofelbara präservativer och botemedel deremot, samt tecken til rätta sjukdomen. Jemte några recepter mot smittosamma boskaps sjukdomar; af honom sjelf med egen hand antecknade under dess mångåriga försök och förträffeliga curer. Samt nu på många respective stånds-personers och fleres åstundan til allmänhetens tjenst och nytta til trycket befordrad. Andra uplagan: med nödiga curer och förbättradt register tilökt. Linköping, F. Schonberg och Björckegrens enka, 1787. 8:o. 227, (13) s. Ganska nött samtida hfrbd med svagt upphöjda bind och blank rygg. Pärmappret delvis bortnött på pärmarna och hörnen stukade. Titelbladet solkigt och med lagad reva. Lätt bruntonad och något fläckig. Registerbladen solkiga och mer fläckade. På frampärmens insida en gåvotillskrift i blåkrita daterad 1930 med två svårlästa namn. *1750
114. SAMUELSSON, S. *Den förträffeliga och tillförläteliga häste-boken*, af den namnkunnige rusthållaren Sven Samuelsson i Hadelö uppgifwen; innehållande säkra underrättelser om alla häste-kreaturens tilstötande sjukdomar samt ofelbara präserwatiwer och botemedel deremot, samt tecken til rätta sjukdomen. Jämte några recepter mot smittosamma boskaps-sjukdomar; af honom sjelf med egen hand antecknade under dess mångåriga försök och förträffeliga curer. Samt nu med några förwarings- och botemedel för hornboskap och får samt et förbättradt register tilökt. Fjerde uplagan. Linköping, D. G. Björn, 1799. 8:o. (4), 184 s. Med några träsnittsillustrationer i texten. Hfrbd från 1900-talets andra hälft med sparsamt guldornerad rygg. Delvis lite snävt skuren i yttermarginalen. Inlagan fläckig och småsolkig på sina håll, t.ex. på s. 68–69 och mot slutet. En lagad reva in i texten på s. 129–30. *1500
115. SAMUELSSON, S. *Den förträffeliga och tillförläteliga häste-boken*, af den namnkunnige rusthållaren Sven Samuelsson i Hadelö uppgifwen: innehållande säkra underrättelser om alla häste-kreaturens tillstötande sjukdomar samt ofelbara präserwatiwer och botemedel deremot, samt tecken till rätta sjukdomen. Jämte några recepter mot smittosamma boskaps-sjukdomar; af honom sjelf med egen hand antecknade under dess mångåriga försök och förträffeiga [sic] curer. Tillika med några förwarings- och botemedel för horn-boskap och får. Femte uplagan. Linköping, Petre och Abrahamsson, 1815. 8:o. (4),

198 s. Tagen ur band och med gamla stänkta snitt. Lite snävt skuren i nedre marginalen på sina håll. En liten fläck i övre marginalen på s. 131-40. *750

116. SCHWAB, K. L. *Läro-bok i hofbeslaget*, eller theoretisk och praktisk underrättelse om hofbeslaget och om hästfotens wanligaste fel och sjukdomar. Öfversatt, af L. Tidén. Mariestad, f.d. Lewerentzka tryckeriet, 1823. 8:o. (16), 134, 155-186, (2) s. Häftad i mörkblått nära samtida pappomslag med handskrivnen titeletikett och blåstänkta snitt. Ytterfalsar och pärmsidor ställvis nötta. Bra inlaga med enstaka råkanter. Med Bertil Ekbergs namnteckning daterad 1906. *2250

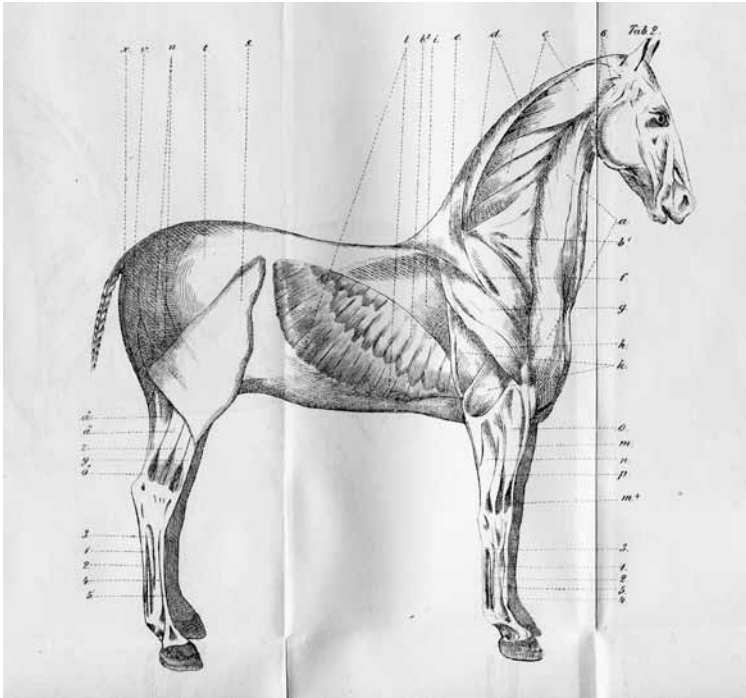
Hebbe 2039. Denne nämner inte hoppet i pagineringen. De två sista opaginerade sidorna innehåller dels rättelser, dels en "Förteckning öfwer de wigtigaste arbeten öfwer hofbeslaget med undantag af dem, hwilka redan sid. 97, 98, 101 hafwa blifwit anförde". F. J. Leverentz anlade det första tryckeriet i Mariestad 1816, men dog samma år och verksamheten fortsattes av hans änka. Hon gifte sedan om sig med J. Brobäck och kom att driva tryckeriet även en tid efter dennes död. Själv dog hon 1836. Lars Tidén (1777-1847) var veterinär och verksam i Skara.

117. SCHWAB, K. L. *Läro-bok i hofbeslaget*, eller theoretisk och praktisk underrättelse om hofbeslaget och om hästfotens wanligaste fel och sjukdomar. Öfversatt, af L. Tidén. Mariestad, f.d. Lewerentzka tryckeriet, 1823. 8:o. (16), 134, 155-186, (2) s. Något nött samtida hfrbd med sparsamt guldornerad rygg, brun titeletikett av glättad papp och rödstänkta snitt. Ryggen blekt och torr samt med mindre skador upp- och nedtill. Enstaka obetydliga lagerfläckar. Titelbladet förstärkt i inre marginalen. *1750

118. SEIDLER, (E. F.). *Handledning för kavaljeriofficerare, beridare och vänner af ridkonsten i fält- och tjensthästens inridning, med serskildt afseende fästadt på unga och icke fullt utbildade hästar. Öfversättning från tyskan af J. Arsenius. Med 50 upplysande teckningar.* Mariestad, A. A. Berg & komp., 1861. 8:o. (2), 318, (2 blanka) s. & 14 utvikbara litografiska plr på 8 blad. Nött hfrbd från början av 1900-talet med sparsamt guldornerad rygg och röd titeletikett. Ryggen blekt och lite flammig. Pärnarna blekta upptill. Ställvis lager- och småfläckig. Med Gustaf Blomquists namnteckning daterad 1911. *3000

De femtio upplysande teckningarna som omnäms på titelbladet är helt enkelt de teck-

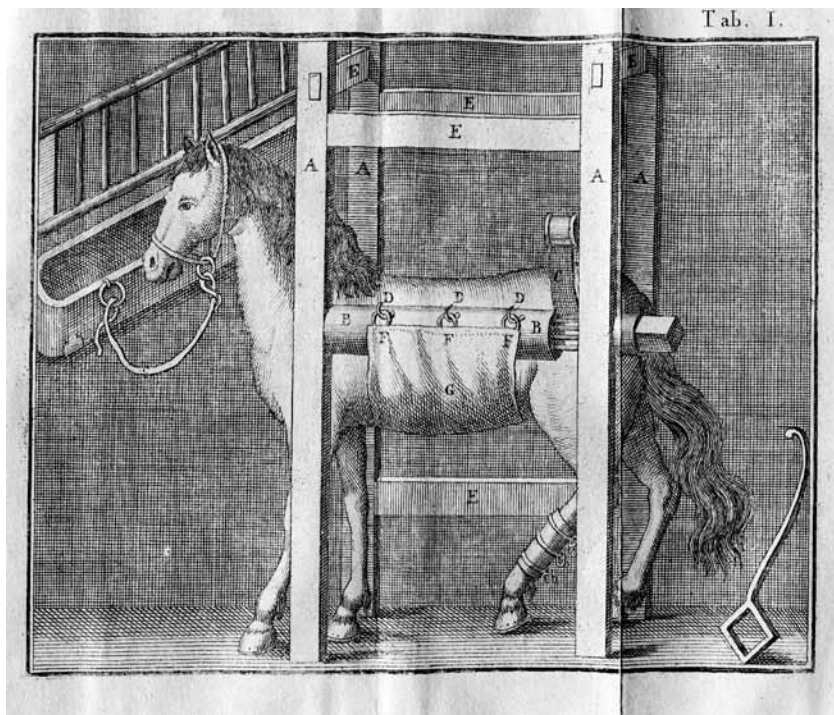

118.

ningar som finns på planscherna. De är ungefär femtio till antalet om man räknar varje illustration för sig. På titelbladet återfinns en ståtlig ryttare som vinjett, vilken översättaren har tecknat förlagan till. Kavalleriofficeren John Arsenius (1818–1903) är mest känd som hästmålare men skrev och översatte även några arbeten med hippologiskt innehåll. 1848 startade Abraham Alfred Berg och Pehr Wilhelm Karström ett nytt tryckeri i Mariestad, som då inte hade haft något sådant sedan mitten av 1830-talet.

119. SIND, J. B. VON. *Der im Feld und auf der Reise geschwind heilende Pferdearzt, welcher einen gründlichen Unterricht von den gewöhnlichsten Krankheiten der Pferden im Feld und auf der Reise wie auch einen auserlesenen Vorrath der nützlichsten und durch Erfahrung bewährtesten Heilungsmitteln eröffnet.* Frankfurt & Leipzig, bey H. L. Brönnner, 1766. 8:o. xviii, 260, (2) s. & 1 utvikbar grav. plansch. Häftad och oskuren i samtida gråpappomslag med handskrivnen titel. Inlagan något småfläckig och med en liten bläcknumrering i nedre marginalen på titelsidan. Mestadels ouppskuren. Slarvigt uppskuren på sina håll. Från Östanå. *3000

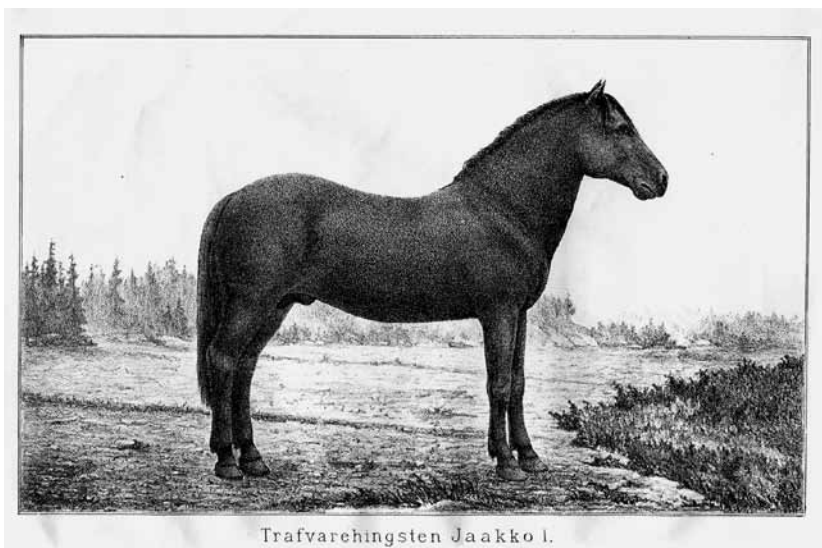
Bibliotheca Walleriana 10546 för den svenska upplagan som utkom 1774. En andra upplaga gavs ut redan 1767.

120. SIND, J. B. VON. *Den uti fält och på resa hastigt helande häst-läkaren*, hwilken meddelar en grundelig underrättelse om de wanligaste häste-sjukdomar uti fält och på resor, som ock et utwaldt förråd af de nyttigaste och igenom ärfarenhet mäst bepröfwade läke-medel. Öfwersatt från tyskan. Sthlm, C. Stolpe, 1774. 8:o. (16), 240 s. & 1 utvikbar grav. plansch. + SIND, J. B. von. *Konsten at utwälja betsel-stänger til alla hästar*, efter deras munnars skapnad, som ock at wäl beslå dem; jämte en kort anwising, huru unga hästar til allmänt bruk, men i synnerhet til krigs-tjensten, skola skickeligen tilöfwas. Utgifwen med kopparstycken. Öfwersatt från tyskan. Sthlm, C. Stolpe, 1774. 8:o. (8), 48 s. & 3 utvikbara grav. plr. Samtida något nött hfrbd med upphöjda bind, sparsmakad guldornerad rygg och ljus titeletikett i glättad papp med texten: "Häst-läkaren". Stänkta snitt. Enstaka fläckar, t.ex. en fuktfläck på s. 1-70 och titelbladet med en svagt bruntonad fläck. Några blad i respektive arbete med en stor fuktrand. Med C. Engelcrantz namnteckning på försättsbladet, daterat 1786.

*4000

Hebbe 1803 respektive 1555. Båda arbetena är översatta av Jonas Sjöborgh. Det andra arbetet utkom första gången på svenska 1772. Första arbetet med en tryckt rekom-

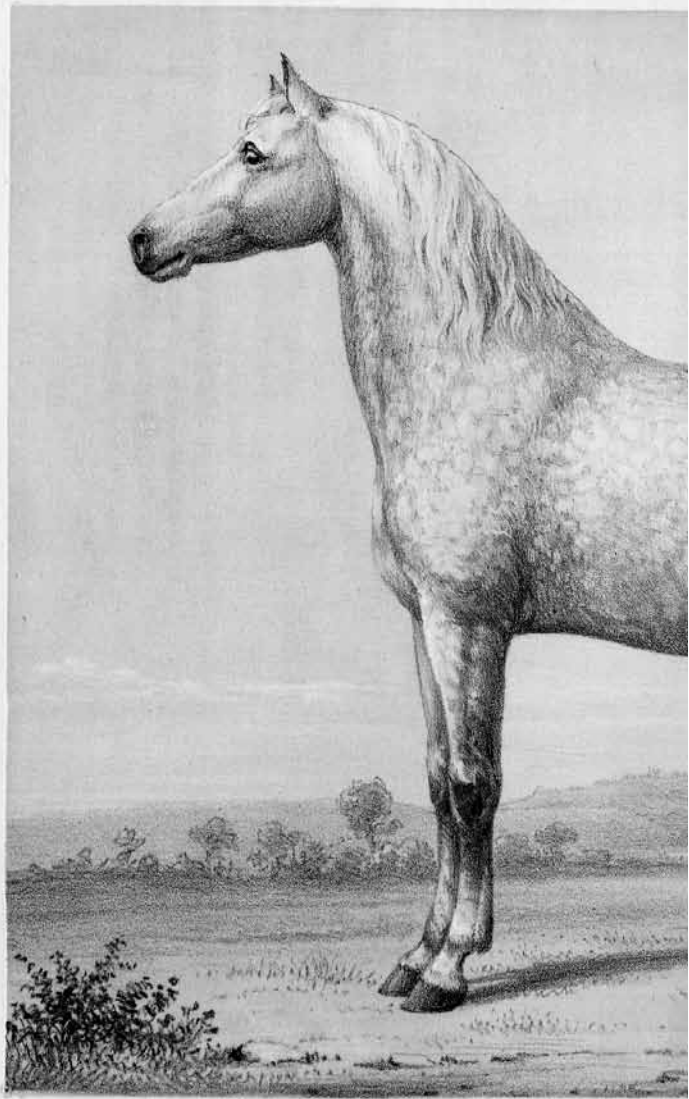

123.

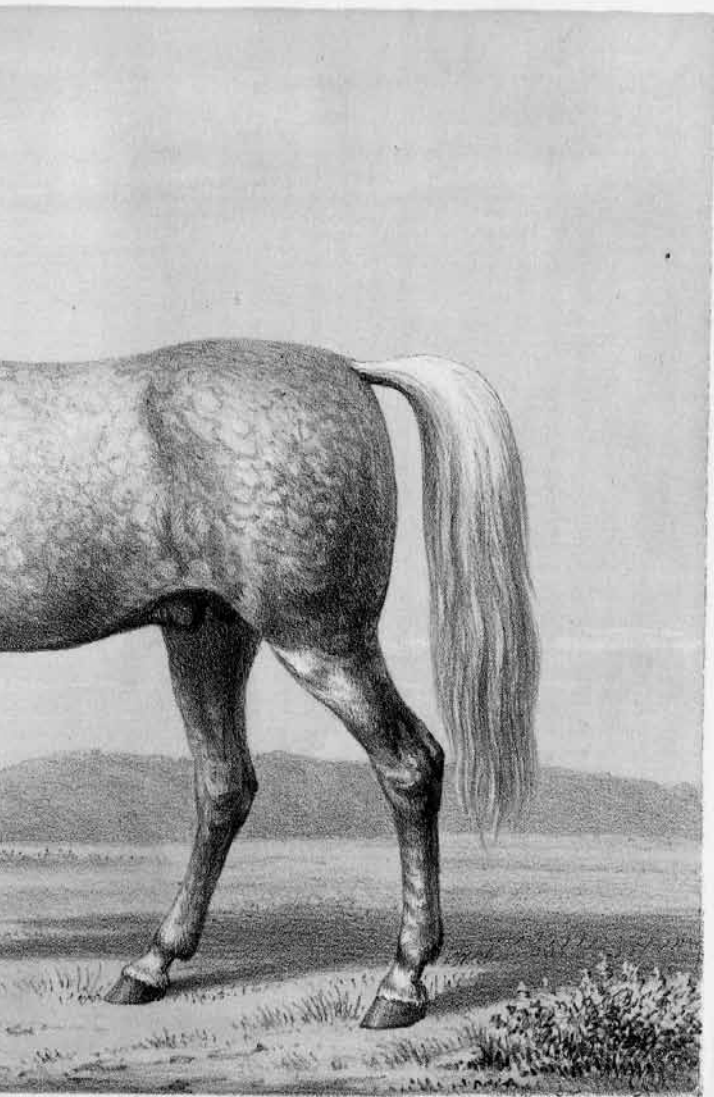
mendationsskrivelse av Pehr Wargentin. Hebbe anger 2 planscher i det första arbetet, men han syftar då säkerligen på den plansch som återfinns som plansch tre men med beteckningen "plansch II" i det andra arbetet. Kungliga bibliotekets exemplar har den sistnämnda planschen bunden som plansch två i det första arbetet och återvänd som plansch tre i det andra arbetet! Förmodligen dröjde graveringen av den aktuella planschen något, så att den distribuerades samtidigt med den samma år tryckta *Konsten at utvälja betsel-stänger* varför den ofta återfinns där och inte i det första arbetet. Exemplaret kan ha tillhört ryttmästare Claes Otto Engelcrantz (1772–1852) som redan 1780 hade antagits i krigstjänst.

121. *Skånska hästföreningens tidskrift*. 1864–66. Malmö, Cronholmska boktryckeriet, 1864–66. 4:o. Litograferat titelblad, 32 s. & 3 litograferade plr + 33–64, (1) s. & 3 litograferade plr + 32 s. & 3 litograferade plr + 33–65 s. & 3 litograferade plr + litograferat titelblad, 32 s. & 3 litograferade plr + 33–67 s. & 4 litograferade plr. Sex samtida häften i gula respektive gröna illustrerade och litograferade omslag. Oskurna och ouppskurna. Tidningsbevillningsstplr på omslag och i marginaler. Planschen vid s. 17 i nr 1866:1 lagerfläckig, dock utanför bilden. Första planschen i nr 1866:2 med fuktfläck i nedre hörnet. Fin svit. *9000 Lundstedt 897 anger bara 18 planscher, här finns 19. Allt som utkom. Två häften om året gavs ut. Häftesomslagen tryckta av B. Cronholm i Malmö. Redaktör och utgivare var C. T. E. von Platen. Innehåller allehanda uppgifter om hästskötsel, avel och tävlingar. Flera artiklar rör hästavel i Skåne och dess stuterier. Många av de fina planschererna med hästmotiv har John Arsenius som upphovsman. Han skrev även några artiklar i tidskriften.

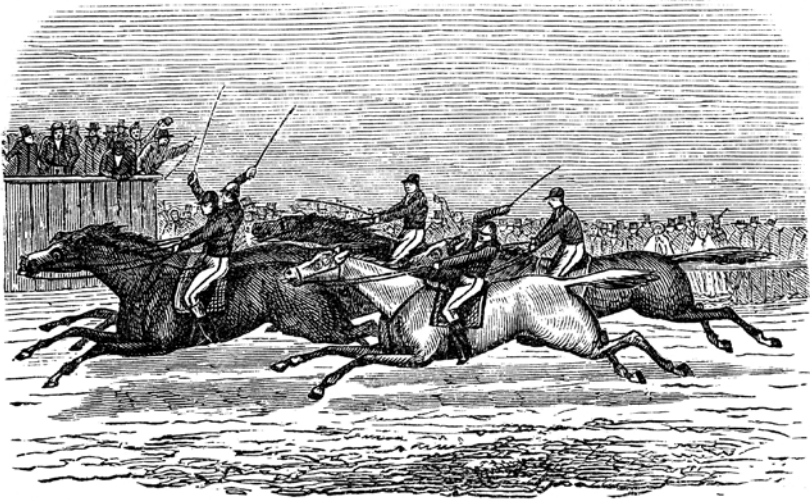
122. STAFFANSSON, A. *Om hästens exteriör*, eller beskrifning på hästens yttre skapnad med dess fullkomligheter och fel. En handbok för hästhandlare. Strängnäs, C. E. Ekmarck, 1829. 8:o. 74, (2) s. Häftad och oskuren i samtida tryckt, lite solkigt, omslag. Mestadels uppskuren. Delvis lite dammig i marginalerna. Bra ex. *4500
- Hebbe 2054. Året efter publicerades författarens *Underrättelser om husdjurens allmänna te sjukdomar, med deras kännetecken, orsaker och botande*. Utgivarens förord i föreliggande arbete avslutas "Det händer ej sällan, att man af hästprånglaren lätt blifwer bedragen: han förstår att genom allahanda konster dölja de alldra betydligaste fel; hwarföre jag till förekommande deraf welat utgifwa denna lilla afhandling och hoppas att den ej skall blifwa utan nytta."
123. *Statistiska uppgifter öfver trafttäfflingarne i Finland* åren 1878–1880. Aftryck ur Biet. [=rubrik]. Helsingfors, A. A. Lindfors' tryckeri, 1880. 8:o. Litograferad front, 20 s. + *Förteckning öfver de hästar, som prisbelönats vid de allmänna täfflingkörningarne i Finland* år 1881. (Aftryck från Biet.) [=rubrik]. Helsingfors, Nya aktietryckeriet, 1882. 8:o. 8 s. Häftad i gemensamt ljusblått samtida omslag med handskriften titeltext. Några småfläckar på bakre omslaget. Med Örebro läns kongl. hushållningssällskaps blå stpl och exlibris. *750
- Den litograferade frontespisen föreställer "trafwarehingsten Jaakko I."
124. TENNECKER, S. VON. *Häst-läkaren*; eller underwisning om hästens allmänna te sjukdomar, deras kännetecken och orsaker, samt botemedlen deremot. Öfwersättning från tolfte original-upplagan. Andra svenska upplagan. Sthlm, Elméns och Granbergs tryckeri, 1834. 8:o. 63, (1) s. Häftad i samtida gråpappersomslag. Oskuren och delvis uppskuren. Omslaget något skadat upp- och nedtill på ryggen och det främre delvis loss. Bra ex. från Östanå. *1750
- Hebbe 2437. Första svenska upplagan utkom 1832. Översatt av N. V. Lundequist och utgiven på hans förlag. Arbetet är uppdelat i tre avdelningar: "Om lamheter", "Om öfriga yttre sjukdomar" och "Om de wanligaste inwärtas sjukdomar". Författaren poängterar i sitt företal att "wid hwarje sjukdom har jag blott angifwit det wigtigaste, och walt de enklaste, minst dyra och öfwerallt åtkomliga läkemedel."
125. (TINGSTADIUS, L. C.) *Anwising att, med minsta åtgång af halm, framföda boskap och hästar*; jemte uppgift af flerhanda besparingsmedel uti kreaturens utfodring. Genom kongl. Södermanlands hushålls-sällskaps försorg. Nyköping, P. E. Winge, 1817. 8:o. 8 s. Oskuren och uppskuren. Titelbladet lätt solkigt. Minimal pappersförtunning på s. 5. Med en liten, svag fläck på s. 3–8. *500
- Hebbe 1955. Trycktes även med utsatt författarnamn i *Södermanlands hushållningssällskaps handlingar*, häfte I från 1818.

S I M

E O N.

126. *Traineringen eller konsten att bibringa sin häst högsta möjliga grad af capacitet och fortfarande bibehålla honom deruti.* Från tyskan af Henric Rosencrantz. Lund, Berlingska boktryckeriet, 1869. 8:o. (6), 77 s. Rödmarmorerat pappbd från 1900-talets andra hälft med guldpräglad titeltext. Det något solkiga tryckta omslaget medbundet och pryddigt uppfodrat. Obetydliga lagerfläckar. Märken efter tejplagningar i inre marginalen på titelbladet. Enstaka gamla blyertsnoteringar. *1750

Dedicerad till "Skånska dragon-regementets officers-corps". Med träsnittsvinjett på titelbladet respektive främre omslaget föreställande hästkapplöpning inför hejande publik. Enligt en anteckning på titelbladet är originalet av U. von Hochwächter och skulle kunna vara dennes *Vorbereitung zur Arbeit, oder die Kunst seine Pferde leistungsfähiger zu machen*, tryckt 1867. Henrik Rosencrantz (1823–1908) slutade sin militära karriär med ryttmästares titel 1864.

127. (TRIEWALD, MÅRTEN) *Et bepröfwat medel, til at bota the swåraste inwärtas krüm-por som hästar kan tilstöta*, samt thet aldrabästa preservativ at bibehålla them wid hälsan och godt hull. [=rubrik]. Sthlm, Kongl. tryckeriet, 1741. 4:o. (4) s. Tagen ur band. Gammal paginering i bläck i övre yttre hörnet. *1000

Hebbe 1788. Mårten Triewald (1691–1747) var en av frihetstidens mest mångsidiga författare av nyttolitteratur. Han skrev om silkesmaskodling och biskötsel samt inte minst om fysik och mekanik samt var även den som introducerade ångmaskinen i Sverige.

128. (TURSÉN, E. Z.) *Samling af goda och utsökta preserwatiwver och bote-medel för hästares sjukdomar/* sammandragne ur de bästa hushålls-böcker, til den swenska bondens, och deras tjänst, som intet äga sjelfwe tilförlätelig kunskap och erfarenhet, ej eller hafwa tilfalle och råd til at få samma widlöftigare böcker, utgifwne af en landman, som egenhändigdt försökt det mästa. Sthlm, Kongl. tryckeriet, 1766. 8:o. 38, (2) s. Marmorerat pappbd med ljusbrun något skadad titeletikett (N. B. Andersson, 1933). En gammal överstruken namnteckning i nedre marginalen på titelsidan. Sparska småfläckar och en större gul solfläck i texten på s. 31-36. Med Gustaf H. J. Dahls exlibris. *2500

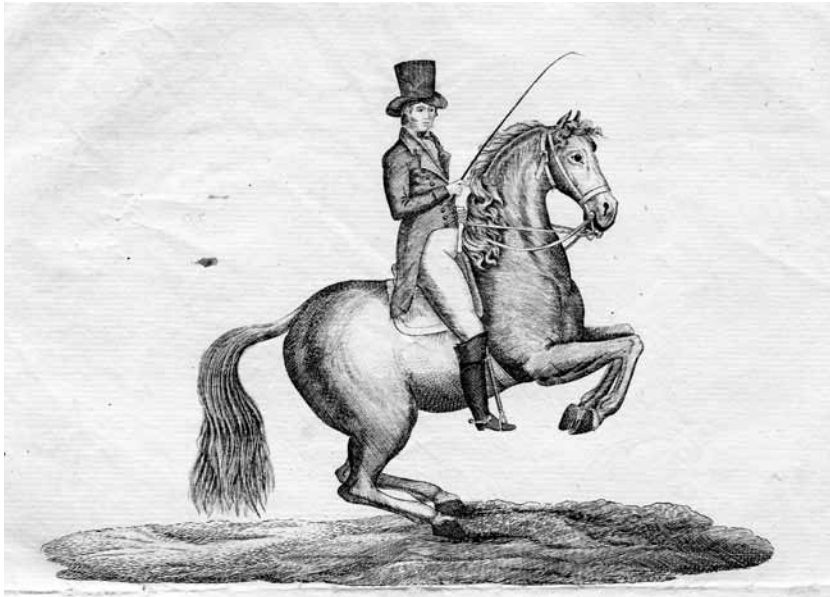

Hebbe 1794. Tar upp ämnen som "fölungars ans och utfodring", "hetta i fötterna", "när en häst fått fjäder i sig" och när hästen är "sömmstucken". På s. 32-38: "Om hästesjukan som yppade sig, i synnerhet i Stockholm och negden der omkring, om våren 1766". Apotekaren Gustaf H. J. Dahl hade en väl vald samling medicin, farmakologi, veterinärmedicin, brunslitteratur, botanik och annan naturvetenskap samt litteratur om Hälsingland. Hans fina bibliotek såldes på auktion 1943.

129. (TURSÉN, E. Z.) *Samling af goda och utsökta preserwatiwver och bote-medel för hästares sjukdomar/* sammandragne ur de bästa hushålls-böcker, til den swenska bondens, och deras tjänst, som intet äga sjelfwe tilförlätelig kunskap och erfarenhet, ej eller hafwa tilfalle och råd til at få samma widlöftigare böcker, utgifwne af en landman, som egenhändigdt försökt det mästa. Sthlm, Kongl. tryckeriet, 1766. 8:o. 38, (2) s. Tagen ur band och insatt i nyare marmorerat omslag. Lite fukt- och lagerfläckig. Titelbladet med fula brunfläckar och en lite trist lagad reva med bokstavs förluster i tryckorten. Några brunfläckar t.ex. i övre hörnet på s. 7-10. Snett skuren i övre marginalen på s. 23-26. Inklistrat katalogurklipp i slutet. Ur Nils Fries bibliotek och med hans diskreta förvärvsanteckning i blyerts. *1200

130. *Uti det i f. fästnings-bastionen Gustavus Magnus, i Götheborgs stads 2:dre rote uppförde ridhus af sten*, äfvensom i sjelfva tomten och öfriga tillhörigheter, äger [...]. Götheborg den 2 november 1824. (Göteborg, 1824). Folio. (4) s. Med graverad illustration överst på första sidan. Har varit vikt. Något nött och med smärre revor och hål samt en mängd gamla anteckningar. *7500

Svenska aktiebrev före 1850 nr 36. Den graverade illustrationen föreställer en elegant klädd ryttare till häst. Med bolagsordning avtryckt på s. 3-4. Numrerad 6r och utställd på Elias Tauson samt undertecknad av G. Fleming, A. C. Wohlfahrt och J. Norling. På

130.

s. 2 är aktien transporterad till A. Carlson 1827 och på s. 4 till Alfred Evers 1853. På s. 2 återfinns handskrivna kvittenser på utdelningen för åren 1828–45. Ridhuset byggdes 1824 av delar från den tidigare rivna bastionen Gustavus Magnus vid Östra Larmgatan i Göteborg. Det var livligt använt både dag- och kvällstid, inte minst som ett inslag i uppfostran av det förmögnare borgerskapets ungdomar. Även diverse cirkus-sällskap uppträdde i manegen som var i bruk under 50 år. Aktiebolaget bildades 1824 med 72 aktier. Ridhuset revs 1874 för att lämna plats åt gator och hus enligt den nya stadsplanen. Året därpå tycks aktierna ha lösts in av Göteborgs stad, vilket framgår av en handskriven not överst på s. 1.

131. WEBER, C. F. *Om häst-hofvens bestånds delar och dess nytta*, jemte det bästa och naturligaste skoningsätt; afhandladt och til föreläsningar öfver samma ämne upsatt. Men nu på swänska språket efter den fjerde tyska uplagan, öfwersatt och tilökt, af Petr. Hernquist. Sthlm, J. C. Holmberg & L. W., 1781. 8:o. 56, (1) s. + TIDEMAN, E. *Nödig underrättelse för landtmannen, at känna och med minsta kostnad bota hästsjukdomar*, upgifwen efter säkra rön och långlig ärfarenhet. Gävle, E. P. Sundqvist, 1793. 8:o. 82, (6) s. Grönt hklbd från mitten av 1800-talet med gulstänkta snitt. Första arbetet med bläckfläckar på titelbladet och hårt skuret i övre marginalen med förlust av paginasiffror i nästan hela företalet på s. 5–13. Andra arbetet med en minimal rostfläck på s. 59. Från Biby.

*2000

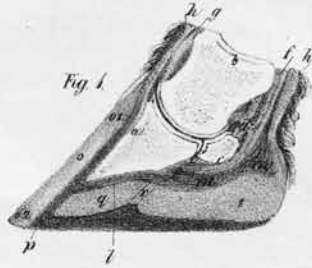

Fig. 2.

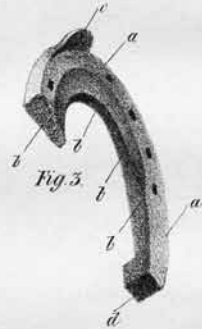
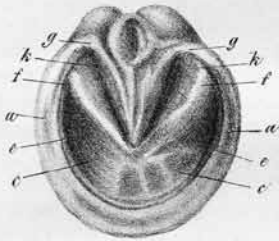

Fig. 3.

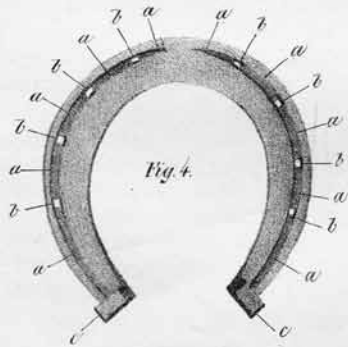

Fig. 4.

Fig. 5.

Hebbe 1810 respektive 1561. Bibliotheca Walleriana 10555 för Weber. De ganska omfattande fotnoterna i det första arbetet är sannolikt av Hernquist, då där hänvisas till turkarnas skonsamma sätt att sko hästar. Fotnotsförfattaren uppger sig ha beskådat detta på plats i Paris, där Hernquist vistades på 1760-talet.

132. WESTERBERG, L. *Handbok i hästskötsel*, efter egna iakttagelser och välkända författares skrifter, såsom hrr Billings, Withs och Norings m.fl., bearbetad. En praktisk hjälpreda för landthushållare, djurläkare och hästväänner. Norrköping, Östlund & Berling, 1854. 8:o. Litograferad front, (8), 180 s. & 4 litograferade plr. Samtida ganska nött enkelt men trevligt oklotryggbd med ryggtitel: "Hästbok". Ryggen med fläckar. Försättsbladet urrivet. Bra inlaga med enbart några enstaka obetydliga fläckar. Med en oidentifierad samtida namnteckning på titelbladet. *2000

Arbetet grundar sig enligt förordet på Withs *Haandbog i veterinärvidenskaben*. Westerberg gav även ut en *Hästbok för Sveriges allmoge* 1853 under pseudonymen "Sven Andersson i Åby". Bandet är förlagets originalband.

133. WESTERBERG, L. *Handbok i hästskötsel*, efter egna iakttagelser och välkända författares skrifter, såsom hrr Billings, Withs och Norings m.fl., bearbetad. En praktisk hjälpreda för landthushållare, djurläkare och hästväänner. Norrköping, Östlund & Berling, 1854. 8:o. Litograferad front, (8), 180 s. & 4 litograferade plr. Hårt nött samtida oklotryggbd med oxiderad titeltext. Ryggen torr, sprucken och defekt upptill samt nästan helt loss. Pärmhörnen stukade. Bra inlaga. Med "Skogborg" skrivet i blyerts på insidan av främre pärmen. *900
Bandet är förlagets originalband men här i dåligt skick.

134. VIBORG, E. *Anvisning att känna, förekomma och bota häst-sjukdomen quarka*. Utdrag af professoren i veterinair-wetenskapen, etats-rådet och riddaren m.m. E. Wiborgs afhandling. Öfwersatt och utgifwen till nytta för landtmän af Leonard Bersselius. Linköping, A. Petre, 1827. 8:o. 30 s. Enkelt marmorerat pappbd från senare delen av 1900-talet. Några små fläckar och smärre pappersförluster på främre pärmen. Fin inlaga med en del råkanter i nedre marginalen. Titelbladet aningen lagerfläckigt och med en gammal bläcknumrering i övre marginalen. *1500

Hebbe 2424. Bibliotheca danica II:304 för *Anvisning til at kjende og behandle quærke, hestekopper och snive* utgiven i Köpenhamn 1801.

135. WRANGEL, C. G. *Hästvännen*, en kort afhandling om hästens skötsel och bruk m.m., alla Sveriges hästväänner wördnadsfullt tillegnad. Lund, Berlingska boktryckeriet, 1868. 8:o. (6), 56 s. Träsnittsillustration på titelbladet och s. 45. Tagen ur band och insatt i prydlig ny gul ryggremsa. *2000

Författarens första hippologiska skrift! Wrangel skriver i förordet att han fortbildat sig i allt vad gäller hästskötsel under en mångårig vistelse utomlands. Samma år som denna skrift utkom blev han redaktör för *Tidning för hästväänner*.

136. WRANGEL, C. G. *Kapplöpningarne inför kritiken*. En kort afhandling. 1873. Jönköping, C. J. Lundgrens enka, 1873. 16:o. 98 s. Häftad i blått tryckt omslag. Delvis lätt lagerfläckig. Ur det Gripenstedtska biblioteket på Bystad. *3000

Carl Gustaf Wrangel (1839–1908) var arméofficer, hippolog och tidningsman. Han var en skicklig ryttare som på sin tid ansågs vara landets främsta hippologiska auktoritet och åtnjöt även stort anseende internationellt. Det mest kända av Wrangels verk är *Handbok för hästvänner* som utkom första gången 1877 och blivit en hippologisk klassiker. Tre meningar sammanfattar föreliggande pamflett om hästavel och kapplöpningar: "Utan kapplöpningar intet fullblod. Utan fullblod intet halfblod. Utan halfblod inga dugliga hästar till alla bruk".

Alexandri Magni
HISTORIA

På Swenska Rijk aff Latinen in på wärk

Språk wänd och bekostat/
Görers

Zhen Höghwäisse och Wampn-kunnige Herren

Hr + Boo Gousson /

Fordom Sweriges Rikes Drohet.

Som uthi Koning Albrechts uth ledde.

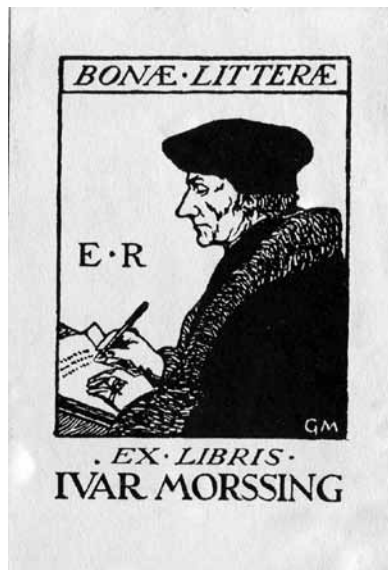
Tryckt på Wifingsborg / aff Hans HöghGreffl: Ma-
des Rikes Drohens Booktryckare/
Johann Kankel.

M DC LXXII

SVENSKT 1600-TAL

137. *Alexandri Magni historia* på svenska rjm aff latinen in på vårt språåk wänd och bekostat/ genom then högh-wijse och nampn-kunnige herren/ hr: Boo Jonszon/ fordom Sweriges rijkes drotzet som uthi konung Albrechtz tijd lefde. Visingsborg, J. Kankel, 1672-(73). 4:o. (437) s. Titelsidan med träsnittsvinjett. Samtida fint pergamentbd med handskriven ryggtitel och stänkta snitt. Bakpärmen med smutsfläckar upptill. Enstaka lagerfläckar. Rostfläck på blad Jr och Or samt en större rostfläck från ett föremål i pappersmassan på blad Qq4. Med Ivar Morssings exlibris och hans anteckningar nederst på bakpärmens insida. Där finns också en gammal anteckning: "En af våra rara svenska böcker". Mycket fint ex. *12500

Collijn 9. Almqvist 12 som uppskattar upplagan till 550 exemplar. Varianten med de år 1673 om- och nytryckta arken. Dessa trycktes på Per Brahes befallning och innehåller Bo Jonsson Grips testamente och "Trenne konung Albrechtz förskrifffningar". *Alexandri Magni historia* är en medeltida levnadsteckning på vers som översattes till svenska på 1300-talet, en översättning som här utgavs av Johan Hadorph, tillsammans med ett förord daterat 1669. Vinjetten på titelbladet avbildar släkten Grips vapen, då Bo Jonsson Grip bekostat den ursprungliga översättningen.

138. ANDREAE, O. *Förklarning öffuer s. Johannis apostoli, evangelistæ och theologi, uppenbarelse*. Författat/ beskriffuen och på tryck uthgången. Uppsala, E. Matzson, 1621. 4:o. (552) s. Titelsidan tryckt i rött och svart samt inom typografiskt ramverk. Samtida något nött och lite solkigt men charmigt pergamentbd med upphöjda bind, sparsamt blindlinjerad rygg och pärmar med dubbla blindpressade ramlinjer. Blå snitt. Pärmar med spår av knytband och något bågnade. Vid den bakre pärmens innerfals tittar en bit medeltida präntad pergamentstrimla fram på vilken boken är häftad. Bakre pärmens insida med delvis raderade anteckningar. Inlagan med spridda fukt- och småfläckar, mest markant på de sista bladen. En del gamla understrykningar. Med Nickolaus Ernströms namnteckning. *4500

Collijn 18. Varianten med kolofon på sista sidan. Med ett företal daterat i Bollnäs den 7 december 1617 och en tryckt dedikation till Gävle stads kyrkoherde, komminister, skol- och borgmästare samt en hyllningsdikt av Suenone Jonæ westrogothus. Enligt titelbladet tryckt "medh Johannis Thiles bekostnat". Denne var bokbindare i Uppsala, men agerade även som förläggare till en rad böcker. I företalet liknas en människas villkor i denna världen med tragedier och komedier, "ty lijka som comædier och tragædier spelas och förhandlas til lika och samma sätt, orsaak och uthgång, oanseend thet icke samma personer äre". Guds församlings tid här på jorden är en tragedi fylld av vedermödor medan de ogudaktigas tillvaro är en komedi, de sistnämnda "gåår altijdh wäl i thenna werlde, och en önskat uthång. Såsom ock the ogudachtigha och alla falska församlingar, turken, tatarer, ryssen, och synnerligh then rätta antichrist romerska påwen medh sitt anhang, ther aff sigh berömmar, och föregiffuer wara then rätta gudz församling, effter honom alt wäl gåår och lyckas." Men författaren anför inför denna sorgliga syn "thet gambla ordspråket, at man sigh icke berömmar, förr än segren wunnen är", syftandes på den yttersta domen, bokens ämne. Olaus Andreae helsingius (död 1649) var lektor i Gävle och sedan kyrkoherde i Bollnäs. I företalet ges några glimtar ur hans liv. Han hade studerat i Uppsala för sedermera ärkebiskopen Nils Olai Bothiensis, som förklarar Johannes uppenbarelsen för honom. Därefter undervisade han i Gävle skola. När pesten två år senare härjade i staden och ryckte bort dess kyrkoherde hade Olaus Andreae ombetts att förrätta gudstjänst, men hade emellertid saknat användbara böcker, dels på grund av sin fattigdom, dels då det var hans "upsååt, fremmande land och academier, til wijdhare studier-förfarenz besökia". Han hade därför tvingats använda sig av sina studieanteckningar, i synnerhet de om Johannes uppenbarelse över vilken han kom att predika, "aldramäst på landzbygden". Ur detta arbete växte hans *Förklarning* så småningom fram.

139. BAAZIUS, J. *Inventarium ecclesie Sveo-Gothorum continens integram historiam eccles. Svec. libris VIII descriptam, incipiendo a vetustate et religione hujus gentis in Scandia primò residentis; quando & quâ occasione sit facta illius conversio ab ethnicismo ad christianam fidem, & perducendo seriem hujus ecclesie; per quamlibet illius fortunam, usq; ad præsentem annum Christi M.DC. XLII. opus elaboratum mandato et spec. privilegio s.r.m. Svec. studio Joannis Baazi senioris additur in fine geminus index operis*. Linköping, C.

Günther, 1642. 4:o. (16), 37, 40-41, 40-275, 278-98, 300-62, 362-842, (12) s. Träsnittsillustrationer på s. 792-93. Samtida stiligt marmorerat skinnbd med upphöjda bind, guldornerad rygg och rödstänkta snitt. Pärmarna med dubbla smala guldpressade ramlinjer. Ryggen ytligt sprucken och ryggskinnet skadat överst. Pärmhörnen nötta och delvis lite defekta. Enstaka lager- och småfläckar. Med några bevarade råkanter. Titelbladet med en gammal lagad reva tvärs över med smärre textförluster. Även större lagningar på s. 556-58, 565-66 och 573-74, delvis med förlust av pagineringen. Ett mindre hål i yttermarginalen på s. 791. Saknar som ofta den lilla gravyren som ska vara inklistrad på s. 70. Med J. O. Nauclérs exlibris. *4800

Collijn 40. Warmholtz 1649. Åhlén & Åhlen 1628. Sidorna 663-66 drogs in och trycktes om, här föreligger de dock i original. Företalet utkom även särskilt under titeln *De utilitate historiae ecclesiasticae* [...] *Suo-Gothorum* (Linköping, 1641) som disputation vid Jönköpings skola. Träsnitten föreställer missbildade människor och djur födda vid tiden för Gustav II Adolfs begravning. Johannes, eller Jöns, Baazius (1581-1649) var vid tiden för utgivandet av detta arbete kyrkoherde i Jönköping och kom att avsluta sin karriär med en kort period som biskop i Växjö. I sin samtid ådrog sig Baazius en hel del uppmärksamhet genom sitt deltagande i den kyrkopolitiska striden kring Gustav II Adolfs förslag om en kyrklig överstyrelse som skulle anslutas till de övriga centrala myndigheterna för rikets styrelse. Baazius var en flitig författare och hans viktigaste verk är denna svenska kyrkohistoria från äldsta tid fram till tryckåret. Det tillkom på Johan Skyttes initiativ och författaruppdraget utdelades av Kristinas förmyndarregering. Invävt i texten är ett stort antal avtryckta källor, av vilka en del bara är kända genom detta verk. Intresse ägnas även runorna och det svenska språkets utveckling. Boktryckaren Christopher Günther var verksam i Kalmar 1626-35 och sedan i Linköping 1636-54. Han var de båda städernas första boktryckare.

140. BAUDEWIEN, J. *Föräldrars och barns siäla-befrijelse/* til en högnödig upbyggelse uppå thet tyska språket för några åhr wid handen gifwen/ och sedermera uppå thet swenska tungomålet öfwersatt af Steph. Olofsson Enbom. Sthlm, J. J. Genath, 1695. Högsmaal 12:o. 46, 49-374, (10) s. Samtida solkigt pergamentbd med gamla bläcknumreringar på ryggen och en namnteckning på främre pärmen. Ett minimalt maskhål nedtill på främre pärmen. Inre falsarna lite spruckna och försättsbladet delvis loss. Inlagan med bruksspår, såsom enstaka solkfläckar, understrykningar och marginalnoteringar. Snävt skuren i yttermarginalen mot slutet. A. A. [?] Geringius namnteckning daterad Stockholm 1705 och Sven Nilsons daterad Uppsala 1883. *5000

Collijn 51 som inte observerat pagineringsfelet efter sidan 46. Författaren blev superintendent i Vorpommern 1692 och teologie doktor i Uppsala 1693. Det tyska originalet, *Eltern, und Kinder Seelen Rettung*, utkom i Frankfurt am Main 1675. Stephan Olofsson Enbom (1663-95) översatte flera populära teologiska böcker. Han ska enligt Collijn ha varit adjunkt i Uppsala församling och präst i Stockholm, men i både Fants och Hellströms herdaminnen saknas han.

141. BENZELIUS, E. d.ä. *Breviarium historie ecclesiasticæ, veteris & novi testamenti, discentium usui destinatum, iteratis vicibus juventuti propositum, multorum desiderii expetitur, nunc demum typis descriptum & cum privilegio regio evulgatum*. Strängnäs, J. Billingsley, 1695. 8:o. (20), 396, (27) s. Samtida pergamentband med hårt solkig rygg och fläckiga pärmar. Frampärmerna med nästan helt avnötta bläckanteckningar. På pärmarnas insidor tittar träspånen fram lite grann. Något bruntonad och fläckig. Titelbladet med fuktfläck i övre hörnet. Flera anteckningar och understrykningar i bläck och blyerts. En rostfläck på s. (20) i registret. Titelbladet med Eric Tulenius namnteckning och på pärmens insida Eric Hedlunds överstrukna och C. D. Arosenius namnteckningar, den förra daterad i Smedjebacken 1827. *2500

Collijn 57. Nya upplagor trycktes 1699, 1717, 1743, 1802 och 1849. Med tryckt dedikation till Karl XII. Med hyllningar av Julius Micrander, Laurentius Norrmannus, Josephus Thun och Nicolas Bergius. Benzelius kyrkohistoriska handbok om vilken *SBL* skriver: "arbetet är byggt på hans universitetsföreläsningar i ämnet men dedicerat till Karl XII som kronprins, varav den felaktiga traditionen uppstått, att det sammanskrivits för dennes räkning. Någon självständighet i uppfattning och disposition röjer arbetet icke, men det var en klar sammanfattning och kom liksom hans handbok i predikokosten, *Epitome rhetoricæ ecclesiasticæ* (1694), att i nära ett århundrade användas som lärobok. Betecknande är emellertid, att B. i denna översikt ej velat eller vågat vidröra sitt eget tidevarvs brännande frågor. Försiktighet var ett genomgående drag hos honom; han var misstänksam mot alla nyheter och överskred aldrig gränserna för den ortodoxa dogmatikens avslutade och färdiga system". Eric Benzelius d.ä. (1632–1709) var ärkebiskop åren 1700–09.

142. BRODIN, A. *Incendium Arosiense, eller een christeligh påminnelse/ om then förskreckelige och beklagelige wåd-eeld/ som oförmodeligen upkom i Wästeråhs then 3 septemb. klockan 3 effter m. anno 1668 och på XII timars rum then förnembste stadsens deel bortbrände; allom gudhfruchtigom/ serdeles them brandskaddom uthi thenna staden/ til någon rettelse/ warning och tröst/ uthaf doct. Reinhardi Bakij past. metrop. Magdeburgensis wåd-eelds predikningar/ mehrendels sammanfattat/ och til närwarande tilfalle enfaldeligen lempat*. Västerås, B. Hagen, 1670. 8:o. (12), 85, (3) s. + HENRICSONIUS, J. *Någre påweske stemplingar/ huru thesse try rijken/ Sverige/ Danmarck och Norige/ skola kunna komma under påwedömet igen: nyligen på latin skrifne/ them danskom til en warnagel/ af en ditmarscher/ Jon Hinrichson aff Meldorp benemd: och nu åter/ alle rättsinnige swenske til rättelse och förwarning/ effter then stormechtige högborne förstes och herres/ her Carls/ Sweriges rijkes uthkorade konungs och arfförstes/ hertigh til Södermanland/ Närrike och Wermeland/ nådige befallning/ förswenskat aff Johanne Bureo anno 1604. Nu på nytt tryckt och uplagdt. (Sthlm), I. Meurer, 1656. 8:o. 45, 42–47, (1) s. + VOIGT, J. H. *Abermal erneuertes Schreib-Formular, darinnen Formulen Hauss- und Kauffmännischer Brieff-Stellung:/ und Anleitung zu Imitatio-**

nen; darnach ein Nahmen-Büchlein gebräuchlichster Tauff- und Zunahmen: und eine Wort-Verteutschung deren auff Contorn üblichen frembden Wörter: denen ungeübten Schreib-Schülern zum besten fürgestellt. Mit besonderm Privilegio auff 20 Jahr. Hamburg, Rebenlein, 1682. 8:o. (16), 260, 271-76, 297-316, 309-83 s. Titelsidan tryckt i rött och svart. Enkelt nött nära samtida färskinnryggbd med upphöjda bind. Blåstänkta snitt. Det första arbetet med en del fukt- och småfläckar samt med en pappersförlust i nedre marginalen på s. 55. Det tredje arbetet bitvis något lager- och fuktfläckigt. Med M. Solanders namnteckning i första arbetet. Ur L. F. Rääfs bibliotek. *10000

Collijn 113 respektive 387 för de två första arbetena. Warmholtz 405 för Brodin respektive 2376 för *Någre påweske stemplingar*. VD17 förtecknar bara en upplaga från 1670 av Voigts arbete. Brodins skrift om Västeråsbranden 1668 i varianten med dedikation till Ernst Johan Creutz och med ett företal av Olavus Laurelius. *Någre påweske stemplingar* utkom första gången 1604 med titeln *Concilium politicorum* och översattes till svenska samma år. Detta är den andra svenska upplagan. Författarnamnet är möjligen en pseudonym. Skriften är en historisk genomgång av den katolska motreformationens insatser gentemot det protestantiska Norden. Matematikern i svensk tjänst Johann Heinrich Voigt (död 1691) är i Sverige mest känd som flitig almanacksutgivare.

143. (BUREUS, J.) *Nord landa lejonsens rytande/* som aff koppar altarsens mätning/ uppenbarar skriftennes tija räkning. Uppsala, E. Matzson, 1644. 8:o. (8), 101, 101-43 s. Titelsidan med ett typografiskt ramverk. Flera högst originella typografiska anordningar i texten. Fint hfrbd från 1700-talets mitt med upphöjda bind och svart infärgat titelfält med texten: "Norda landa leions: ritande". Stänkta snitt. Obetydligt nötta falsar. Med kunniga bibliografiska anteckningar från 1700-talet på för- och eftersättsbladen. Enstaka lager- och småfläckar. Titelbladet solkigt och med en liten reva p.g.a. tunt papper samt lite bläckkludd runt den övre "Bureus-solen". En stor fuktrand i nedre delen av texten och från s. 117 och framåt även en mindre fuktrand upptill. Smutsfläck i hörnet på s. 31. En del understrykningar t.ex. på s. 40 och 51 samt en gammal marginalanteckning på s. 118. Sista sidan något solkigt. Med Otto Wiboms vackra grav. exlibris med bok, blomvas och dödskalle. *12500

Collijn 125. Med tryckt dedikation till drottning Kristina. Titeln anknyter till Paracelsus så kallade lejonprofetia. Denna gick tillbaka på apokalyptiska strömningar under 1500-talet och spriddes runt om i Europa under århundradets andra hälft och därefter. I profetian förutspås att ett lejon från Norden efter en sista strid med "örnen" (vanligtvis uttolkad som den tyskromerska kejsaren) ska leda mänskligheten till ett kommande lyckorike. Profetians betydelse för svensk propaganda under trettioåriga kriget har behandlats utförligt av Johan Nordström i *De yverbornes ö*. Redan på 1620-talet hade Bureus som Gustav II Adolfs bibliotekarie introducerat lejonprofetian i kretsarna kring hovet, där kungen snart sågs som det förutspådda lejonet. Efter kungens död uppstod av förklarliga skäl ett behov att omtolka Paracelsus profetia. *Nord landa lejonsens rytande* var ett resultat av mångårig kabbalistisk spekulation och apokalyptiska studier, där Bureus ikläder sig rollen som den sista stora profeten, nordlandalejonet, som fö-

rebådar det nära förestående gudsriket. Den ger med Hans Hildebrand ord "hvarjehanda mystiska bidrag till tideräkningen från första tider intill världens ände" och trots sin dunkla innebörd utnämner Lindroth arbetet till den sammanfattning som "utförligast och begripligast" redogör för Bureus apokalyptiska tankevärld. Den tillämpade talmystiken, som grundar sig på de hebreiska och grekiska alfabeterna, ger inte minst upphov till en intressant typografisk utformning. De bibliografiska anteckningarna i exemplaret är sannolikt skrivna av Carl Gustaf Warmholtz.

144. COLUMBUS, s. *Bibliske werld/* samt andre hans poetiske skriffter/ med flijt samblade/ och andre resan uplagde. Sthlm, J. G. Eberdt, 1687. 4:o. (136) s. Med grav. titelvinjett och tryckta noter i texten. Något nött hfrbd från ca 1820 med rikt guldornerad och blinddekorerad rygg. Grönstänkta snitt. Ryggen lite solkig och med mindre lagning överst. Inlagan delvis bruntonad och med fuktfläckar. Gammal ägarnotering i titelbladets marginal: "P. A." och Bernhard Rosenblads namnteckning daterad 1831 på frampärmens insida. Ur Per-Erik Lindahls bibliotek. *5000

Collijn 178. Davidsson nr 74–75. Varianten med graverad titelvinjett av D. Padt Brugge i stället för träsnittvinjett på titelbladet. Musiken är komponerad av Gustaf von Düben. Denna den första samlade editionen av Columbus diktning utgavs av hans elev Jacob Reenstierna och innehåller även begravningsverser över bland andra Marcus Cronström, Ebba Brahe och Ludvig Pontus De la Gardie. Bernhard Emanuel Rosenblad (1796–1855) kallas i *SBL* för "ivrig bibliofil och bokauktionshabitué". 1844 började han under hand sälja av sin fina bok- och handskriftssamling, där Kungliga biblioteket och engelska legationssekreteraren G. J. R. Gordon kom att tillhöra de större köparna.

145. COLUMBUS, s. *Pfeil-Verwechslung desz Todes und der Liebe/* samt etlichen andern Neben-Gedichten/ dem wolgebohrnen Herrn/ Herrn Marcus Cronström/ Königlichen Schwedischen Rentmeister/ als er mit der wolgebohrnen Frauen Frau Sigrid Ekehielm/ sich in eine christliche Ehe-Verbündnisz eingelassen/ dienstlich zugeschrieben/ und von Leipzig auss übersendet. Leipzig, J. E. Hahnen, 1676. 4:o. (16) s. Tagen ur band. Enstaka lager- och rostfläckar. Lös i häftningen. *14000

Collijn 179. VD17 125:027851C. Collijn har bara lokaliserat två exemplar av skriften och VD17 ett. Boktryckaren Johann Erich Hahnen var enligt impressum: "gebürtig von Strengnäs auss Schweden". Han drev tryckeri i Leipzig 1656–80. 1676 utgav Columbus *Rådrijk oder Anweiser zur Tugend/ geschreiben und vorgestellet*, även den tryckt i Leipzig. I *Pfeil-Verwechslung* ingår, förutom den i titeln nämnda bröllopsversen, bland annat en tysk version av Columbus berömda dikt "Lustwin dansar en gawott med de 5 sinnerne": "Lustwins Tantz/ mit den fünff Sinnen" och "Grabschrift Herrn Georgen Stiernhielms". Samuel Columbus (1642–79) gjorde som informator en lång studieresa från hösten 1674 till februari 1679. Han vistades i Leipzig och studerade vid stadens universitet 1674–76.

146. COMMINES, P. DE. *Grundelighē beskrifwelse om allehanda wichtige handlingar/* som emellan konung Ludwijk then elleffte/ medh thet nampnet/ aff Frankrike/ och then nampnkunnige krigshälten hertigh Carl aff Burgund/ som kallas then strijdhsamme: sedan och hwadh sigh uthi konung Carl then ottondes aff Franckrijke regiments tijdh/ räknandes ifrån åhr 1464 in til 1497 effter Christi börd/ uthi Frankrike och Engeland/ uthi Burgund och Nederland/ thesslijkes uthi Italien om konungerijket Neapolis/ sigh hafwer förluppit och tildraghit. Medh een widhängd förklaring widh endan uthi thenna boken/ om någre saker/ hwarigenom närwarande historia må thess bättre kunna förstås. Uthtolkat och förswenskat aff Erico Schrodero. Sthlm, I. Meurer, 1624. Folio. (8), 407, (1 blank, 15) s. Titelsidan tryckt i rött och svart samt med det svenska riksvapnet. Elegant men något nött lackat hfrbd med svagt upphöjda bind, rikt guldornerad rygg, blekt röd titeetikett och röda snitt (Hedberg). Ryggen blekt. Främre falsen med spricka upptill. Inlagan lite fläckig på sina håll, t.ex. på s. 2-6 och 219. En gammal lagning i nedre marginalen på s. 206. Med Lars Schultzes överstrukna och Georg Psilanders samt Per Hiertas namnteckningar samt den sistnämndes blyertsanteckning. *9000

Collijn 183. Översättaren Ericus Schroderus (1575-1647) var tillsammans med brodern Johan Skytte lärare åt prins Karl Filip och utsågs 1612 till korrektör över kronans tryck med tillägget att han skulle låta översätta sådant som kunde anses nödvändigt och nyttigt, vilket 1622 befästes med titeln *translator regius*. Han grundade senast 1634 ett eget tryckeri och agerade själv förläggare för många av sina översättningar med hjälp av frikostiga anslag från statskassan, genom den så kallade "bibeltryckstunnan". *SBL* skriver att det är troligt att Schroderus ensam gav upphov till fler trycksidor än vad som sammanlagt hade tryckts i Sverige under hela 1500-talet! Dessa krönikor, som första gången trycktes tillsammans 1540, har, vilket Hierta citerar, givit författaren rangen av "den nyare tidens förste verkliga historieskrifvare".

147. *Confessio fidei*, thet är: then christeligha troos bekännelse/ hwilka gudz försambling uthi Sweriges rijke almänneligha trodt och bekänt hafwer/ ifrå thet evangelij sanning uthi konung Gustafs/ höglofligh i hugkommelse/ rege-mentz tid uthur thet påweska mörkret/ igen gudz nåd/ åter kom i liuset igen. Och sedan åhr 1572 under saligh konung Jahans regering/ i Upsala almänne prestemöte på nytt bekräftighat. Och än yterlighare åhr 1593 uthi thet christeliga och fria concilio thärsammestädz hållit/ af alle riksesens ständer/ medh underskrifning och insegel wardt stadfäst och confirmerat/ al- lom christrognom och efterkommandom til trogen underwijsning/ helsosam styrckio och oryggeligit testament. Men nu å nyo effter kongl. maytz nådigste befalning uplagd och aff trycket uthgifwen i thetta innewarande åhr/ som är thet hundrade effter samma Upsala möthe. Sthlm, Wankijfz änckia, 1693. 4:o. (15), 141, (1) s. Stänkdekorerat samtida skinnbd med upphöjda bind och oxiderad ryggörnering samt Karl XI:s guldornerade men oxiderade krönta

monogram på pärmarna. Helt guldsnitt. Något nött rygg och bakpärmerna med några skrapskador samt en liten brytskada på övre yttre hörnet. Lite spruckna inre falsar. För- och eftersättsbladen saknas. Inlagan tryckt på skrivpapper. En del lager- och småfläckar. Titelbladet lite dammigt i marginalerna och med två bortklippta stycken efter en namnteckning. Tydliga fuktfläckar i marginalen på de två första arken och sedan med en del fläckar samt en återkommande fuktrand i övre hörnet. Alla tryckfel är överstrukna på listan i slutet och införda i texten, dessutom har någon i gammal tid moderniserat stavningen på titelbladet medelst små överstrykningar i bläck. Med J. Bilmarcks överstrukna och J. E. Sundelius namnteckning samt J. H. Schröders, Tidö biblioteks och Nils Fries respektive exlibris samt den sistnämndes inköpsanteckning. *4000 Collijn 186. Sjögren nr 21, figur 82. Bandet återfinns i många exemplar och får väl anses vara originalbandet på denna bok för den del av upplagan som sändes ut till församlingarna som gåva från Karl XI. Den augsburgska bekännelsen godkändes på kyrkomötet i Uppsala 1593 och *Confessio fidei* trycktes första gången 1593–94.

148. EMPORAGRIUS, E. G. *Catechesens enfaldige förklarning/* effter bookstafwen/ medh under fogade böner. Strängnäs, Z. Brockenius, 1669. 8:o. (304) s. + [TERSERUS, J. E. *Förklaring öfwer catechismum*, eller the sex wår christlige läras hufwudstycken. Thet wyrdiga ministerio vthi Åboo stiftt til ähra och tjänst förfärdigat, och til en lijten nyåhrs gåfwo förätrat. Åbo, P. Hansonius, 1662]. 8:o. (516) s. Samtida mörkbrunt karduanabd med upphöjda bind, guldlinjrad rygg och stänkta snitt. Blindpressade ramverk på pärmarna med hörn- och mittstämplar. Sannolikt är för- och eftersättsblad, liksom pärmarnas inner-spegel förnyade kring år 1800. Guldlinjerna på ryggen är troligen tillagda kanske 100 år senare. Enstaka småfläckar. Första arbetet med den gamla bläckinskriften "In Christo Wivo", bakom vilken kanske en ägare med samma begynnelsebokstäver döljer sig. Inledningen till det andra arbetet med en del marginalanteckningar och understrykningar och blad P1 med ett bortrivet nedre hörn. Med A. H. Stenholms namnteckning daterad den 16 oktober 1815. Andra arbetet saknar titelblad. *9000

Collijn 227 respektive 917–18. Åhlén & Åhlén 16.65 respektive 16.54. Terserus i varianten där andra bladet i N-arket är omtryckt samt tredje och fjärde bladet i samma ark borttagna. N-arket omfattade i ursprungsversionen endast fyra blad. Båda dessa katekeser förbjöds och har länge varit begärliga samlarobjekt. Emporagrius är dock lika vanlig som Terserus är sällsynt. Titelbladet saknas oftast till den senare. Det första arbetet förbjöds av änkedrottning Hedvig Eleonora eftersom författaren i förklaringen av det tionde budet räknat hustrun till mannens lösöre: "thet är hans löösören/ eller rörlige egendom/ ehwad namn han hafwer/ aff hwilken hustrun är thet förnämsta stycket". Om det andra arbetet skriver *Biografiskt lexikon över Finland*: "ett av katekesens mål var att minska motsättningen mellan lutherdom och kalvinism så att övergången till den lutherska läran skulle kunna ske smidigt. Metoden baserade sig på den Helstedtska teologins princip att skilja oförytterliga och mindre oförytterliga trossatser

från varandra. Terserus mål var alltså inte en synkretistisk union av den typ som förfäktades av Johannes Matthiae. Biskopen framlade delar av katekesen till diskussion redan innan den blev färdig i december 1662". Terserus (1605–78) anklagades för att katekesen inte var lutherskt renlärig och den förbjöds samtidigt som han förlorade sin biskopstjänst i Åbo 1664.

149. EMPORAGRIUS, E. G. *Catechesens enfaldige förklarning/* effter bookstafwen/ medh under fogade böner. Strängnäs, Z. Brockenius, 1669. 8:o. (304) s. Samtida lite gulnat pergamentband med senare handskrivna ryggtitel. Stänkta snitt. Något lagerfläckig inlaga. Många gamla understrykningar i grönt bläck och några i rött. Liten rostfläck i yttermarginalen på blad N₄ och en dylik i nedermarginalen på blad T₄. Pappersbrist i nedre hörnet på blad R₂. På frampärmens insida en samtida anteckning på latin och på bakre pärmens insida en svårtydd gammal namnteckning. Stort ex. med enstaka råkanter. Med Nils Personnes exlibris. *2500

Collijn 227. Åhlén & Åhlén 16.65. Arbetet förbjöds av änkedrottning Hedvig Eleonora eftersom författaren i förklaringen av det tionde budet räknat hustrun till mannens lösöre: "thet är hans lösören/ eller rörlige egendom/ ehwad namn han hafver/ aff hwilken hustrun är thet förnämsta stycket". Bredvid detta har Personne skrivit dit ett "Obsl" i bläck. Nils Personne (1850–1928) var skådespelare, regissör och teaterhistoriker, liksom en skicklig boksamlare.

150. *Ett nytt fullkomligt svenskt manuale*, hwilket innehåller: 1. Calendarium perpetuum, 2. K. Dawidz psaltare, 3. En fullkomlig psalmbook, 4. En tilökning aff åthskillige andelige psalmer, 5. Litanias, 6. Evangelia och epist., 7. Christi pijnos historia, 8. Christi upståndelse, 9. Christi himmelsfärd, 10. Jerusalems förstöring, 11. D. Mart. Lutheri catechismus, 12. Kyrckio-ordningen, 13. S. Athanasii symbolum, 14. D. Johan. Avenarii bönebook, 15. Ny communion eller skriff- och aflössningzbook, 16. Allmenlige böner effter predijkan. Sthlm, H. Keyser, (1684)–1686. 8:o. (32), 193, 195–96, 196–224, 1–752, 1–118, (10) s. Titelsidan med typografiskt ramverk. Titelblad och kalendarium tryckta i rött och svart. Samtida något nött skinnbd med upphöjda bind, blindpressad ryggdekor samt mitt- och hörnstämplor på pärmarna som dessutom har blindpressade ramlinjer. Med bevarade spännen, där dock det ena saknar fästet i pärmen. Helt guldsnitt med fina ciseleringar. Ryggen hårdare nött, något skadad och lagad upptill samt naggad nedtill. Inlagan med enstaka fläckar, mindre fuktränder och smårevor. De första bladen med ett mindre hål i marginalen. I första pagineringsföljden har s. 47 ett avrivet hörn och s. 155 ett hål med några bokstävers textförlust. I andra pagineringsföljden har s. 65 ett hål i marginalen, s. 103 en lagad reva, s. 197 ett litet hål, s. 403 en lagning i nedre marginalen, s. 433 en lagad reva och s. 455 ett litet brännhål. Sista bladet och ena eftersättsbladet lösa. Ett bra ex. med Rålambsk bibliotekssignatur och Klemmings duplettmarkering. *10000

Et Nytt Fullkomligt
Svenskt
MANUALE.

Swilket Innehåller:

1. Calendarium Perpetuum,	10. Jerusalem's Görstöring.
2. R. Davidz Psaltare.	11. D. Mart. Lutheri Catechismus.
3. En fullkomlig Psalm-Book.	12. Rprekto-Ordningen
4. En Lösning aff äthskillige Andelige Psalmer.	13. S. Athanasi Symbolum.
5. Litania.	14. D. Johan. Avenari Bènebook.
6. Evangelia och Epistl.	15. Ny Communion eller Skriff och Aflösningbook.
7. Christi Vinos Historia.	16. Allmemelige Böner efter Predikan.
8. Christi Upståndelse.	
9. Christi Himmelsfärd.	

J. EDGARSDEN

Tryckt aff Henrich Keyser/ Kongl. Booktr.

Ahr 1686. Och fins booe honom til köps.

Collijn 572. Psalmbokens "tölökning" är skriven av Haquin Spegel. Evangelieboken, katekesen, kyrkoordningen och Avenarius bönbok har egna titelblad. Manualerna var en slags allsidiga andaktsböcker som innehöll både psalmbok, psaltare och katekes samt ett antal andra lämpliga texter för inte minst enskild andakt. Det trycktes ett stort antal olika sådana samlingar och de var uppenbarligen viktiga inkomstkällor för tryckare och förläggare. Keyser som var flitigast tryckte uppemot 40 upplagor! Nu har de alla det gemensamt att de är särdeles sällsynta. Per Hierta skrev dock i sitt exemplar av föreliggande bok att den är "den enda av 1600-talets manualer, som ej kan kallas mycket sällsynt". Dock saknade Hierta registret på slutet! De finaste delarna av Rålambska biblioteket och handskriftssamlingen skänktes till Kungliga biblioteket under Klemmings tid. De härrörde huvudsakligen från Gustaf Rålamb (1675-1750) som var en av 1700-talets mest aktiva boksamlare och stor köpare på den Gyllengripska bokauktionen 1737.

151. GEZELIUS, J. d.ä. & GEZELIUS, J. d.y. *Fasciculus homileticarum dispositionum*, annis circiter XXVII seorsim editarum: videlicet CCXX in textus sacros poenitentiales. Et V in totidem textus sollenn. grat. act. Accedunt nunc quoque XIII homiliæ juridicæ: auctoribus b. Johanne Gezelio patre, et Johanne Gezelio j.f. Åbo, J. Winter, 1693. 4:o. (16), 136, 136-41, 141-51, 151-353, 336-37, 356-796, (38) s. Samtida pergamentband med gammal handskriven ryggtitel. Röda snitt. Rygg och pärmar solkiga samt flera bläckfläckar på frampärmen. Bokblocket helt loss i främre innerfalsen där ett tunnare arbete skurits ut. Även lite svag i bakre innerfalsen. Delvis något lagerfläckig i marginalerna. Flera samtida understrykningar och marginalanteckningar. Registerbladen i slutet med fuktränder i övre marginalen. Samtida latinska tillskrifter på pärmarinsidor. *10000

Collijn 318. *SBL* skriver: "I sin egenskap av prokansler för Åbo akademi intresserade sig G särskilt för teologiska fakulteten och för en effektivisering av undervisningen där. Under en lång följd av år höll han själv homiletiska föreläsningar och ledde predikövnings. Han lade stor vikt vid högmässopredikan och utgav av trycket utkast till predikningar, vilka flitigt togs i bruk av prästerskapet till fromma för förkunnelsen inom stiftet". Johannes Gezelius d.ä. (1615-90) hann avlida innan föreliggande verk utkom och det färdigställdes av hans son, Johannes Gezelius d.y. (1647-1718). Sonen efterträdde fadern som biskop i Åbo.

152. (GRIPENHIELM), E. F. *De statu is illustrium romanorum*. Liber singularis. Sthlm, J. Janssonii, 1656. Liten 8:o. (16), 144, 143-74, 177-327, (9) s. Samtida lite nött och lätt solkigt pergamentbd med röd titeletikett i marokäng. Blåstänkta snitt. Lite svag i bakre innerfals. Inlagan med några spridda småfläckar. Bitvis lite bruntonad, t.ex. på s. 49-64. Maskangrepp i övre marginalen på s. 245-58, vilket på en del blad snuddar rubrikerna. *7000

Collijn 329. Edmund Gripenhielm (1622-75) hette Figrelius innan han adlades 1660. Han utnämndes efter en lång bildningsresa i Europa till professor i historia vid Uppsala universitet 1650 och blev riksråd 1673. Han var dessutom Karl XI:s lärare. Föreliggande

verk behandlar den romerska skulpturen och är Sveriges första tryckta konstvetenskapliga arbete. Enligt Sten Lindroth är den ”typisk för genren, imponerande främst som lärdomsprov. Figrelius har gått igenom hela den tillgängliga antika litteraturen, textställen från grekiska och romerska författare flödar, också inskriftsmaterial använder han. Här stod allt att inhämta i ämnet, systematiskt ordnat: de olika slagen av romersk skulptur, hur guda- och kejsarbilder dyrkades, vilka enskilda personer som hedrades med statyer och formella ting om känslornas uttryck i höjda händer (*gestuosa manus*). Utblickar ges mot Grekland och Orienten, religionshistoriska problem antyds. Plinius var en guldgruva, liksom Strabon, Suetonius och Plutarchos; bara sporadiskt öppnar Figrelius diskussion med moderna forskare. Fastän den antika skulpturen för tidens klassicism framstod som högsta norm, undviker han estetiska värderingar”.

153. GRUBB, C. L. *Penu proverbiale*, thet är: ett ymnigt förråd aff allehanda gamble och nye swenske ordseder och lärespråk. Dels genom långlig observation antecknade/ dels aff latinen och tyskan uthsökte/ och til swenskan lämpade: medh en kort förklaring för the enfaldigas skul: sampt widhängde sententier och verilogier; så ock richtige concordantier ordspråken emellan. Ad marginem någre skriffthenes rum införde/ som medh ordspråken synes hafwa någon likheet. Wår swenske nation (förmodeligen) til dienst och behag sammanskrifne. Med en ny tilökning i denne nye edition bijfogat aff Laur. Törning. Sthlm, N. Wankijff, (1677)–78. 8:o. (14), 914, (16), 1–95, 95–144, 149–62, (1) s. Titelblad och preliminärblad tryckta i rött och svart. Samtida lätt solkigt pergamentbd med handskrivnen ryggtitel. Blåstänkta snitt. Delvis loss i häftningen i främre innerfals. Inlagan med bara några få småfläckar, t.ex. på s. 53–56 och i yttre marginalen på s. 737 och 747. Lagning i yttre marginalen på s. 103 och i inre marginalen på s. 897. Med Lorentz Ahlbergs och David Davidsson Pontins namnteckningar, den senare överstruken och daterad Jönköping 1752. Titelbladet med David Pontins röda spegelmonogramstpl. Tillskrift på främre pärmens insida ”Minne af Johan H. Wallman d. 14 sept 1813” undertecknad av L. F. Rääf. Bra ex. med L. F. Rääfs exlibris. *8500 Colljn 332 med felaktig kollationering. Första upplagan utkom 1665. Med hyllningsverser av Johan Widekindi och Johannes Secundus. Titelbladet till Törners tillägg är i detta exemplar bundet före det opaginerade förordet. Den viktigaste och mest omfattande svenska ordspråkssamlingen i äldre tid. Även om en del av ordspråken och talesätten är Grubbs egna översättningar är samlingen ur ett etnologisk och mentalitetshistoriskt perspektiv ovärderlig. Samtidigt kan talesätten uppskattas som ögonblicksbilder av ett många gånger bistert 1600-tal: ”ny läkiare/ ny kyrkegård”. I denna andra upplaga återfinns för övrigt ett tryckfel av det mer pikanta slaget: i talesättet ”Bondebruk/ är ingen barnaleek” har ”bruk” genom ett ödets nyck råkat bli ”kuk”. I detta exemplar är tryckfelet bortskrapat och rättat. David Pontin (1733–1809) disputerade 1759 för Linné och följde på sin lärares rekommendationer med på en av Ostindiska kompaniets resor som skeppspräst 1760 samt slutade sina dagar som präst i Östergötland. Johan Wallman (1792–1853) var magister i Linköping, god vän med L. F. Rääf och hjälpte på 1810-talet denne med uppteckningar av folkvisor. De var båda

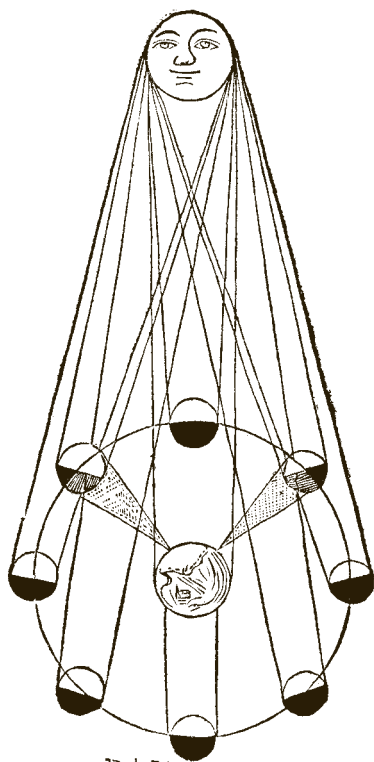
medlemmar i Götiska förbundet och Wallmans uppsatser i *Iduna* karaktäriseras av djärva spekulationer om den nordiska forntiden, vilka alla vann Rääfs gillande enligt Wretö.

154. *Hervarar saga* på gammal götska med Olai Vereli uttolkning och notis. Uppsala, H. Curio, 1672. Folio. (8), 194, (6) s. & 2 träsnittspl. Med några träsnittsillustrationer i texten. Samtida stänkdekorerat skinnbd med upphöjda bind, oxiderad ryggdekor och stänkta snitt. Smala oxiderade pärmåbårder. Ryggen blekt och flammig. Falsarna spruckna allra överst och med smärre maskangrepp nederst. Pärmhörnen stukade. Insidan av pärmarna samt för- och eftersättsbladen, liksom några kringliggande blad missfärgade i marginalerna på grund av skinnet. Ställvis något solkig i marginalerna. En solkfläck i ytermarginalen på s. 61–66 och planscherna. Sidorna 59–62 helt loss och en fläck i inre marginalen och även en bit in i texten på s. 165–66. Fuktkläck i inre marginalen från s. 193 till slutet. Raderad namnteckning på pärmens insida. Med Ulric Celsings namnteckning. Bra ex. från Biby. *7500

Collijn 384. Warmholtz 2555. Fiske s. 240. Variant med två enkelsidiga planscher istället för en dubbelsidig. I denna den första svenska upplagan av *Hervarar saga* är den isländska originaltexten parallelltryckt med den svenska översättningen och varje kapitel avslutas med Verelius noter på latin. Enligt Warmholtz förtjänar de sistnämnda att läsas: "de vitna om denna mannens ogemena lärdom och stora insikt uti våra äldsta handlingar." Lindroth kallar arbetet "Verelius' förnämsta verk som isländsk textutgivare". Den rör till sitt innehåll bland annat folkvandringstidens strider mellan ostrogoter och hunner samt anknyter till svenska förhållanden. Språkligt fick Verelius utgåvor av isländska sagor, skrivna på "gammal götska", betydelse för svenskan. I *Hervarar saga* introduceras i nysvenskan till exempel ordet "idrott" och begreppet "ättestupa". En av Olof Rudbeck d.ä. stucken karta över Mälaren, som ursprungligen var avsedd för Verelius upplaga av *Hervarar saga*, färdigställdes först 1674 och saknas därför i nästan alla exemplar av verket, så även i detta.

155. HOFFWENIUS, P. *Synopsis physica* disputationibus aliquot academicis comprehensa. Editio secunda cum figuris. Sthlm, 1698. 8:o. (12), 84 s. & 11 träsnittspl. Bra halvpergamentbd med vackert handskrivnen ryggtitel (Johanna Røjgård & Lars Laurentii). Enstaka småfläckar. Med H. Kahlmeters namnteckning och Kungliga bibliotekets duplettmarkering i blyerts. *10000

Collijn 394. Första upplagan, som var oillustrerad, utkom i form av disputationer 1678. Denna andra upplaga utgavs och illustrerades av Lars Roberg. *Synopsis physica* betecknar det definitiva genombrottet för den nya cartesianska världsuppfattningen i Uppsala och Sverige. För att undvika konfrontation med teologerna nämns Descartes aldrig vid namn, trots att hans teorier och vetenskapliga resultat är skriftens huvudsakliga innehåll! Hoffwenius anser här att jorden och solsystemet inte tillkommit genom någon gudomlig skapelse utan genom en långsam och naturlig utveckling. *SBL* menar att arbetet bygger på verk av J. Clauberg och J. de Raei. *Synopsis* användes som lärobok in på 1700-talet. Petrus Hoffwenius (1630–82) var professor i medicin vid Uppsala universitet och hade redan 1665 väckt anstöt hos konsistoriet med sin afhandling

D : X : S : 14

Parec-basis, qua tropos epistemos seu som också präglades av cartesianskt tankeinhåll. Stridigheterna om den nya filosofin avmattades något efter förmaningar till prästerskapet från Magnus Gabriel De la Gardie. Exemplet har tillhört Henric Kalmerter (1693–1750) som var handelsstatistiker och kommersråd, verksam vid Bergs- och Kommerskollegierna samt Alingsås manufakturverk och i gruvnäringen.

156. HYLLER, M. *Gudz liufliiga och kärleeksriika moders hierta*: uthaff prophetens Esaie tröst-ord/ cap. 49 v. 15 mon och een qwinna kunna förgäta sitt barn/ &c. Alle bekymbrade och för gudz ewige nådewal och beskäreelse skul/ anfächtade siälar/ til hiertans wederqweckiande underwijsning/ uti siu tiugu betrachtelser/ efter en förnemlig persons begäran först författat [...]. Men nu för bemelte orsaker skul/ förswenskat och uthgången af Joachimo Iheringio [...]. Och nu sedermera efter mångens åstundan uplagd. Sthlm, L. Wall, 1690. 8:o. (18), 236 s. Titelsidan med tryckt ramverk. Samtida ganska hårt nött skinnbd med upphöjda bind och sparsamt blinddekorerad rygg. Stänkta snitt.

Pärmarna med blinddekorerade ramverk. Ryggskinet skadat överst och nerst. Pärmarnas insidor med raderade ägarinskrifter där istället träpärmarna lyser fram. Bitvis lätt lagerfläckig och med några solkfläckar, t.ex. på titelbladet. Några blad med veck och liten reva i yttermarginalen. Med tillskrift och ägaranteckningar från början av 1800-talet på försätsbladet. *2800

Collijn 406 med endast två bibliotekslokaliteter. Första upplagan av denna översättning trycktes 1634 och en ny upplaga utkom 1707. Originalets titel är *Mutter-Hertze Gottes auss den kräftigen Trostworten Esaias 49 v. 15*. Översättaren utnämndes 1638 till biskop i Reval och dog 1657.

157. HYLLER, M. *Gyllene skatkista/ uthi hwilken lijffzens förstes/ saligheetenes herres och högtlofwade gudz sons/ Jesu Christi ångest/ bäfwande/ bedröfwelse/ swett/ blod/ band/ hugg/ hudflängning/ strijmor/ såår/ törnekröning/ försmädelse/ bespottelse/ anklagan/ domb/ uthförelse/ spijkar/ galla/ ättickia/ korsz/ död och begraffning; allom högtbedröfwadom/ och under den swåra syndenes och korszens last och byrda ängstligen swettande christelige hiertan/ til een sööt tröst och krafftig hiertans wederqweckelse; uthi ett hundrade och femtijo gudelige/ bewekelige/ och medh många tårar och suckan förblandade betrachtelser äre inlagde igenom Martinum Hylle- rum [...] och nu uppå swenska tungomålet uthaff tyskan/ fäderneslandet til godo/ i wälmeening öfwersatt/ och medh egen bekostnad uplagd/ aff Catharina Gyllengrip/ til Stensznäs/ etc. I-II. Sthlm, N. Wankijff, 1670. 4:o. Extra graverat titelblad, (19, 1 blank), 508, 1-136, 138-45, 145-52, 145-52, 161-309, 330-636, (12) s. Samtida mörkbrunt skinnbd med upphöjda bind och oxiderad ryggdekor och titeltext samt pärmdekorationer. Helt ciselerat guldsnitt med blomsterdekor. Pärmspännen av mässing där det undre saknas. Främre ytterfalsen skadad upptill där skinet har nöts bort. De inledande bladen lite lösa i häftningen. Inlagan småfläckig och även bruntonad på sina håll. Fuktbläckar, företrädesvis i övre marginalen, förekommer ställvis. Allmänt solkig i början. Den andra delen har en reva i yttermarginalen på s. 239. I samma del även några solkfläckar på s. 252-53 och 412 samt ett hål med mindre textförlust på s. 501-02. Med Fred. Lilius, Anders Kempes och Petter Granboms namnteckningar, den mellersta daterad 1773. *8000*

Collijn 406-07 har inte uppmärksammat oregelbundenheterna i pagineringen. Det ståtliga extra graverade titelbladet signerat D. Padt-Brugge. Andra delen endast med deltitelblad utan impressum. Efter den inledande dedikationen och privilegiet återfinns en vers som sannolikt är skriven av översättaren. Det tyska originalets titel är *Güldenes Schatzkästlein*. Catharina eller Carin Gyllengrip dog 1667 och var gift med landshövdingen Erik Andersson Oxe. Hennes föräldrar var assessorn vid Svea hovrätt Anders Christoffersson Grip och Ebba Soop. Då tvistighet förelåg om namnet Grip fick följande generationer byta till släktnamnet Gyllengrip. En av översättarens kusiner var gift med Lars Wivallius.

158. JOHANSSON, L. *Helicons blomster/* pläckade ok wid åtskillige tillfällen utdelte af Lucidor den olyklige. Det är alle de poëtiske skrifter/ som författade blefne. Med flit samblade ok uti et litet wärk uplagde. Sthlm, N. Wankijf, 1688–(89). 4:o. (356) s. Med grav. titelvinjett & träsnittsillustration i texten på blad Mm3. + STIERNHIELM, G. *Musæ suethizantes*, thet är: sång-gudinnor/ nu först lärande dichta och spela på svenska. Tedde i någre små wärck och dichter/ som på andra sijdan förmåles. Å nyo uplagde af Bengt Höök med egen bekostnadt/ åhr 1688. Sthlm, L. Wall, (1688). 4:o. (104) s. + COLUMBUS, s. *Bibliske werld/* samt andre hans poetiske skriffer/ med flijt samblade/ och andre resan uplagde. Sthlm, J. G. Eberdt, 1687. 4:o. (136) s. Med träsnittsvinjett på titelbladet och tryckta noter i texten. Något nött samtida stänkdekorerat skinnbd med upphöjda bind, rik oxiderad ryggdekor, ljusbrun titeletikett av glättad papp från sent 1700-tal och stänkta snitt. Blindpressad kantdekor. Första arbetet med en lagning i övre marginalen på s. (8) med liten textförlust, vilken dock är kompletterad för hand, en bläckfläck på blad L2, en gammal lagning i en vinjett på blad O2 och en gammal lagning med minimal textförlust på blad Y1. Sista arbetet med en lagning på blad F3 med textförluster. Med Dan. Westrells och Joh. Jak. Hedréns namnteckningar, den senare daterad 1812 samt en oidentifierad krönt stpl ”O.B.”. Bra samlingsband. *16000

Collijn 426. Det emblematiske träsnittet på blad Mm3 är signerat A. Halling och daterat 1674. Den tryckta dedikationen är undertecknad Joh. Andersin och arbetet innehåller även två minnesverser av O. Wexionius respektive N. Keder. Utan det konfiskerade B-arket, vilket avlägsnades, då den där tryckta brölloppsskriften ”Gilljare kuaal” väckt anstöt hos brudparets släkt. Collijn 889 och Klemming Sveriges dramatiska litteratur s. 34, 37 och 42 för det andra arbetet, som utkom första gången 1668. Titelns avslutande åtta i årtalsuppgiften är tryckt över sista siffran i det ursprungliga årtalet 1687. Avslutas med en liten hyllningsvers av O. Wexionius. Bengt Höök var främst känd som en egensinnig bokbindare på Kungsholmen i Stockholm, men drygade ut inkomsterna med viss förlagsverksamhet. Collijn 178 och Davidsson Svenskt musiktryck före 1750, nr 74–75 för det tredje arbetet. Varianten med träsnittsvinjett på titelbladet i stället för graverad titelvinjett. Musiken är komponerad av Gustaf von Düben. Denna den första samlade editionen av Columbus diktning utgavs av hans elev Jacob Reenstierna och innehåller även begravningsverser över bland andra Marcus Cronström, Ebba Brahe och Ludvig Pontus De la Gardie. Johan Jakob Hedrén (1775–1861) var vid denna tid kyrkoherde i Jakobs församling i Stockholm och överhovpredikant. Han slutade sina dagar som biskop i Linköpings stift.

159. (KELLANDER, P.) [Grekisk text] *ventriloquium sive donum prædicandi putativum et imaginarium*. Thet är en fåfång och ogrundat inbillning/ at uthan laglig kallelse/ willia tala och lära i församlingen medelst andarnas synnerliga ingifwelser. Sammanfattat korteligen af P. K. Göteborg, Z. Hagemann, (1697). Liten 8:o. (16), 176 s. Något fläckigt samtida pergamentbd. Infärgade snitt. Genomgående småsolkgig. Fläckar på de första opaginerade sidorna, t.ex. på

s. (7–8). Liten solkfläck i texten på s. 100–01. Med Laurentius Dahlberghs namnteckning daterad 1701 och Mats Bergmans exlibris. *4000

Collijn 442. Med avtryckt tillstånd från censorn G. Peringer Lilieblad, tryckt dedikation till Karl XII och latinsk hyllningsvers av A. Trogelius. Petrus Kellander (1655–1709) var född i Vetlanda och utnämndes efter studier i Uppsala till lektor i matematik vid Göteborgs gymnasium 1682 samt blev kyrkoherde i Lundby 1685. Han var riksdagsman och medlem av sekreta utskottet 1693 samt stod i gunst hos Karl XI. Hans sonsöner adlades Mannerskantz. Laurentius Dahlberg var först komminister i Halmstad och från 1696 pastor i Varberg samt dog 1726. Genom giftermål med företrädarens änka övertog faktorn Zacharias Hagemann Göteborgs enda boktryckeri 1697 och ledde det fram till sin död 1725. Hans hustru Anna Cornelisdotter dog 1721 i vad som var hennes fjärde äktenskap med en göteborgsk boktryckare, då hon tidigare i tur och ordning hade varit gift med Tidemand Grefwe, Lars Lönbohm och Jöns Rahm. En son, Johan Hagemann, drev tryckeriet vidare.

160. (KEMPENSKÖLD), s. *Historie potentissimi & christianissimi principis ac domini, domini Gustavi I, svecorum, gothorum, wandalorum &c. regis serenissimi & augustissimi; libri V. Dialogisticâ formâ in usum scholasticæ juventutis editi.* Strängnäs, J. L. Barkenius, 1629. 8:o. (18), 395, (19) s. Fint pergamentband med prydligt textad ryggtitel och årtal (Hedberg). Rödständka snitt. Bakre pärmen med lätta skrapksador. Spridda lager- och småfläckar. Titelbladet något solkigt och uppfodrat i marginalerna. Företalet och många ark med återkommande fuktränder. Större bruna fuktfläckar på s. 163–66 och 213–22. Flera understrykningar främst med rött bläck och några gamla marginalnoteringar. På titelbladet Lars Månssons i Tranemåla ovala rödstpl som döljer spår av en gammal namnteckning. Med Fredrik Vult von Stejners exlibris. *3000

Collijn 446. Warmholtz 3045. Med tryckt dedikation till Gustav II Adolf och hyllningstexter av Olaus Matthiæ Lundius, Johannes Magni Westius, Jonas Bergius, Andreas Johannis och Georg H. Wintrosius. Första upplagan, en andra med något avvikande titel utkom 1648. Warmholtz skriver att den andra upplagan har ett förbättrat språk och skrivsätt, "deremot äger första upplagan ett godt register och är correctare tryckt". Boken berättar Gustav Vasas liv i små dramatiserade scener i dialogform och var tänkt som lärobok i latin. Samuel Kempe (1599–1670) var rektor i Nyköping och lektor i Strängnäs innan han blev sekreterare i Kammarkollegiet. Han adlades Kempensköld 1647. Lars Månsson i Tranemåla (1827–1904) och Fredrik Vult von Stejner (1851–1919) var båda välkända boksamlare.

161. KEMPENSKÖLD, S. *Historiæ serenissimi principis ac domini, domini Gustavi primi, svecorum, gothorum, wandalorumq; regis, libri V. Dialogisticâ formâ in usum studiosæ juventutis secundò editâ.* Strängnäs, Z. Brockenius, 1648. Högsmaal 12:o. (22), 170, 169–334, (2) s. Trevligt samtida pergamentbd med präntad ryggtitel. Pärmarna något bågnade. Några enstaka obetydliga småfläckar. En gammal lagning i nedre marginalen på s. 54. Bra ex. med Säfstaholmsbibliotekets exlibris. *3500

Collijn 447. Warmholtz 3045. Första upplagan utkom 1629. Warmholtz skriver att den andra upplagan har ett förbättrat språk och skrivsätt.

162. KIÖPING, N. M. & WILLMAN, O. E. (& CARON, F.) m.fl. *Een kort beskriffning uppå trenne reesor och peregrinationer/ samt konungariket Japan:* I. Beskrifwes een reesa/ som genom Asia/ Africa och många andra hedniska konungarijken samt öjjar: med flijt är förrättad aff Nils Matson Kiöping/ fördetta skepz-lieutnat. II. Beskrifwes een reesa till Ostindien/ China och Japan: III. Med förtälliande om förbenembe stoorä och mächta konungarijketz Japan tillstånd/ samt thesz inwänares handel och wandel: förrättat och beskrefwin aff Oloff Erickson Willman/ kongl. mayst:tz skepz-capitaien. IV. Uthföres een reesa ifrån Muszcow till China/ genom Mongul och Cataja/ öfwer strömen Obij: förrättat aff een rysk gesandt/ som till then stoore tartaren Niuki war skickad. Then gode läsaren till dienst/ uthi thenna book författat. Visingsborg, J. Kankel, 1674. 4:o. (4), 176, 178–304 s. Stänkdekorerat skinnbd med upphöjda bind, sparsamt guldornerad rygg, rödbrun titeletikett och rödbruna stänkta snitt (Nordiska bokhandelns binderi). Guldpräglade och blindpressade pärm-bårder samt guldpräglade hörnstämplor. Ryggen något blekt. Lätt lager- och småfläckig samt med en aningen större fläck på s. 206–07. En reva i nedre marginalen på s. 188. En fuktfläck börjar framträda på s. 137 och ökar i intensitet mot slutet. Blyertsanteckningar av G.-O. Adelborg på främre pärmens insida. *30000

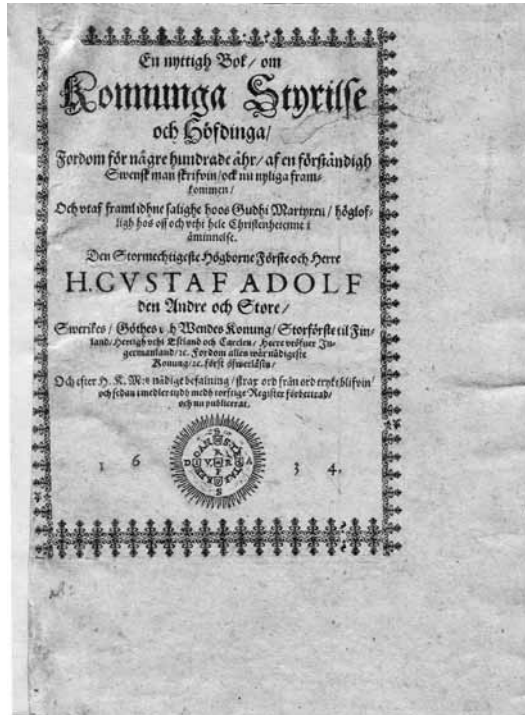
Collijn 457. Almqvist 19. Utkom första gången 1667. Nils Matson Kiöping (ca 1621–80) var prostson och växte upp i Köping i Västmanland. Han förmodas ha varit syssling till både Per Brahe d.y. och dennes första hustru och hade med andra ord mäktiga förbindelser. Åren 1647–56 tillbringade han till sjöss i bland annat holländska ostindiska kompaniets tjänst innan han återvände till Sverige. Denna andra upplaga är försedd med kapitelindelning och bland annat har vissa hollandsfientliga passager strukits. Arne Forssell har skrivit om Kiöping att dennes ”subjektiva framställningssätt förmodligen bidragit till hans berättelses gångbarhet bland allmänheten. Hans skildringar äro skrivna i för den tiden ovanligt korta och överskådliga satser, ej sällan kryddade med färgrika iakttagelser och drastiska vändningar”. Resa nummer två, ”till Ostindien, China och Japan”, är en förkortad översättning av belgaren François Carons arbete om Japan som utgivits i original 1636. Olof Eriksson Willman (ca 1620–ca 1673) hade bland annat varit kapten på regalskeppet Kronan och skildrar i sin resebeskrivning ett sällsynt besök i det för omvärlden stängda Japan. Hans och Kiöpings arbeten är de två

första större tryckta svenska resebeskrivningarna. Johann Kankel (1614–87) var född i Pommern och kom till Sverige 1664. Från 1666 fram till sin död förestod han Per Brahe d.y:s tryckeri på Visingsö. 1674 var hans mest produktiva år.

163. KLINGIUS, Z. L. *Thesaurus biblicus*, eller biblisk skatkammar/ uthi hwilken summarier på alla capitel/ sampt uthwalde hofwud-språk/ medh tilhörige concordantier/ korteligen författade äro/ och til lärdom/ tröst och förmaning förklaradhe. Stettin, G. Rhete, 1645. 8:o. (8), 80, 90–406, 405–07, 410–752 s. Inlagan inom typografiskt ramverk. Gammalt nött och svårdaterat skinnryggbd med upphöjda bind. Ryggen med ett par maskhål. Titelbladet solkigt och småfläckigt. Inlagan med enstaka lagerfläckar och även några sporadiska, men knappast störande, fuktfläckar i nedre marginalen. Avskurna övre hörn på s. 100–05 med obetydlig textförlust. En reva i övre marginalen på s. 392 och pappersförluster i nedre marginalen på s. 440. Med Axel Sjöstens och ytterligare en svärtydd namnteckning samt Joseph Zandhers ovala stpl. *6500 Collijn 458. VD17 23:674454V. Zacharias Laurentius Klingius studerade vid denna tid i Tyskland och Stettin var svenskt territorium. Han blev senare hovpredikant hos Kristina och slutade sina dagar som den första biskopen i Göteborg.

164. [Kungastyrelsen] *En nyttigh bok/ om konnunga styrilse och höfdinga/ fordom för någre hundra år/ af en förståndigh swensk man skrifvin/ ock nu nyliga framkommen/ och utaf framlidhne salighe hoos gudi martyren/ högloffligh hos oss uthi hele christenheten i åminnelse. Den stormechtigeste högborne förste och herre h. Gustaf Adolf den andre och store/ Swerikes/ Göthes o[c]h Wendes konung/ storförste til Finland/ hertigh uthi Estland och Carelen/ herre utöfuer Ingermanland/ &c. fordom alles wår nådigeste konung/ &c. först öfwerläsin/ och efter h.k. m:tz nådige befallning/ strax ord från ord trykt blifvin/ och sedan imedlertijd medh torftige register förbetrad/ och nu publicerat. (Uppsala, E. Mattsson), 1634. 4:o. (12), 87, (1 blank, 40) s. Enkelt nött hfrbd renoverat vid 1800-talets mitt med röd titeetikett i skinn. Titelbladet med svag fläck, litet skrapmärke i ramverket och i texten med förlust av en bokstav. Första och sista sidan förstärkta i inre marginalen. Fuktrand i nedre marginalen på s. (3) och missfärgningar på s. 1. De fyra avslutande bladen småfläckiga och med stor men svag fuktrand. Pärmens insida med raderad stpl, Carl Gethes namnteckning daterad 1858 och Kurt Winbergs exlibris. Ex. med breda marginaler ur Gustaf Bernströms bibliotek och med dennes anteckning ”coll. cat”. *15000*

Collijn 461–62. Utgiven av Johannes Bureus. *Konnunga styrilse* är en uppfostringslära för en ung kung skriven under svensk medeltid. Den kan vara författad för Magnus Eriksson ca 1330. Författaren är okänd, men troligen är verket en bearbetning av den italienske teologen och författaren Colonnas *De regimine principum* som var avsedd för Filip den sköne av Frankrike. Manuskriptet kom i Bureus händer via Johan Skytte

164.

och det stannar sannolikt ursprungligen från Vadstena kloster. Bureus hade redan 1624 arbetet färdigt för utgivning och Gustav II Adolf hade tankar på att anbefalla det för skolbruk. Det manuskript som Bureus använde sig av är i dag försvunnet och i äldre tid ifrågasattes arbetets äkthet. I och med fyndet av det så kallade "Vadstenafragmentet" i Helsingfors senatsarkiv 1867 har dock verkets äkthet bestyrkts. Schück har kallat Bureus utgåva "vår första egentliga textedition". Även om texten bygger på utländska förlagor är den både språkligt och innehållsmässigt en mycket lyckad och självständigt hållen bearbetning. En ny upplaga utkom 1650 och en ny edition utgavs 1669 av Schefferus.

165. [Kungastyrelsen] *Kununga ok höfðinga styrilse* hoc est regum principumque institutio ab incerto auctore gentis sueticæ ante sæcula nonnulla patrio sermone conscripta. Quam ex mandato illustrissimi regni cancellarii comitis Magni Gabr. De-la Gardie &c. &c. In sermonem latinum vertit, notisq; necessariis illustravit Joannes Schefferus argentoratensis. Sthlm, N. Wankivius, 1669. Folio. Grav. front, (14), 234, (1) s. Samtida marmorerat skinnbd med upphöjda bind, delvis oxiderad rik ryggdekor och stänkta snitt. Minimala maskhål upptill i bakre falsen och pärmarna med en del ytliga maskangrepp, framförallt den

främre. Gamla bläcknumreringar och en överstruken namnteckning på insidan av främre pärmen. Några smårevor i övre marginalen på s. 1. Enstaka obetydliga lager- och småfläckar. Bra ex. från Biby. *6000

Collijn 462. Exemplar med den ovanliga extra hyllningsdikten av N. Heinsius. Frontispisen graverades av Dionysius Padt Brugge efter förlaga av David Klöcker Ehrenstrahl. Den föreställer den unga Karl XI styrande skeppet Sverige. Då manuskriptet var försvunnet fick Schefferus utgå ifrån den tryckta texten till Bureus utgåva och förse den med latinsk parallelltext, dock inte utan att införa ett flertal förbättringar. Editionen utfördes på uppdrag av Magnus Gabriel De la Gardie som också bekostade tryckningen.

166. LUTHER, M. *Catechismus, then större/* effter hans kongl. may:tz konungh Carls then XI Sweriges och Göthes stormechtigste konungz och herres nådigste befallning/ (och willie förklaradt uthi förtalet til åhrs 1663 å nyio aff trycket uthgångne concilium Upsaliense) förswenskadt aff Petro Ioh. Rudbeckio. Medh hans kongl. may:tz serdeles nådige privilegio til trycket befordrat. Sthlm, I. Meurer, 1667. 4:o. Extra titelblad med typtryck och gravyr, (6), 274, (2) s. Med träsnittsporträtt av Luther på titelbladets baksida. Något nött samtida marmorera skinnbd med upphöjda bind och nött oxiderad ryggdekor. Främre pärmen med en repa och en del missfärgningar. Svag inre främre fals. Förvärvs- och personanteckningar på insidan av främre pärmen. Marginalerna ställvis sotiga, sannolikt till följd av en brand. Sporadiska småfläckar. Det extra titelbladet lite solkigt och delvis loss. Några små revor i marginalen på sina håll, t.ex. på s. 77–79. Lite tråkiga bläckfläckar på s. 99. Med Gustaf Barthelsons och Sofia Barthelsons namnteckningar, den senare daterad 1863, samt Frans Rodenstams från 1931. *4000

Collijn 549. Bibliotheca Rudbeckiana 550 enligt vilken större delen av upplagan trycktes på papper utan vattenmärke och endast en liten del av upplagan trycktes på bättre papper med narkåpa som vattenmärke. I föreliggande exemplar har de första arken ett vattenmärke i form av ett krönt vapen, medan narkåpan sedan återfinns i pappret med undantag av vissa ark, vilka saknar vattenmärke. Gravyren är signerad av Wolfgang Hartmann, en tyskfödd kopparstickare som dog 1663, troligen i Stockholm. Han kom till Sverige omkring 1643–44 och återkom i flera omgångar. Bland böcker han illustrerade kan nämnas Gyllenhielms *Konung Davidz psaltare*, Mollets trädgårdsbok och Keyzers vapenbok. Detta är första upplagan på svenska av Luthers stora katekes. Petrus Rudbeckius (1629–1701) var son till Johannes Rudbeckius och professor i Uppsala samt slutligen biskop i Skara 1692. Gustaf Barthelson (1782–1862) var lagman i Norrtälje och Frans Rodenstam (1847–1931) lärare och museiföreståndare i Hudiksvall, enligt anteckningarna i boken.

167. LÜTKEMAN, J. *Försmaken på gudz godheet*, skrifwen först på tydska. Nu mehra til gudz och hans godheetz kunskap/ och them gudfruchtigom här i Swerige til tröst och glädie förswenskat aff Laurentio Johannis Preutz. Göteborg, A. Grefwe, 1675. 8:o. (12), 858, (18) s. Titelsidan med ett typografiskt ramverk. Nött samtida skinnbd med upphöjda bind, oxiderade ryggdekorationer, pärm-linjer, hörn- och mittstämplar. Helt guldsnitt med diskret ciselering. Trasiga pärmspännen. Ryggen med reva nedtill. Några minimala maskhål i falsarna. Främre inre falsen lite sprucken. För- och eftersättsblad saknas. Titelbladet med obetydligt beskuren nedermarginal. Sporadiska småfläckar och en del understrykningar. Några kraftigare fläckar i nedre marginalen på s. 222–27, rostfläckar i texten på s. 261–62 och i yttermarginalen på s. 645–50. Mindre fuktfläck i övre yttre hörnet mot slutet. Med Margareta Ernanders namnteckning och anteckning samt Z. P. Erikssons namnteckning och förvärvsanteckning daterad den 15 augusti 1900. *6500

Collijn 552. Engström s. 125. Med tryckt dedikation till Hedvig Eleonora från Grefwe, som även tryckte den första svenska översättningen 1662. Grefwe var Göteborgs första boktryckare. Preutz översatte även Thomas av Kempis *Anderrijke betrachtelse/beskrefwen uthi fyra böcker åhr 1441 om Christi effterföllnelse*. Margareta Ernanders anteckning lyder: "Anno 1685 d. 29 augusti föddes iag Greta Ernandra kläckan 1 åm mærgån". Hon gifte sig 1706 med Achatius Gåse (1659–1739) som var hennes styvfars bror. Hon dog först 1776.

168. MARTINIUS, M. *Historia om thet tartariske krigjet* uthi konungarijket Sina, samtpt theras seder. Korteligen beskrifwin på latijn/ och tryckt uthi Amstelodam anno MDCLV. Men förswenskat aff Ambrosio Nidelberg. Visingborg, J. Kankel, 1674. 4:o. (4), 162, (2 blanka) s. Med en illustration i texten på s. 150. Lätt solkigt pergamentbd från början av 1900-talet med mörkröd titeletikett och sparsam guldornering på ryggen. Pärmarna lite bägnade. Urklippt katalogisering av denna bok från en antikvariatskatalog infäst på bakre pärmens insida. Ganska lager- och fuktfläckig inlaga. Gammal bläckfläck i texten på s. 45–46 och lite kompletterande gammal bläckdekor i den avslutande typografiska vinjetten på s. 162. Med Per Wahlströms respektive Curt Wallins exlibris. *7500

Collijn 583. Almqvist 21. Martinus Martinus (1614–61) *De bello Tartarico* utkom första gången på latin i Rom 1654 och författaren var bland annat ansvarig för den katolska missionen i Kina. Almqvist skriver i sin Kankelbiografi att en "affskrift om kongerijket China" som omnämns av

Per Brahe 1666 med all sannolikhet är identisk med en avskrift av Martinius arbete. Översättaren Ambrosius Svenonis Nidelberg (död 1689) översatte ytterligare några resebeskrivningar, vilka trycktes av Kankel. Johann Kankel (1614–87) var född i Pommern och kom till Sverige 1664. Från 1666 fram till sin död förestod han Per Brahe d.y:s privata tryckeri på Visingsö. 1674 var hans mest verksamma år och sammanlagt förtecknar Almqvist sju tryck från det året omfattande ungefär 640 trycksidor. Bokförläggaren Per Wahlströms (1860–1932) exlibris är utformat av Arthur Sjögren och boken såldes i Björck och Börjessons katalog 305 för 75 kronor.

169. MATTHIÆ, C. *Uthtåg aff the mirakel/* underwäreck och några andra tänckwerdige ting, som ifrån keyser Antonini Pii, intill Rudolphi tid/ inclusive, sig tilldragit hafwa. Allom menniskiom till warning/ rättelse och förbättring [...] sammanfattadt/ och på swenska språkat [sic] affsatt uthaff Æschillo S. Fabricio. Visingsborg, J. Kankel, 1671. 8:o. (8), 142, 142–75 s. En liten illustration på s. 13. Samtida lätt fläckigt pergamentbd med en svag bläcknumrering upptill på ryggen. Bra inlaga med enstaka lagerfläckar och några få bleka fuktfläckar i övre marginalen. Fint ex. med Ivar Morssings exlibris. *9000

Collijn 585 (som ej noterar hoppet i pagineringen) respektive Almqvist 11. Christian Matthiæ (1584–1655) var luthersk teolog och professor i Sorø, från 1639 bosatt i Holland. Texten är ett utdrag ur hans *Theatrum historicum theoretico-practicum* som utkom första gången 1656. Översättaren Eskil S. Fabricius var rektor på Braheskolan på Visingsö.

170. MESSENIUS, J. *Specula*, ex qua inclytam Svecorum et Gothorum conditionem, manifesto atq; prolixo contemplari licet quaquaversum prospectu: justo patriæ celebrandæ zelo suscitata. Sthlm, typis Reusnerianis, 1612. Liten 8:o. (12), 100 s. Bra halvpergamentbd med fint handtextad ryggtitel och blå pärmsidor (Johanna Röjgård & Lars Laurentii). Inlagan delvis lite snävt skuren i övre marginalen. Enstaka samtida marginalnoteringar. En bläckfläck på främre snittet har spridit sig in i yttermarginalen på s. 15–30. En liten reva som går en bit in i texten på s. 95. Sista bladet har några gamla lagningar. *4800

Collijn 610. Warmholtz 6692. Enligt den senare ”ett af denna författares sämsta arbeten”. Lindroth kallar den ”ett slags Olaus Magnus i fickformat” och fortsätter: ”boken – i sin svenska upplaga kallad ’Sveriges rijkes skådhetorn’ – ger en kort översikt av Sverige, dess land och folk under ymniga och osmälta citat ur Olaus’ historia och andra auktorer; om lapparna har Messenius hämtat uppgifter från utlänningarna Ziegler och Damianus à Goes. Specula väckte med sina götiska övertoner ett visst intresse på kontinenten och utkom på 1650-talet i två franska upplagor”.

171. MESSENIUS, J. *Theatrum nobilitatis Svecanæ*. Ex quo genvinam et omnimodam regum, ducum, comitum, baronum, equitum, et quorumlibet generosæ propiæ magnatum, qui ab ipso fermè regni Svecici Gothiciq; illic extiterunt primordio, licet contemplari propagationem. Sthlm, C. Reusneri, 1616. Folio. (8), 103, (1), 103–52, (1) s. Titelsidan tryckt i rött och svart. Samtida perga-

mentbd med senare brun titeletikett i skinn. Rygg och pärmar något skadade upptill. Titeletiketten lite nött. Något brunflammig på sina håll och enstaka understrykningar. Smärre fläckar på titelbladet och en rostfläck med litet hål på s. 27. Med Säfstaholmsbibliotekets exlibris. *15000

Collijn 612. Almquist 42. Warmholtz 6988: "At detta a[r]bete är både felaktigt och ofullkomligt; derpå lärer ingen tvifla: ej [h]eller ökar derigenom des värde, at våra konungars slächt-linier ledas från Adam, och gustavianska familiens ursprung ifrån Antenor och Troyaniska huset". Innehåller några verser av Johannes Saubertus och Sylvester Phrygius samt Messenius själv. Detta är det första tryckta genealogiska arbetet om den svenska adeln.

172. MESSENIUS, J. *Tumbæ veterum ac nuperorum apud sveones gothos'ue regum, reginarum, ducum, aliorumque heroum et heroidum, nunc ex vetustatis cryptâ, in gratiam superstitum consanguineorum, & antiquitatis amantium oblestamentum erutæ, atque publico conspectui consecratæ.* Sthlm, calculis Reusnerianis, 1611. Liten 8:o. (6), 53, 52–64 s. Bra halvpergamentbd med fint handtextad ryggtitel och blå pärmsidor (Johanna Røjgård & Lars Laurentii). Inlagan ganska snävt skuren i övre marginalen, t.ex. på s. 9. Några enstaka gamla under- och förstrykningar i bläck. *5000

Collijn 612. Warmholtz 1617: "Ett ofullkomligt och felaktigt arbete." Varken Warmholtz eller Collijn har uppmärksammat misstaget i pagineringen. Är ett topografiskt ordnat inventarium över bevarade gravinskrifter i svenska kyrkor och kloster.

173. OLOFSON, H. *Historisk relation, om konung Christierns/ then andres medh thet namnet/ fordom konungz i Danmark/ grymme tyrannij/ som han uthi sin regimentz tjdhd uthi the try rijken/ Sverige/ Danmark och Norje öfwat hafwer. Uthdragen och sammanhämtat uthur the danskes egen historico Arild Hwitfäldt/ och rijmwijs författat aff s. Hans Olofson/ Lincopensi, fordom borgmästare i Linköping/ samt lagman öfwer Östanstång: men nu på nytt reviderat, och effter poetisk aart förbättrat aff Erico Schrodero. Här brede widh bijfogat the swenske och danske ständers rättmätige skääl och orsaker/ och upsäija konung Christiern från regimentet: såsom och hertigh Fredrijks til Holsten och the Lybeskes feigde-breeff til bemälte konung.* (Sthlm, E. Schroderus tryckeri, A. Grefwe), 1644. 4:o. (4), 236 s. Samtida något nött mörkrbrunt karduanabd med upphöjda bind och sparsamt blinddekorerad rygg. Pärmar med enkla blindpressade ramverk. Liten skada överst på ryggen och med några minimala maskhål, ett mindre maskangrepp även på bakre pärmen. Den rena inlagan med några enstaka småfläckar. En del samtida understrykningar och marginalanteckningar. Med J. A. [?] Leurmans namnteckning daterad i Stockholm januari 1680 på frampärmens insida och Leuhusenska fideikommissbibliotekets exlibris. Fint ex. *7500

Collijn 664. Warmholtz 2956. Engström s. 82–83. På vers. Här används för första gången tillnamnet Tyrann på Kristian II. Hans Olofson var borgmästare i Linköping. Ericus Schroderus (1575–1647) var, tillsammans med brodern Johan Skytte, lärare åt prins Karl Filip och utsågs 1612 till korrektör över kronans tryck med tillägget att han skulle låta översätta sådant som kunde anses nödvändigt och nyttigt, vilket 1622 befästes med titeln translator regius. Han grundade senast 1634 ett eget tryckeri och agerade själv förläggare för många av sina översättningar med hjälp av frikostiga anslag från statskassan, genom den så kallade "bibeltryckstunnan". *SBL* skriver att det är troligt att Schroderus ensam gav upphov till fler trycksidor än vad som sammanlagt hade tryckts i Sverige under hela 1500-talet!

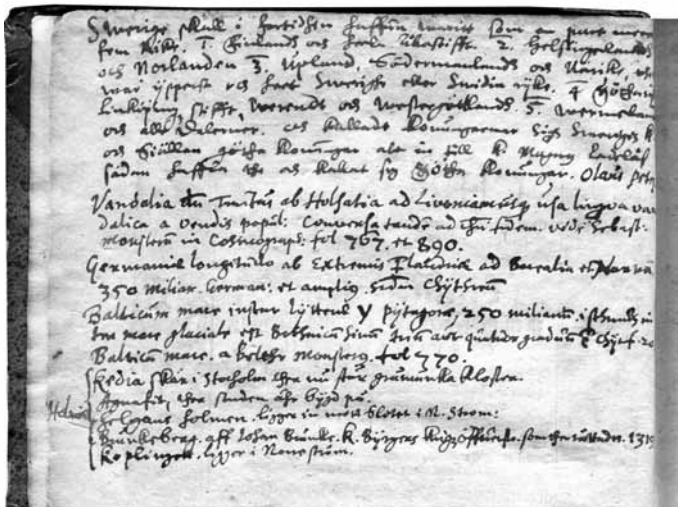
174. PALAEPHATUS. [Grekisk text] *Palaephati De incredibilibus*. Edidit, notasque & geminum indicem adjecit Martinus Brunnerus. Uppsala, H. Curio, 1663. 8:o. (13), 270, (1) s. Med Curios boktryckarmärke på titelsidan. Samtida något nött och lätt solkigt pergamentbd med spår av handskriften ryggtitel. Stänkta snitt. Lagad med ljus klotväv i främre innerfalsen. En del mindre fläckar. Liten reva i nedre marginalen på s. 148. Med Jonas Torins namnteckning daterad i Uppsala 1805 och Hilding Pleijels exlibris. Bra ex. *8000

Collijn 682. Parallellutgåva på grekiska och latin. Med tryckt dedikation till Magnus Gabriel De la Gardie. Den antika grekiska författaren Palaephatos, om vars identitet det tvistas, söker i detta hans enda bevarade arbete bland annat ge rationella förklaringar av antika myter och legender. Emellertid tvingas han ofta till halsbrytande etymologiska spekulationer för att rädda myternas trovärdighet. Martin Brunnerus (1627–79) var professor i grekiska och teologi i Uppsala och förmodligen mest bekant för sin kamp mot samtidens häxförföljelser. Lindroth skriver i *Svensk lärdomshistoria* att boken är "en samling nöjsamma småstycken om kentaurer, hesperider, heroer och gudinnor – med utmärkta noter". Brunnerus "förbättrade texten med nya läsarter, hämtade från en handskrift, som hans kollega, orientalisterna Christian Ravius fört med sig från Konstantinopel". Jonas Torin (1781–1855) studerade vid tiden för förvärvet av denna bok vid Uppsala universitet och slutade sina dagar som domprost i Skara.

175. PAULINUS GOTHUS, L. *Historiæ arctoæ libri tres*, commemorantes: [...]. Strängnäs J. L. Barkenius, 1636. 4:o. (20), 78, 81–145, 145–50, (1), 1–30, 32–414, 414–15, (16, 1 blank), 1–168, (15) s. Titelsidan satt inom fint ramverk. Samtida solkigt pergamentbd med rygg och röd titeletickett i saffian prydligt förnyade i slutet av 1800-talet. Mörkblå snitt. En del anteckningar på insidan av främre pärmen och försättsbladet, som även har en liten reva. Sporadiska småfläckar och även en större fuktfläck i övre marginalen dyker upp på sina ställen. Pappersförlust i nedre yttre hörnet med vissa textförluster på s. 14–15 i den andra pagineringsföljden. I samma pagineringsföljd även en bläckfläck med litet hål i inre marginalen på s. 94–100. En reva i yttermarginalen och texten på s. 312–13 med smärre textförluster och ett par gamla lagade revor på s. 123–25 i den sista pagineringsföljden. Med Arvid Mårtensons namnteckning daterad 1962. *4800

Collijn 694. Warmholtz 2511. Med hyllningsverser av Joannes M. Westhius. Sveriges rikshistoria framställd parallellt med världshistorien och författad av ärkebiskopen Laurentius Paulinus (1565–1646) som anlade det första tryckeriet i Strängnäs. Bring noterar att han återger och till och med broderar ut Johannes Magnus redan fantasiska fabler om Sveriges historia. Arbetet innehåller även en ganska utförlig geografisk beskrivning över Sverige och dess provinser. En passage om att Rigas borgare förberedde ett förräderi mot svenska kronan 1626 föranledde klagomål från Riga. Paulinus beordrades att trycka om arket, men något sådant omtryck är inte känt. Lindroth skriver att arbetet författades under Paulinus sista år som biskop i Strängnäs: "Den lägger inte många tum till hans växt, till typ och genomförande är den traditionell, nästan reaktionär. Efter ett entusiastiskt lovtal över historien som en ovärderlig läromästare i dygder och ädla gärningar börjar Laurentius – ungefär som en medeltida klosterbroder – med att teckna den kosmiska bakgrunden. Han låter svensk historia inledas med skapelsen, skildrar efter Genesis universums tillblivelse och kommer slutligen fram till paradiset, det första människoparet och syndafallet. Omsider följer syndafoden och Noak, med vars ättlingar vi redan står på den nationella svenska historiens tröskel. [...] Historia arctoa, så osjälvständig, gör även genom utströdda moraliska exempel ett intryck av pedagogisk mönsterlektion, och så var den också menad".

176. PETREJUS, P. *Een kort och nyttigh chrönica om alla Swerikis och Göthis konungar/ som hafwa både in och utrijkis regerat/ ifrån konung Magog/ in til nu regerande högloffig konung Gustaf Adolph, så och om the amazoniske qwinorns bedref/ hwar the hafwa bodt och regerat/ hwadan the äre uthgågne/ och huru länge theas regemente warade: sampt en oration som hällen är uthi Basel/ aff d. Nils Ravaldi erchiebiskop i Ubsala/ om Götha och Swea manliga gerningar/ korteligen uthi tree böker författat/ skrifwin/ och nu på nytt*

förbättrat och utgången. Sthlm, I. Meurer, 1614. 4:o. (8), 108, (2), 109–57, (1 blank, 1, 1 blank), 159–74, (1, 1 blank), 177–88 s. Titelbladet med ett emblematiskt ramverk. Ganska hårt nött stänkdekorerat hfrbd från 1700-talets andra hälft med upphöjda bind, sparsamt guldornerad rygg och brun titeletikett. Rödständta snitt. Boken är lite snedläst och med liten spricka i främre innerfals. Inlagan med några få småfläckar. Marginalerna på s. 1–2 med provisoriska lagningar, liksom s. 3–8 i nedre marginalen samt liten lagning i nedre marginalen på s. 44. Med samtida namnteckning på titelbladet: "Laurenti Nicolai Blackstadii" och med en mängd marginaltillägg av hans hand samt några få av en annan något senare ägare. Med Bernhard Rosenblads och Joh. N. Håårds namnteckningar, den sistnämnda daterad 1896. *10000

Collijn 701 med felaktig kollationering. Warmholtz 2507. Med tryckt dedikation till Gustav II Adolf och hyllningsverser av Johannes Messenius, Sven Jonæ Moderus och Joachim Seilerus. Första upplagan utkom 1611. Denna andra upplaga är utvidgad med Karl IX:s historia. När tredje upplagan trycktes 1656 utslöts detta parti, varför föreliggande upplaga är den mest fullständiga. Verket bygger till stora delar på Johannes Magnus *Historia* och avtrycker också Nicolai Ragvaldis *Oration* efter denne. Lindroth kallar verket "en förkortad populärupplaga på svenska" av Magnus *Historia* och menar att det spelade en betydelsefull roll i att sprida och popularisera Magnus göticism och kungalängd. Exemplet har tillhört Laurentius Nicolai Blackstadius (1590–1640) från Blacksta socken i Södermanland. Blackstadius var konrektor vid Västerås skola och pastor i Stora Kopparbergs församling. Han drabbades av ett slaganfall i predikstolen 1639 och dog året därpå i sviterna av anfall. Boken har senare tillhört diplomaten, finansmannen och politikern Bernhard Emanuel Rosenblad (1796–1855). *SBL* kallar honom "ivrig bibliofil och bokauktionshabitué". 1844 började han under hand sälja av sin fina bok- och handskriftssamling, där Kungliga biblioteket och engelska legationssekreteraren G. J. R. Gordon kom att tillhöra de större köparna.

177. PUFENDORF, S. (VON). *De jure naturæ et gentium libri octo*. Editio secunda, auctior multo, et emendatio. Frankfurt am Main, sumptibus F. Knochii, caractere J. P. Andreæ, 1684. 4:o. Grav. porträtt, (18), 279, 290–403, 403–04, 404–05, 403, 406, 406, 406–07, 406–08, 408, 408–624, 627–922, 723–38, 939–1344, (15, 1 blank, 1) s. Titelsidan tryckt i rött och svart. Samtida nött skinnband med upphöjda bind och rik blindpressad ryggdekor. Solkiga och marmorerade snitt. Pärmar bågnade och med små skinnskador. Främre falsen sprucken nedtill. Försättsblad saknas och pärmarnas insidor med små röda lackplumpor. Titelbladet med två bortklippa stycken efter namnteckningar och en raderad gammal tillskrift i övre marginalen. De första bladen något lösa i häftningen. Delvis lätt bruntonad och något lagerfläckig. Flera sidor mer fläckade i marginalerna. Bläckfläckar på s. 53 och 457 samt en rostfläck på s. 781. Veck i yttre marginalen på s. 920–1010. Några understrykningar och gamla marginalnoteringar, bl.a. en fullskriven yttermarginal på s. 385. Frampärmens insida med elegant litet spegelmonogram i bläck. Med

Eric Wallers namnteckning daterad 1748 och den inklistrade tryckta lappen att skriften tillhört hans boksamling. *10000

Collijn 744. VD17 1:008808W. De nämner inte de oerhört många felpagineringsarna som förekommer främst i arken Ddd och Eee, men också på andra ställen i boken. Porträttet är graverat av L. A. Rechenberg. Med "Præfatio alteri editioni præmissa" och erratablad som ofta brukar saknas. Första upplagan trycktes i Lund 1672 och detta är den andra omarbetade och utvidgade upplagan. Samuel von Pufendorfs (1632–94) huvudarbete möttes av en våldsamt kritik från ortodoxt håll för sina ståndpunkter som inspirerats av Hobbes. En rad senare upplagor har utkommit, liksom översättningar till franska, tyska, italienska och svenska. Detta är det internationellt viktigaste vetenskapliga arbete som publicerades i Sverige under stormaktstiden och huvudkällan till naturrätten för generationer av jurister och statsvetare, ofta i den förkortade version som författaren utgav 1673 under titeln *De officio hominis et civis*. Sten Lindroth menar att "genom sin förnuftstro och sin frigörelse från religiösa hänsyn står hans *De jure naturæ* i begynnelsen av upplysningens förvärldsligade kultur". Eric Waller (1732–1811) var domprost i Västerås och sedermera biskop där. Han var en av de drivande bakom 1807 års skolordning.

178. (PUFENDORF, S. VON & OLDENBURGER, P. A.) *Dominus de Monzambano illustratus & restrictus*. Sive Severini de Monzambano Veronensis. De statu imperii Germanici ad Lælium fratrem, dominum Trezolani. Liber unus. Discursibus juridico-politicis explicatus et restrictus. In quibus elegantissimæ juris publici romano-germanici materiæ. v.g. de finibus ac limitibus Germaniæ antiquis & hodiernis, de Germanorum imperio Romano, de variis exterorum adversus imperium molitionibus, de majestate imperatoris & libertate imperii ordinum, de reip. imperii forma præsentis per instrumentum pacis stabilita, & aliæque quas index discursuum in fine notarum exhibet, ad modernum seculi genium curiosè firmissimis rationibus deducuntur. Opera et studio Pacifici a Lapide Germano-Constantiensis. U.o., (1682?). 8:o. (48), 159, (1 blank), 1–411, (2) s.

+ PUFENDORF, S. VON. *Disquisitio de reipublica* irregvlari ad Severini de Monzambano cap. Iv de forma imperii Germanici. Ad exemplar Londinense. 1682. U.o., (1682?). 8:o. 6o, (4 blanka) s. Samtida pergamentbd med prydligt präntad titeltext på ryggen och stänkta snitt. Lätt lagerfläckig och med några rostfläckar, t.ex. i den första pagineringsföljden på s. 109–10 i texten och i den andra på s. 175–76 i yttermarginalen. Fint ex. från Biby. *10000

Collijn saknar denna upplaga. Möjligen VD17 23:686483U respektive VD17 23:686485K, vilka sannolikt utgavs tillsammans. "Pacifici a Lapide" är en pseudonym för den kritiskt kommenterande rättsvetenskapsmannen Philipp Andreas Oldenburger. Pufendorf kallades 1661 till professor i naturrätt vid universitetet i det kalvinistiska Heidelberg. Där skrev han föreliggande arbete som utkom första gången 1667 under pseudonymen "Severini de Monzambano". Det var en sedermera ryktbar kritik av det tysk-romerska rikets otidsenliga konstitution. Pufendorf misstänktes vara upphovsman till arbetet och hans ställning i Heidelberg blev därför något osäker. Genom sin bror Esaias förmedling erbjöds han att bli professor i natur- och folkrätt vid universitetet i Lund.

179. PUFENDORF, S. (VON). *De officio hominis et civis juxta legem naturalem* libri duo. Lund, V. Haberegger, 1673. 8:o. (32), 240 s. Titelsidan tryckt i rött och svart samt med träsnittsvinjett. Samtida obetydligt solkigt pergamentbd med röstänkta snitt. Bra inlaga med endast enstaka småfläckar, dock en kraftig rostfläck i övre marginalen på s. 161–62. Med ett grav. exlibris med initialerna "C. W. G. V. N.", vilket är Christoph Wentzel, Graf von Nostitz. Fint ex. *45000

Collijn 745 med avvikande kollationering. Nya upplagor trycktes 1678, 1679, 1681 osv. Uppenbarligen finns det två upplagor med årtalet 1673, Collijn har kollationeringen från den andra, men det ser ut som om de förekommer lika ofta på de offentliga biblioteken. Med tryckt dedikation till Gustaf Otto Stenbock, Lunds universitets kansler. Pufendorfs viktiga bidrag till den så kallade naturrätten inom rättsfilosofin i Grotius och Hobbes efterföljd. *De officio*, som tryckts i översättning in i modern tid, hör tillsammans med *De jure naturae et gentium libri octo*, till Pufendorfs mest betydelsefulla arbeten. Pufendorf var vid tiden för bokens tryckning verksam som professor i Lund. Christoph Wentzel, Graf von Nostitz, (1648–1712) var en betydande konst- och bok-samlare i sin samtid. Han flyttade sin fars och egna samlingar till sitt palats i Prag. Bland märkvärdigheter i det stora biblioteket fanns originalmanuskriptet till Copernicus *De revolutionibus*.

180. RIMBERTUS. S. *Anscharii primi Hamburgensium archiepiscopi, & in Scandiana vicinarumq'; gentium regna ac ditiones pontificii legati vita gemina* una oratione prosâ ante annos minimum DCCCVIII scripta per s. Rimbertum ipsius primûm diaconum, postmodum in utroq'; munere successorem: altera oratione metricâ ante annos DCVI scripta, ut putator, per Gualdonem Corbeiensem monachum: nec non prioris vitæ versio vetus Svecica, quam dedit ante annos saltem CCLXXXVII s. Nicolaus Lincopensis episcopus: una cum viri clarissimi Petri Lambecii ante annos XXVI Hamburgi ad has vitas aditis annotatis.

Junctim nunc ista, adjectis suis excerptis chronologicis indicibus^q necessariis, primus in Sveciâ edidit Claudius Arrhenius. Sthlm, H. Keyser, 1677. 4:o. (8), 280, (24) s. Samtida stänkdekorerat skinnbd med upphöjda bind, senare rikt guldornerad rygg och dito titeletikett i marokäng samt gamla stänkta snitt. Smal gammal blindpressad pärmbård. Några små maskhål på främre pärmen. Bortskrapad namnteckning på försättsbladet daterad 1709 och en raderad anteckning överst på bakre pärmens insida. Fuktfläckig i yttermarginalen på s. 133–36 och småfläckig i texten på s. 192. *6000

Collijn 770–71. Warmholtz 1664. Ärkebiskopen Rimburtus (död 888) Ansgarbiografi var okänd ända fram till mitten av 1600-talet då tysken Petrus Lambek fann den i en handskrift i klostret Saint Germain des Près i Paris. Tillsammans med en dikt om Ansgar, författad av en munk från Corbeiaklostret, lät Lambek utge biografien 1652. Två årtionden senare reste Elias Brenner runt i Finland och kom tillbaka till Uppsala med den så kallade "Nådendals klosterbok". I den fanns bland annat en längre medeltida handskrift på svenska, en Ansgarbiografi av obekant ursprung. Arrhenius läste texten, fick låna Lambeks bok av Schefferus, och kunde snabbt avgöra att det rörde sig om en svensk översättning av den latinska texten Lambek funnit. I sin edition har Arrhenius medtagit de båda biografiska texterna från Lambeks utgåva samt dennes företal och kommentar. Parallellt med den latinska texten löper den gamla svenska översättningen. Ytterligare två nyare Ansgartexter ingår i utgåvan, "Nicolaus Hermannis Ansgarius-officium" från "Codex Laurentii Oddonis" och ett stycke ur de på konung Sigismunds initiativ utgivna *Officia propria sanctorum patronorum regni Suecie*. Claudius Arrhenius (1627–95) adlades Örnhielm 1684. Den fina guldorneringen och titeletiketten på ryggen är sannolikt båda utförda av Hedbergs bokbinderi.

181. ROSENCRANTZ, G. *Faderliga förmaning til sina söner om then helige herrans nattwardz sanna mening och nytta*; förswenskad af Steph. Olofsson Enbom. Sthlm, Burchardi tryckeri/ af J. J. Genath/ fact., 1694. Högsmal 12:o. (10), 129, (3) s. Samtida något nött stänkdekorerat skinnbd med upphöjda bind och sparsamt blinddekorerad rygg. Stänkta snitt. Ryggen och bakre ytterfals med maskhål som bildat sprickor och ryggskinnet avskavt högst upp. Titelbladet lätt solkigt och med ett litet hål i inre marginalen. Med en överstruken namnteckning daterad 1784 (Beata Greta Holtzberg?) och Einar Sundströms namnteckning daterad 1910. *4500

Collijn 775. Bibliotheca danica I:463. Klingberg 1694.2 De avslutande tre sidorna är en förteckning över böcker från Burchardi tryckeri. Originalen utkom på latin i Sorø 1653 och översattes även till tyska 1715. Det danska riksrådet Gunde Rosencrantz (1604–75) propagerade ivrigt för krig mot Sverige men tvingades 1664 på grund av skulder fly till det nordliga grannlandet där han dog i misär i Helsingborg. Han intresserade sig för politik, teologi och klassiska studier samt utgav en del uppbyggelselitteratur, exempelvis detta arbete. Stephan Olofsson Enbom (1663–95) översatte flera populära teologiska skrifter. Han ska enligt Collijn ha varit adjunkt i Uppsala församling och präst i Stockholm, men i Hellströms herdaminne saknas han.

182. (RÅLAMB, Å.) *Adelig öfnings fjerde tom*, medh behörige kopparstycken. Sthlm, sahl. N. Wankijfs tryckerij, 1690. 4:o. (4), 8,a-h, 9-96, 95-132, (2 blanka) s. & 21 utvikbara grav. plr & 1 utvikbar tryckt tabell. Nött och lite solkigt nära samtida halvpergamentbd med rester av en handskreven titel. Delar av pärm-pappret bortnött, i synnerhet på den bakre pärmén. Pappret på insidorna av pärmarna och försättsbladet förnyade i mitten av 1800-talet. Titelsidan fullskrivnen med gamla anteckningar. Bruksspår och med talrika anteckningar, kludd, bläck- och fuktfläckar. Planscherna delvis fläckiga. Med Ivar Anderssons, P. E. och P. W. Bergstrands namnteckningar, den sista daterad den 15 april 1854. *6500

Collijn 809 nämner ej den märkliga pagineringen. Rålamb's plan för *Adelig öfning* var att ge ut över tjugo delar i olika ämnen, allt från skeppsbyggeri till fäktkonst, men endast sex ordinarie volymer fann vägen till trycket. Därtill utkom ett antal mindre arbeten och en bibelkonkordans som presenterades som delar av *Adelig öfning*, förmodligen för att Rålamb ville att de skulle innefattas av samma förmånliga kungliga privilegium som de ordinarie delarna. Denna fjärde del behandlar globlära, kartografi och solur. Prästen, läraren och författaren Per Wilhelm Bergstrand (1807-74) fick enligt en anteckning boken som gåva av sin brorson Per Emanuel Bergstrand (1834-90).

183. *Saga om k. Oloff Tryggwaszon* i Norrege hwilken hafwer warit den berömligste och lofligste konungh i Norlanden/ och däsammestädes christendomen först och lyckeligst utwidgat. Sammanskrefwen på gammal swenska eller gothiska af Odde Munck som war i Omgeyrum wid Watns-dal norr i Islandh. Nu på nya swenskan/ sampt det latiniske språket öfwersatt af Jacob Jsthmen Reenhielm åhr effter Christi bördh 1691. Historia Olai Tryggwæ filii in Norrigia. Laudatissimi olim & maxime incluti in septentrione regis, qui omnium primus atque maximo cum successu christianam religionem ibidem propagasse fertur. Idiomete gothico s. suevico vetusto primum condita ab Oddo Monacho Islando nunc in linguam hodiernam sueticam, quin & latialem translata a Jacobo Jstmenio Reenhielm. Uppsala, (H. Keyser II), 1691. 4:o. (10), 4, 7-116, 1-285, (27) s. Med en träsnittsillustration i texten på s. 76 i första pagineringsföljden. Ganska nött skinnbd från 1700-talets mitt med upphöjda bind, rikt blinddekorerad rygg och ljus titeletikett i papp med texten: "Tryggwa filii. hist:." Stänkta snitt. Ryggen lite naggad nederst och pärmarna bågnar något. Enstaka småfläckar i den annars som helhet rena inlagan. Fläck i nedre marginalen på s. 274. Med de gamla initialerna "G: A: F" på titelbladet och Henning Appelgrens exlibris. *13500

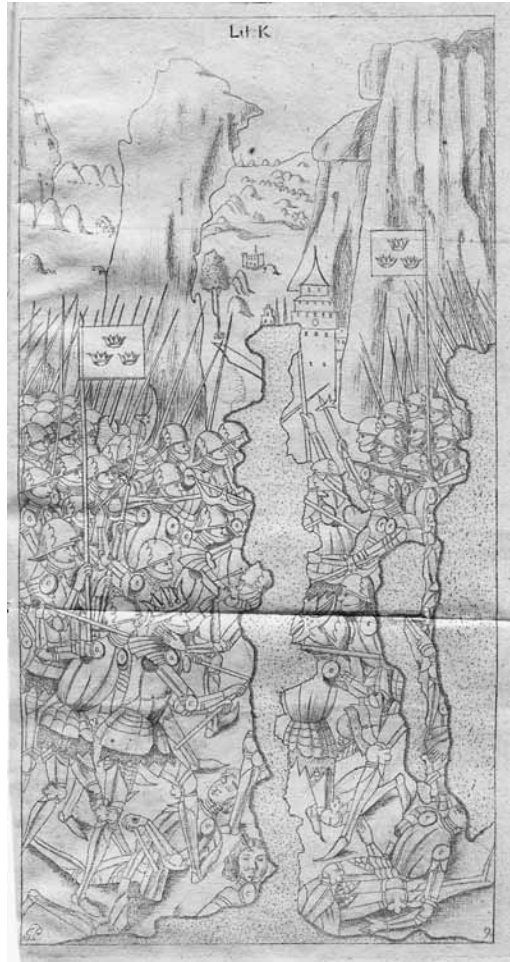
Collijn 661. Fiske s. 434. Warmholtz 2605. Bibliotheca Rudbeckiana 741. Varken i Collijn eller Fiske är hoppet i första pagineringsföljden uppmärksammat. Utgiven av Olof Rudbeck och enligt Johannes Rudbeck tryckt på hans tryckeri. Collijn anger däremot Keyser som tryckare. Reenhielm's avslutande noter, som i detta exemplar har bundits först, ska enligt Warmholtz ha tryckts redan 1683. Med en hyllningsvers på isländska av Gudmundur Olofsson på den sista sidan av preliminärbladen.

Last: No.

184. SCHEFFERUS, J. *De antiquis verisque regni Sveciae insignibus*, liber singularis. Sthlm, N. Wankiif, 1678–(80). 4:o. (8), 318, 321–325, (3) s. & 14 grav. plr på 11 utvikbara blad. Halvpergamentbd från 1700-talets mitt med stänkta snitt. Den blanka ryggen något torr och med spår av handskriften titel upptill, liksom smärre fläckar. De klistermarmorerade pärmsidorna lite nötta och solkiga. Något lagerfläckig, främst i marginalerna. En liten bläckfläck i yttersta marginalen på s. 156. Med E. C. [?] Monthans namnteckning på titelbladet. *6000 Collijn 825. Warmholtz 6877. Hesse 1524. Planscherna är graverade av Johan Peringskiöld på uppdrag av J. Hadorph. Boken är ett tidigt heraldisk arbete om det svenska riksvapnet och dess uppkomst. Den är skrivet på kunglig befallning och föranledd av striden mellan Danmark och Sverige om rätten att föra de tre kronorna som riksvapen. Med hjälp av mynt, Mora stenar och andra exempel försöker Schefferus bevisa att vapnet brukats längre i Sverige än i Danmark. Arbetet utgavs postumt av Johannes Columbus 1679–80 och inte 1678 som titelbladet anger. Det innehåller även tre andra uppsatser i ämnet: "Excerptum ex dissertatione belli sveco-danici anno 1563" och "Dess Reichs Schweden Beweis wegen der drey Chronen" med tysk och latinsk parallelltext samt Johan Hadorphs "Påminnelser om de 3 cronor" med svensk och latinsk parallelltext. Sannolikt är den tidigare ägaren identisk med Elias Christopher Monthan (1762–1830) som doktorerade i juridik vid Lunds universitet 1776 och gav ut *Samlingar till en historisk afhandling om säteriet Stora Edh* 1819. Han var son till lagmannen P. J. Monthan och fortsatte att utvidga det från fadern ärvda biblioteket.

185. SCHEFFERUS, J. *De re vehiculari veterum*. Libri duo. Accedit Pyrrhi Ligorii. V. C. De vehiculis fragmentum nunquam ante publicatum ex bibliotheca sereniss. reg. Christianæ. Cum ejusdem I. Schefferi arg. annotationibus. I-II. Frankfurt, ex officina Zunneriana, typis J. Andreae, 1671. 4:o. Extra grav. titelblad, (6), 286, (2 blanka) + 422, (2) s. Med träsnitt och kopparstick i texten. Samtida pergamentbd med prydligt textad ryggtitel och lite kladdig årtalsangivelse under denna. Stänkta snitt. Spricka i främre ytterfalsen och tre smärre lagade revor i pergamentet på ryggen. Lite skeva pärmar, den bakre fläckig och den främre med obetydligt litet hål. Lätt lager- och småfläckig samt med spridda fuktränder. Spår av borttaget exlibris på främre pärmens insida. *5000

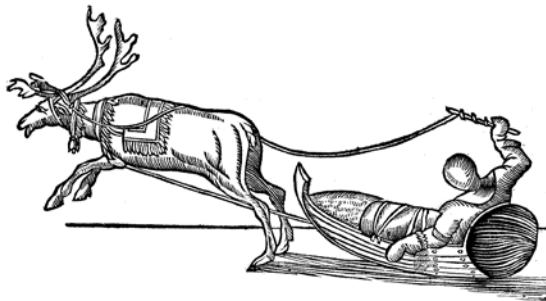
Collijn 826. VD17 23:237989W. Schefferus behandlar här det antika fordonsväsendet utifrån kulturhistoriska, tekniska och arkeologiska perspektiv. Sten Lindroth menar att det är Schefferus "mest omfattande bidrag till den klassiska arkeologin" och fortsätter: "Ämnet var inte oviktigt. För det ekonomiska livet, och därmed för hela den antika civilisationen, spelade landtransportens former en avgörande roll. Med all sin bundenhet till de litterära källorna hade 1600-talets humanister ett levande sinne för tekniska och kulturhistoriska realiteter, som förebådar en långt senare tids forskningsinriktning. Schefferus beskriver med flödande dokumentation alla slags vagnar och andra transportmedel brukade av greker och romare, också bärstolar, bårar o.d. Där möter kejsar Heliogabalus' pärlbeströdda guldvagn, sexspann och enkla packvagnar, processionsvagnar och lieförsedda stridsvagnar; selyg och hjulkonstruktioner undersöks med teknisk akkuratess".

186. SCHEFFERUS, J. *Incerti scriptoris sveci qui vixit circa ann. Christi MCCCXLIV. Breve chronicon de archiepiscopis et sacerdotib. cæteris ecclesie Upsalien-sis nunquam antea publicatum. Primus edidit, notisque ac indice necessariis adornavit. Uppsala, H. Curio, 1673. 8:o. (10), 256, (22) s. Trevligt halvpergamentbd med röd respektive grön titeletikett i skinn och rödstänkta snitt (Hedberg). Marmorerade pärmsidor. Titelbladet uppfodrat och lagat med en del smärre textförluster på titelsidan som följd. Enstaka solk- och småfläckar, t.ex. på s. 35, 46 och 42-43. Med Arvid och Rosa Hernmarcks guldpräglade pärmexlibris. *3000*

Collijn 164. Warmholtz 1883. Schefferus utgåva av den av Hadorph nyligen upptäckta medeltida ärkebiskopskrönikan för Uppsala. Krönikan omtrycktes i Benzelius *Monumentorum veterum ecclesie Sveogothicæ prolegomena 1709-13*. Arvid Hernmarck (1876-1940) var industriledare och ägde Hässelbyholms slott och gods på Fogdön i Södermanland, där Albert Engström och Verner von Heidenstam tillhörde gästerna. Han var en mycket aktiv boksamlare och en viktig kund hos Hedbergs bokbinderi, där han beställde många påkostade bokband. Av ekonomiska skäl kom stora delar av boksamlingen att skingras redan på 1920-talet.

187. SCHEFFERUS, J. *Lapponia id est, regionis lapponum et gentis nova et verissima descriptio. In qua multa de origine, superstitione, sacris magicis, victu, cultu, negotiis lapponum, item animalium, metallorumque indole, quæ in terris eorum proveniunt, hactenus incognita produntur, & eiconibus adjunctis cum cura illustrantur. Frankfurt, ex. officina C. Wolffii typis J. Andreae, 1673. 4:o. Extra grav. titelblad, (14), 378, (2) s. & 1 utvikbar grav. karta. Titelsidan tryckt i rött och svart. Med 24 träsnittsillustrationer i texten. Samtida lite nött och ganska solkigt men stiltigt pergamentbd med handskrivnen ryggtitel. Fragment av äldre lapp upptill på ryggen. Något småfläckig inlaga med samtida understrykningar och delvis beskurna marginalkommentarer. Äldre anteckning på baksidan av det extra grav. titelbladet som delvis trängt igenom pappret. Med Charles M. R. duc d'Arenbergs guldpresade vapen på båda pärmarna, P. R. Siboux's namnteckning på titelbladet, Schwerdts grav. exlibris och Thore Virgins namnteckning daterad 1946. Saknar som ofta erratabladet. *35000*

Collijn 828. Lindberg 28. Warmholtz 705. Första upplagan. Den i Strassburg födda Uppsalaprofessorn Johannes Schefferus (1621–79) gjorde med denna Lapplandskildring stor succé ute i Europa, vilket som Sten Lindroth konstaterar främst berodde på ämnet. Samerna och deras kultur hade alltsedan Olaus Magnus väckt fascination och sensationslystnad på kontinenten och kraften i *Lapponias* genomslag går lätt att se genom de översättningar som snart utkom. På tyska trycktes verket i utökad form redan samma år som det latinska originalet och en fransk översättning utgavs 1678. Holländska och engelska editioner följde, medan en svensk översättning ironiskt nog dröjde till 1956. Verket är ett pionjärarbete inom svensk etnografi och det första som behandlar samer i vidare utsträckning. Initiativtagare bakom projektet var Magnus Gabriel De la Gardie som ville slå hål på myterna om den samiska magikonsten, därför att det på kontinenten gjordes gällande att de svenska arméerna på ett föga ärofyllt sätt använde sig av svartkonst på slagfältet. Schefferus besökte själv aldrig Lappland men fick god hjälp av rapporter insamlade från präster stationerade i Sveriges norra delar, liksom av att han gavs full tillgång till De la Gardies och Antikvitetskollegiets samlingar. Schefferus förhöll sig visserligen skeptisk till myterna om de samiska färdigheterna, men inte utan att till viss del bekräfta dem. Dessutom kortades de översättningar som utkom i Europa ned och anpassades till rådande föreställningar. Kapitel om samernas levnadsförhållanden byttes helt sonika ut mot kapitel om magi, trolldom, trummor och hedendom. Detta exemplar har tillhört fältmarskalken Charles Marie Raymond duc d’Arenberg (1721–78) och C. F. G. R. Schwerdt (1862–1939), den senare ansedd som den största samlaren av jaktlitteratur någonsin. Han sökte de unika, rara exemplaren och gjorde ingen hemlighet av att han egentligen aldrig läste de böcker som ingick i hans samling. I samband med att han färdigställde sin magnifika jaktbibliografi *Hunting Hawking Shooting* 1938, började han se sig om för att avyttra sin samling, helst utan att splittra den. Detta visade sig vara svårare än väntat och strax innan han dog, hade han beslutat att låta samlingen gå under klubban. Många böcker ropades in av amerikanska samlare och bibliotek men även Virgin passade som synes på att köpa. Verket innehåller två kapitel om jakt på sidorna 226–52 och två om vilda djur på sidorna 336–57.

188. *Sententia ordinum regni Sveciæ*, in quosdam de collegio senatorum, decimâ nonâ februarij, anno millesimo, quingentesimo, nonagesimo prolata. Similiter acta iuridici processus, unâ cum sententiâ capitali, in quatuor patriæ perduelles, nempè Gustavum Baner, Ericum Sparre, Stenonem Baner, & Turonem Bielke, senatorio defunctos munere, Lincopiæ à statibus regni universis, anno millesimo, sexcentesimo pronuntiata: sicut etiâ perduellis illius Erici Sparre protestatio, contra præfatum iudicium, ab ipso in circo supplicij, quandò simul cum tribus illis memoratis perduellibus, promeritas luiturus esset pœnas, ibidem vigesimâ martij recitata, atq; legitimâ responsione confutata. Denique in Hogenschildi Bielke crimina inquisitio facta, atq; legitima secundum allegata, & probata, in illum lata sententia, anno 1605. Omnibus veritatis amantibus, & huius rei cognoscendæ cupidis informationi. Sthlm, ex molybdographiâ Guttervicianâ, 1610. 4:o. (2), 90 s. Trevligt hfrbd från 1700-talets andra hälft med upphöjda bind, sparsamt guldornerad rygg, beige titeletikett och stänkta

snitt. En mindre pappersetikett med bleknad text längst ned på ryggen. Bra stor inlaga med några smärre fläckar på sista sidan och enstaka råkanter på sina håll. En gammal lagad reva i övre marginalen på s. 2. Spår av borttaget exlibris på främre pärmens insida. Med Samuel Älfs namnteckning. *4500

Collijn 849. Warmholtz 3339. Denna skrift om Linköpings blodbad utkom på svenska år 1600 och 1609. Den latinska översättningen är utökad med domen mot Hogenskild Bielke från 1605 och översatt av Johannes Messenius. Samuel Älf (1727–99) föddes i Kvillinge socken i Östergötland och inskrevs 18 år gammal som student i Uppsala. Han blev 1753 docent i latin och senare lektor samt professor i Linköping, där han slutade sina dagar som domprost. Älfs kunskaper i latin var väl kända i samtiden. Han var medlem av Vitterhetsakademien, Appolini sacra och Utile dulci och umgicks i de litterära kretsarna kring Hedvig Charlotta Nordenflycht, Creutz och Gyllenborg. Han var en av sin tids främsta boksamlare och skänkte valda delar av sin boksamling till Linköpings stiftsbibliotek.

189. (SOTERUS, H. & BUREUS, A. m.fl.) *Svecia, sive de svecorum regis dominiis et opibus. Commentarius politicus.* Leiden, ex officina Elzeviriana, 1633. 16:o. Grav. titelblad, (4), 306 s. Litet dekorativt marmorerat skinnbd från 1800-talets första hälft med rikt guldornerad rygg, grön titeletikett och gula snitt. Guldpräglade pärmbränder. Litet nagg överst i främre ytterfalsen och pärmhörnen lite stötta. Bra inlaga. Med C.-E. Berndts exlibris. *2500

Collijn 900 respektive 121 för Bureus *Regni sueciæ geographica & politico descriptio* som inleder volymen. Warmholtz 6694. Willems 394. Kungaporträttet på titelbladet föreställer i denna andra elzevirupplaga Gustav II Adolf som dock saknar krona, riksäpple och spira. Första upplagan utkom 1631 och arbetet utkom även på tyska både 1632 och 1639. Innehåller förutom Bureus arbete flera texter om Sverige av icke namngivna författare. Utgivaren Henrik Soterus studerade i Wittenberg och Leiden och blev kyrkoherde och sedan prost i Lundby. Andreas Bureus, kusin till Johannes Bureus, fick 1603 i uppdrag att sammanställa en ny karta över de nordiska länderna. Denna karta utkom 1626 och förlänade Bureus, om än långt i efterhand, tillmälet "Den svenska kartografins fader". Tillsammans med kartan publicerades en text på latin om Nordens politiska geografi och historia som sannolikt skrevs av Bureus själv. Den utgavs separat i Wittenberg 1631 med titeln *Orbis arctoi imprimisque regni Sueciæ nova & accurata descriptio* men innehöll då ett flertal tryckfel i förhållande till originalet. Det är denna text, men med felens korrigerade av Soterus, som återfinns här.

190. (SPEGEL, H.) *Barna-bibel/* thet är christeliga underwijsningar/ uthaff sielfwa skriffthenes språk sammansatte/ på thet ungdomen des grundeligare må fatta och lättare minnas gudz helga kannedom oc egenskaper. Gudz sanskylliga dienst och dyrkan. En christen människias rätta troo. Een christens dygdiga lefwerne. Sthlm, H. Keyser, 1684. 8:o. Extra grav. titelblad, (32), 17–313, (23) s. Något nött hfrbd från 1700-talets mitt med svagt upphöjda bind och blank rygg samt stänkta snitt. Något fläckig inlaga. Det extra graverade titelbladet med lagad reva på baksidan. Fuktrand i övre hörnet och marginalen på s. 65–80 och 265–70. Liten rostfläck på s. 176 och stark liten rostfläck på s. 275.

På frampärmens insida Catharina Marg. Justis namn, framställt så att bokstäverna framträder ljusa mot en bakgrund av bläck. Titelbladet med delvis bortblekt blå biblioteksstpl från Reykjavik. Med Anders Granaths inköpsanteckning från 1984 i blyerts på bakpärmens insida. *12500

Collijn 869. Klingberg 1684:1. Det graverade titelbladet är utfört av Johann Christopher Sartorius. En systematiskt ordnad bibelspråkssamling med dedikation och inledning ställd till prinsessan Hedvig Sophia (1681–1708) och en vers, här i varianten med ”kan mången mycket meer än Syrachs book behaga” på s. (15). En ny omarbetad upplaga utgavs av Erik Lindschöld 1688. Th. Palm skriver i *Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen* 1943, s. 162–65 om detta verk (se fotnot 1 vad gäller versvarianterna, i vilken det även nämns att det finns ”vissa skiljaktigheter i trycket av det första arket”). Den tidigare ägaren kan vara den Catharina Justi (1734–50) som var dotter till Petter Justi och Margaretha Lythberg i Visby.

191. (SPEGEL, H.) *Gudz werk och hwila/* thet är hela werldenes undersamma skapelse/ uti sex dagar af then altzmäktige gud fullbordad: sampt then siunde dagens nödwendiga helgelse/ af samme alwise gud instiktad: efter många lärde mäns anledning af christeligt ock wälmeent upsåt uti swenska rijm beskrefwen them til tjänst som gerna betrakta thet himmelska. Sthlm, N. Wankijf, 1685. Folio. (6), 298, (18) s. Diskret renoverat samtida solkigt pergamentbd med handtextad titel på ryggen samt nyare för- och eftersättsblad. Obetydligt bläckkludd på titelbladet, vilket i likhet med det nästföljande bladet har minimala lagningar i yttermarginalerna. Det tredje bladet med ersatt nedre marginal. Små fläckar i texten och i marginalerna, t.ex. i övre marginalen på s. 23–38. Litet hål i övre marginalen på s. 85. Enstaka roande marginalanteckningar i bläck från 1700-talets första hälft. Med monogrammet ”CC” i bläck nederst på titelbladet. Enligt anteckning J. Viktor Johanssons exemplar. Smutstitelbladet saknas! *7000

Collijn 870. Första upplagan av den 11000 verser långa lärodikten som trycktes om flera gånger under 1700-talet. Den har antika förebilder i Lucretius och Ovidius men även mer moderna som till exempel Guillaume de Salluste du Bartas och i synnerhet dansken Anders Arrebo. Haquin Spegel (1645–1714) var född i Skåne och föga förvånande danskorienterad, men tog ovanligt nog för denna tid intryck också från engelskt kulturliv. *Gudz werk och hwila* har likheter med Miltons *Paradise lost* (1667), något som föranlett litteraturhistoriker att kalla den första influensen av Miltons epos på övriga Europas litteratur. Samtidigt är verket lärdomshistoriskt intressant då det söker ge en bild av hela skapelsen, en skapelse som fortfarande var under upptäckt: ”Jag skal likwäl rätt nu om andra saker röra/ så framt man tåleligt tekz blotta namnpen höra / om giraf, hwilket diur iag fuller intet kenner/ men andra säya thet uti Jamaica renner”.

192. STIERNHIELM, G. *Antichuverius*. Sive scriptum breve, Johanni Cluverio dantis-co-borusso oppositum: gentis gothicæ originem et antiquissimam in Scandia vel Scandinavia sedem vindicans, ut & ejusdem De hyperboreis. Dissertatio brevis. Opuscula posthuma indice aucta. Sthlm, sumtibus & typis H. Keyseris,

1685. 8:o. (4), 169, (23) s. Trevligt halvpergamentbd med handtextad titeltext på ryggen och tegelfärgade pärmsidor (Johanna Røjgård och Lars Laurentii). Lätt bruntonad inlaga med några spridda småfläckar. Första arket med en fuktrand upp- och nedtill och de avslutande bladen med en fuktfläck upp-till. En liten bläckfläck på titelbladet. Ställvis lite snävt skuren i nedre marginalen. *3500

Collijn 884. Warmholtz 1323. Utgavs av Johan Hadorph. I Philippus Cluverius skrift *Germania antiqua* från 1616 hade hävdats att goternas hemvist inte var Skandinavien utan snarare Preussen och Kassuben (ungefär nordöstra Pommern). Stiernhielm såg sig tvungen att vederlägga dessa blasfemiska påståenden, men blev inte nöjd med resultatet och lät arbetet ligga. Manuskriptet återfanns bland hans efterlämnade papper liksom avhandlingen "De Hyperboreis" som också den här utges för första gången. Schück spekulerar i *Kgl Vitterhets historie och antikvitets akademien. Dess förhistoria och historia*, III, att Hadorph valde att ge ut de båda texterna för att visa att Rudbecks idéer i *Atlantican* inte var så originella som berömmet gjorde gällande.

193. STIERNHIELM, G. *Idyllion. Anacreonticum ad amicos certos & probatos.* (Sthlm, I. Meurer, 1668?). 4:o. (4) s. Tagen ur band. Delvis lite solkigt. *4000

Collijn 887 skriver att det ska finnas två varianter. Trycktes ursprungligen i upplaga 2 av *Hercules* 1658. I den versionen framgår det att den latinska dikten är ett tack till vännerna Daniel Behmer och Joakim Skyttehielm, vilka hjälpte Stiernhielm när han utblottad återkom från Livland efter att ryska trupper intagit Dorpat och bränt hans gård Vasula.

194. STIERNHIELM, G. *Musæ suethizantes*, thet är: sång-gudinnor/ nu först lärande dichta och spela på swenska. Tedde i någre små wärck och dichter/ som på andra sijdan förmåles. Å nyo uplagde af Bengt Höök med egen bekostnadt/ åhr 1688. Sthlm, L. Wall, (1688). 4:o. (104) s. Något nött men trevligt hfrbd från 1700-talets första hälft med upphöjda bind markerade med guldpräglade linjer, mörkbrunt infärgat titelfält och stänkta snitt. Äldre namnteckning bortskrapad på främre pärmsens insida. Försättsbladet fullskrivet med blyertsnoteringar. Bakre pärmsens insida med en inklistrad tidningsartikel angående skaldens 300-års minne 1898. Inlagan småfläckig, mer på titelbladet och sista sidan. Handskriven paginering i de övre yttre hörnet. Med Kalmar stadsbiblioteks stpl på sista sidan och Per-Erik och Ludmilla Lindahls exlibris. *6500
Collijn 889. Utkom första gången 1668. Titeln avslutande åtta i årtalsuppgiften är tryckt över sista siffran i det ursprungliga årtalet 1687. Avslutas med en liten hyllningsvers av Olof Wexionius. Bengt Höök var främst känd som en egensinnig bokbindare på Kungsholmen i Stockholm, men drygade ut inkomsterna med viss förlagsverksamhet.

195. [Swedberg] *Epistler och evangelia/* på sön- och helgedagar: såsom ock ther til hörige collecta och böner. (Sthlm, Burchardi), 1694. 4:o. 392, 383–390 s. Samtida något nött och solkigt pergamentband med handskriven ryggtitel. Litet nagg överst på ryggen. På frampärmens insida spår av raderade anteckningar.

Bakre pärmen skadad i ytterkanten och nedre yttre hörnet samt dess insida är klädd med nyare papper. För- och eftersättsblad saknas. Ställvis lite solkig och något fuktfläckig främst i marginalerna. Titelbladet fläckigt i marginalerna och delvis lite tråkigt uppfodrat och lagat. Bortrivet hörn på s. 27–28. Liten lagad reva i yttermarginalen på s. 293. Med Mats Bergmans exlibris. *6500

Collijn 247 med felaktig kollationering. Klemming s. 118, nr 7 (står 6): ”helt få exemplar synas nu finnas till”. Av den aldrig fullbordade upplagan i kvarto av den Swedbergiska psalmboken blev bara denna evangelieboksdel tryckt innan alla upplagor drogs in. En del exemplar av denna hamnade i Riksarkivets lager, där de fiskades upp av G. E. Klemming. Av de fåtaliga exemplar av detta ståtliga tryck som dykt upp på marknaden är flertalet oskurna och kommer ur detta parti. Klemming skriver också om denna psalmbok: ”En märklig plats i vår hymnologiska litteratur intager den Swedbergiska psalmboken af år 1693, hvilken, som bekant, knappast färdigtryckt blef förbjuden och indragen i följd af biskoparnes missnöje. Lika bekant torde icke vara, att sju upplagor trycktes deraf och att dessa samtliga äro typografiska mästerverk, hvilka sannerligen ensamt för denna egenskap hade förtjent ett bättre öde än att multna i Riks-arkivets hvalf eller utskeppas till Amerika”. Swedberg sände exemplar av psalmboken till de svenska församlingarna i Delaware precis som han senare gjorde med Skarabibeln.

196. [Swedberg] *Then svenska psalm-boken* med the stycker som ther til höra/ och på föliande blad opteknade finnas/ uppå kongl. majtz nådigste befallning af thet wyrd. predikoämbetet åhr M DC XCIII med flit öfwersedd/ förbättrad och förmehrad/ och åhr 1694 i Stockholm af trycket utgången. Sthlm, Burchardi tryckeri, af J. J. Genath, (1694). Högsmal 12:0. Grav. front, (28), 502, (14) s. + *Epistler och evangelia* på sön- och helgedagar; såsom ock ther til höriga collecta och böner. (Sthlm, Burchardi tryckeri), 1694. Högsmal 12:0. 371 s. Nära samtida mörkbrunt skinnband med svagt upphöjda bind och guldlinjerad rygg. Infärgade snitt. Några små skador i ryggskinnet och bakre falsen med spricka upptill. Frontespisen och titelbladet med naggar och lite mörktonad fuktfläck i yttre marginalen. Delvis lager- och fuktfläckig i yttre marginalen,

framför allt i den första pagineringsföljden, t.ex. på s. 125–30, 187–98 och i texten på s. 382–84. Liten spricka mellan s. 362 och 363 i psalmboken. Det sista arket s. 361–71 i evangelieboken hårt fuktfläckat i marginalerna. Med Emanuel Cederströms exlibris. *12000

Collijn 735. Klemming s. 114, nr 1. Första upplagan med den långa titeln på den separata titelsidan på s. 237 i evangelieboken: ”En gudachtig själs nyckel til himmelriket/ och thess dageliga brukande; wjst igenom sal. Joh. Avenarii morgon- och aftonsignel-

ser". Frontespisen som är avdragen på ett blad i första arket och föreställer en kvinna spelandes orgel graverades av J. C. Böcklin. Utgiven av Jesper Swedberg. Emanuel Cederström (1848–1920), som var bror till konstnären Gustaf Cederström, bodde på Krusenbergs utanför Uppsala och var en kulturhistoriskt intresserad samlare. Hans boksamling uppgick till 3000–4000 volymer. Delar av sina konst- och kulturhistoriska samlingar donerade han till bland annat Nordiska museet och Nationalmuseum.

197. [Swedberg] *Then swenska psalm-boken/* med the stycker som ther til höra/ och på föliande blad upptecknade finnas/ uppå kongl. maj:tz nådigste befallning af thet wyr. predikoämbetet åhr MDCXCIII med flit öfwersedd/ förbättrad/ och förmehrad: och ungdomen til fromma/ uti thenne beqwäme storlek åhr 1695 af trycket utgången. Sthlm, Burchardi tryckeri/ af J. J. Genath/ f., (1695). Högsmaal 24:o. (4), 288, 249–344 s. Titelsidan tryckt i rött och svart. + *Epistler och evangelia* på sön- och helge-dagar. (Sthlm, Burchardi tryckeri), 1695. Högsmaal 24:o. 372, (8) s. Titelsidan tryckt i rött och svart. Litet flammigt grönmålat pergamentbd från 1700-talets andra hälft med oxiderad titeltext och dito pärmåbårder. Främre pärmen bågnar. Inre falsar lite spruckna och inlagan nästan helt loss i den bakre. Sprucken i häftningen vid s. 264, 288 och 296. Psalmboken har på s. 327 ett litet hål i nedre marginalen med mindre textförlust. Några små fuktfläckar i det andra arbetet i nedre marginalen på s. 183–84 och ställvis i den övre marginalen i det avslutande registret. Med J. Eisermans namnteckning och en signatur, "C S P.", daterad 1818. *25000 Collijn 737. Klemming s. 117, nr 6. Klingberg 1695:1. Varianten med oriktig paginering i psalmboken. På s. 261 i det andra arbetet med särskild titel: "En liten bönebok. Stockholm/ åhr 1695". Sist efter registret: "Fulländat förste gången anno 1695 den 16 april." Utgiven av Jesper Swedberg och förkortad för yngre läsekrets. Ett exemplar av denna upplaga var den dyraste av de Swedbergiska psalmböckerna på Per Hiertas auktion och inköptes för 150 kronor av Göteborgs universitetsbibliotek.
198. *Sweriges rijkes siö-lagh:* som aff then stoormecthtigste/ högborne förste och herre/ herr Carl then elffte/ Sweriges/ Göthes och Wändes konung och arff-förste/ stoor-förste til Finland/ hertigh uthi Skåne/ Estland/ Lijfland/ Carelen/ Brehmen/ Verden/ Stettin-Pommern/ Cassuben och Wänden/ förste til Rügen/ herre öfwer Ingermanland och Wiszmar; så ock pfaltz-grefwe widh Rhein i Beyern/ til Gülich/ Clewe och Bergen hertigh/ &c. stadgat wardt åhr effter Christi börd/ ett tusende/ sex hundrade sextijonde och siunde. Göteborg, A. Grefwe, 1668. 4:o. (8), 67, (17) s. Stora riksvapnet i träsnitt på titelbladets baksida. Samtida skinnbd med upphöjda bind, oxiderad ryggdekor och stänkta snitt. Smala dubbla blindpressade pärmlinjer. Ryggskinnnet skadat upp- och nedtill samt med nötningar på binden. Främre falsen sprucken upp-till och den bakre med några små maskhål. Pärmmarna med några småskavanker och pärmhörnen stötta. Talrika fuktfläckar, framförallt i yttermarginalen. Med Ab. Berghs namnteckning. *7500

Collijn 490. Engström s. 115. Omtryck av första upplagan av sjölagen som utkom i Stockholm 1667.

199. *Then svenska psalmboken/* medh the stycker som ther til höra/ och på följande sida upteknade finnas/ uppå kongl. maytz: nådigste befallning/ årh MDCXCV öfwersedd/ nödtorfteligen förbättrad/ och medh hans kongl. mayttz. nådigste privilegio. Thetta formatet årh 1698 den 30 julij i Stockholm förste gången af trycket uthgången. Sthlm, Burchardi tryckerij, 1698. 8:o. Front, (2), 532, (28) s. Titelsidan tryckt i rött och svart och med en graverad vinjett på s. 1. + *Konung Darwidz psaltare*. (Sthlm, Burchardi tryckerij), 1698. 8:o. (2), 64, 67–194, 159–68, (6) s. Titelsidan tryckt i rött och svart. + *Evangelia och epistler* på alla söndagar/ högtider och helgedagar; såsom ock ther til hörige collecter och böner. (Sthlm, Burchardi tryckerij), 1698. 8:o. (2), 414, (6) s. Titelsidan tryckt i rött och svart. Två ganska nötta men trevliga röda marokängbd från 1700-talets andra hälft med mycket rikt guldornerade ryggar, gröna titeetiketter och hela guldsnitt. Smala pärmbräder med hörnstämplor i form av blommor. Aningen svaga innerfalsar. I första bandet är titelbladet delvis loss och inlagan har ett mindre hål i texten med minimal textförlust på s. 183, liksom fläckar i nedre marginalen på s. 493–96 och i texten på s. 523–26. Även det andra bandet har fläckar i texten på s. 22–27 i den första pagineringsföljden och i den andra en liten fläck i övre marginalen på s. 31–32. Snävt skuren i övre marginalen på s. 391. Nedtill på ryggarna gröna namnskyltar med ”E. Celsing” präglat i guld. Från Biby. *25000

Collijn 739 med avvikande kollationering. Klemming s. 121, nr 6. De avslutande två bladen utgörs av en förlagskatalog från Burchardi som inte uppmärksammats av vare sig Collijn eller Klemming. Ett rättelseblad finns i ett exemplar i Kungliga biblioteket men brukar saknas enligt Klemming. Frontespisen i detta exemplar avbildar kung David trakterande sin harpa och är graverad av J. C. Böcklin. Gravyren gjordes ursprungligen för Swedbergs psalmböcker. Tryckningen av 1695 års psalmbok påbörjades 1697 och Burchardi fick privilegium på fyra olika format. Detta är den första tryckta oktavpsalmboken och ett vackert prov på tryckeriets förmåga.

200. *Thorstens Vükings-sons saga* på gammal göthska af ett åldrigt manuscripto afskrefwen och uthsatt på vårt nu wanlige språk sampt medh några nödige anteckningar förbättrad af Jacobo J. Reenhielm. Uppsala, H. Curio, 1680. 8:o. (4), 140, (20), 1–130, (2) s. Med några träsnittsillustrationer i texten. Samtida något fläckigt pergamentbd med rester av en svag handskreven titeltext. En del gammalt bläckkludd på försättsblad och titelsida. Titelbladet med små pappersförluster i yttermarginalen. Något snävt skuren i övre marginalen på sina håll. Reva i nedre marginalen på s. 85 i den första pagineringsföljden och ett hål med smärre textförluster på s. 101–02 i den andra. En genomgående diagonal fuktrand som är mer framträdande i början och på slutet. Med Jacob

Hindrich Hildebrands och Carl Ericssons namnteckningar, den senare daterad 1830. *20000

Collijn 923. Warmholtz 2564. Bibliotheca Rudbeckiana 723. Fiske s. 659. Utgiven av Jacob Isthmenius Reenhielm på Olof Rudbecks förlag och bekostnad. Med isländsk och svensk parallelltext. Efter den första pagineringsföljden följer 18 opaginerade sidor med "Dhe gamla orden af Torstens Saga", därefter två opaginerade sidor hyllningstexter av Johannes Loccenius, Olof Rudbeck, Olaus Verelius och Jonas Rugman. Avslutas med "Jacobi Istmen Rhenhielms Notæ in historiam Thorstani Vikingi filii" och "Auctores citati". Trycktes i en upplaga av 500, men efterfrågan var tämligen blygsam, då det under åren 1680–95 endast såldes 55 exemplar. En ny upplaga i folioformat utkom 1696–97 och av denna är endast fem exemplar kända. Jacob Isthmenius Reenhielm (1644–91) utnämndes till riksantikvarie 1675 efter sin styvfader Olof Verelius avsked. Reenhielm är mest känd för sina utgåvor av isländska sagor. Jacob Henrik Hildebrand (1669–1719) tillhörde den förmögna köpmanssläkten och var en tid verksam i Riksarkivet. Först efter hans änkas död såldes böckerna på auktion i Stockholm 1740.

201. USSELINX, W. *Uthförligh förklaring öfver handels contractet* angående thet Södre compagniet uthi konungarijket i Swerighe. Stält igenom Wilhelm Usselinx. Och nu aff thet nederländske språket uthsatt på swenska/ aff Erico Schrodero. Sthlm, I. Meurer, 1626. 4:o. (99) s. Halvpergamentbd med något blekt rött titelfält (Hedberg, osignerat). Bra inlaga med endast en smärre reva i övre marginalen på blad E4. Trevligt ex. med Arvid och Rosa Hernmarcks guldpräglade pärmexlibris och ur Gustaf Bernströms bibliotek med hans blyertsnotering "coll. cat." på insidan av främre pärmen. *35000

Collijn 954. Sabin 98211. Den holländska köpmannen och ekonomiska skriftställaren Willem Usselinx (1567–1647) förvärvade som ung ingående kunskaper om handels- och kolonisationsmöjligheter i Amerika. Sedan han 1623 utmanövrerats från det holländska västindiska kompani han själv varit med om att bygga upp, erbjöd han sina tjänster till Sverige och Danmark. Han argumenterade för att Östersjöländerna skulle utvidga sin handel med Amerika. Usselinx idéer fick snabbt framgång i Sverige och Gustav II Adolf lät grunda ett svenskt kompani för handel med Västindien och Nordamerika redan 1626. Det fick namnet Söderkompaniet och i planen för detta ingick även den koloni som Sverige skaffade sig i Delaware. Finansieringen av kompaniet gick dock trögt och Usselinx försökte ihärdigt finna finansierare utomlands, framförallt i Tyskland. Arvid Hernmarck (1876–1940) var industriledare och ägde Hässelbyholms slott och gods på Fogdön i Södermanland, där Albert Engström och Verner von Heidenstam tillhörde gästerna. Han var en mycket aktiv boksamlare och en viktig kund hos Hedbergs bokbinderi, där han beställde många påkostade bokband. Av ekonomiska skäl kom stora delar av boksamlingen att skingras redan på 1920-talet.

202. WIDEKINDI, J. *Then fördom stormächtigste/ högborne furstes och herres herr Gustaff Adolphs/ den andres och stores Sweriges/ Götes och Wändes etc. konungs historia*, och lefwernes beskrifning/ then första deel. Författad och sammansatt. Sthlm, sahl. N. Wankijfs tryckeri, 1691. Folio. Extra grav. titelblad, (4), 448,

(12) s. Stänkdekorerat samtida skinnbd med upphöjda bind, oxiderad ryggdekor och titel samt kantdekor på pärmarna. Stänkta snitt. Ryggen aningen nött och torr. Pärmarna lite repiga på sina håll och med ytliga maskangrepp och småfläckar. Svaga inre falsar. För- och eftersättsblad med smärre revor. Inlagan med enstaka småfläckar, dock några större tråkiga fläckar i texten på s. 179–82. Enstaka smårevor, bl.a. i titelbladen. Liten mörk vaxfläck i texten på s. 408–10. Enstaka marginalnoteringar. Med Fale H. Burenskiölds namnteckning, Gustaf Adolf Sparres accessionsnummer och bibliografiska anteckningar, Carl Trolle-Bondes exlibris och hans guldpräglade initialer nedtill på främre pärmen. Från Trolleholm. *9000

Collijn 1016. Warmholtz 3472. Åhlén & Åhlén 1676. Allt som utkom. I det stiligä extra graverade titelbladet ingår bland annat ett porträtt av Gustav II Adolf. "Rättslösheten för författare och boktryckare framgår även av myndigheternas förfarande med rikshistoriografen Widekindis på offentligt uppdrag utarbetade historia om Gustav II Adolf. Sedan manuskriptet var färdigt avslöt regeringen kontrakt om tryckningen med boktryckaren Wankijf 1676, men innan det stora arbetet på nära 500 sidor i folio

förelåg i tryck var både författaren och boktryckaren döda. Först 1691 hade Wankijfs änka fått boken färdig för försäljning, men då ingrep plötsligt såväl ryska som danska sändebudet i Stockholm och inlade protest mot framställningssättet. Deras klagomål beaktades av regeringen, och trots att arbetet ark för ark inlevererats till kanslikollegiet i korrektur, granskats och godkänts, blev hela den tillgängliga upplagan indragen och förd till riksarkivet. Av 830 tryckta exemplar beslagtogs man 763, och detta utan att boktryckaren tycks ha fått någon ersättning för sin oförvållade och säkert mycket känbara förlust” (Åhlén, *Ord mot ordningen*, s. 50). Fale Henrik Burensköld (1739–79) var kammarherre och fick 1763 ärva Conrad Lohe mot att han la till dennes efternamn före sitt. Gustaf Adolf Sparre (1802–86) var justitieminister 1848–56. Efter sin avgång som minister utnämndes han till president i Svea hovrätt och avslutade till sist sin karriär som rikskansler från 1864 och fram till sin död. Han ägnade sig även åt forskning i svenska medeltidshandskrifter, i synnerhet rörande svensk adelsgenealogi från denna tid och byggde upp en stor boksamling, vilken efter hans bortgång förvärvades av släktingen Carl Trolle-Bonde på Trolleholm.

203. ÖRNHIELM, C. *Historiæ sveonum gothorumq; ecclesiasticæ libri quatuor priores inde â magis conspicua in his oris christianæ religionis origine, usque ad finem seculi post Christum natum duodecimi: qui, justî commentarii instar esse poterint in gentium Scandianarum potioem per hæc tempora historiam, non paucis locis scriptorum hujus ævi obscurioribus lucem, & dubiis fidem adferentes. Adjecti insuper necessarii indices plenissimi.* Sthlm, N. Wankiffwii, 1689. 4:o. (16), 726, (16) s. Titelbladet och dedikationen till Karl XI tryckta i rött och svart. Träsnittsillustrationer på s. 175, 260 och 567, s. 601–02 är en utvikbar tryckt tabell. Trevligt samtida något nött stänkdekorerat skinnbd med upphöjda bind och sparsamt blinddekorerad rygg samt enkla ramlinjer på pärmarna. Stänkta snitt. Litet nagg överst på ryggen och minimalt maskhål nederst. Några mycket lätt bruntonade blad. Försättsblad saknas och pappret på främre pärmens insida förnyat med gammalt papper. *4000

Collijn 1036. Warmholtz 1643: ”skada, at et så vackert och på många authentique handlingar grundat arbete icke blifvit fulbordat; fritt från misstag är det ej; men de förringa icke des värde”. Med tryckt dedikation till Karl XI. Med hyllningar av J. Columbus och L. Norrmannus. De avslutande opagerade bladen är en hyllning till Karl XI. Lindroth skriver i sin lärdomshistoria att det var Örnhielms ”avsikt att bruka sina samlingar till en grundläggande svensk kyrkohistoria, byggd på urkundernas vittnesbörd. Men bara det första bandet blev färdigt och utgivet [...]. Det omfattar den äldsta tiden från Ansgar till sekelskiftet 1200.” Lindroth påpekar liksom Warmholtz att arbetet innehåller misstag, men att författarens lärdom är beundransvärd: ”Det skulle dröja länge, innan svensk kyrkohistorisk forskning åter nådde samma nivå som i Örnhielms *Historia ecclesiastica*”.

204. ÖRNHIELM, C. *Historiæ sveonum gothorumq; ecclesiasticæ libri quatuor priores inde â magis conspicua in his oris christianæ religionis origine, usque ad finem seculi post Christum natum duodecimi: qui, justî commentarii instar esse poterint in gentium Scandianarum potioem per hæc tempora historiam, non*

paucis locis scriptorum hujus ævi obscurioribus lucem, & dubiis fidem adferentes. Adjecti insuper necessarij indices plenissimi. Sthlm, N. Wankiffwii, 1689. 4:o. (16), 726, (16) s. Titelbladet och dedikationen till Karl XI tryckta i rött och svart. Träsnittsillustrationer på s. 175, 260 och 567, s. 601-02 är en utvikbar tryckt tabell. Samtida något nött och småfläckigt pergamentbd med ljusbrunt infärgat titelfält och röda snitt. Övre kanten av främre pärmen med spår av musangrepp. Aningen svag inre främre fals. Försättsbladet med en pappersförlust överst, sannolikt efter en bortriven namnteckning. Titelsidan lite solkig. Även sporadiska dammfläckar i övre marginalen. Inlagan fuktfläckig, mest markant på s. 367-78, 433-40, 627-34 och 676-80 samt på de sista sidorna. Med C. [?] Öhmans, Gustav Joh. Sommelius och D. Munck af Rosenschölds namnteckningar, den sistnämnda daterad den 17 maj 1817. Ex. på stort skrivpapper med mycket breda marginaler. *7500

Gustaf Johan Sommelius (1726-1800) var professor och universitetsbibliotekarie i Lund. Munck af Rosenschöld har antecknat att han förvärvat boken på den bokauktion där hans gamla lärare Johan Lundblad sålde huvuddelen av sitt bibliotek. Johan Lundblad (1753-1820) var professor i latin och akademibokhandlare m.m. i Lund. David Munck af Rosenschöld (1786-1840) studerade i Lund och efterträdde 1812 Esaias Tegnér som adjunkt i estetik och som vice bibliotekarie vid Lunds universitetsbibliotek, han blev kyrkoherde i Kvistofta 1816 och fick professors namn 1819. Han skrev flitigt i många ämnen och ansågs som ett original, bland annat för sitt ointresse av att tvätta sig.

BIBLIOGRAFIER & REFERENSLITTERATUR

- ALMQUIST. *Svensk genealogisk litteratur*. Sthlm, 1905.
- ALMQVIST. *Johann Kankel, Per Brahes boktryckare på Visingsö*. Uppsala, 1965.
- Bibliotheca danica*. I–V. Genudgivet med tillägg. Köpenhamn, 1961–63.
- BLOMQVIST. *Mat och dryck i Sverige*. Litteraturöversikt. Borås, 1980.
- COLLIJN. *Sveriges bibliografi 1600-talet*. I–II. Uppsala, 1942–46.
- DAVIDSSON. *Studier rörande svenskt musiktryck före år 1750*. Uppsala, 1957.
- DU RIETZ. *Gastronomisk spegel*. Sthlm, 1953.
- DU RIETZ. *Gastronomisk spegel*. Andra upplagan. Jönköping, 1999.
- ENGSTRÖM. *Amund Grefvve. Den första boktryckaren i Göteborg*. Göteborg, 1983.
- HEBBE. *Den svenska lantbrukslitteraturen*. I–II. Uppsala, 1939–45.
- HERMANNSSON. *Catalogue of the Icelandic collection bequeathed by Williard Fiske*. Ithaca, 1960.
- HESSE. *Svensk numismatisk bibliografi intill år 1903*. Västervik, 2004.
- KLEMMING. *Ur en antecknares samlingar*. Uppsala, 1880–82.
- KLINGBERG. *Kronologisk bibliografi över barn- och ungdomslitteratur utgiven i Sverige 1591–1839*. Sthlm, 1967.
- KROK. *Bibliotheca botanica suecana. Svensk botanisk litteratur*. Uppsala, 1925.
- LEIJONHUFVUD & BRITHELLI. *Kvinnan inom svenska litteraturen intill år 1893*. Sthlm, 1978.
- LINDBERG. *Swedish books 1280–1967*. Sthlm, 1968.
- LINDROTH. *Svensk lärdomshistoria*. I–IV. Sthlm, 1975–81.
- LUNDSTEDT. *Sveriges periodiska litteratur 1645–1899*. I–III. Sthlm, 1969.
- MARKLIN. *Catalogus disputationum*. I. Uppsala, 1820.
- MÜNTZING. *Svensk jaktlitteratur*. I. Linköping, 1928.
- REITERSJÖ. *Hundens bibliografi*. Falun, 2003.
- RUDBECK. *Bibliotheca Rudbeckiana*. Sthlm, 1918.
- SABIN. *A dictionary of books relating to America*. I–XXIX. Amsterdam, 1961–62.
- SAHLIN. *Förteckning över svensk färgerilitteratur*. Sthlm, 1922.
- SALLANDER. *Bibliotheca Walleriana*. I–II. Uppsala, 1955.
- SBL = *Svenskt biografiskt lexikon*. Sthlm, 1918–.
- SCHREBER. *Svenska jaktens litteratur intill år 1900*. + Tillägg. Uppsala, 1920 & Sthlm, 1958.
- SJÖGREN. *Svenska kungliga och furstliga bokägaremärken*. Sthlm, 1915.
- Svenska aktiebrev före 1850*. Sthlm, 1991.
- WARMHOLTZ. *Bibliotheca historica Sueo-Gothica*. I–XV + Register. Köpenhamn, 1966–68.
- VD17 – www.vd17.de.
- WILLEMS. *Les Elzevier. Histoire et annales typographiques*. Nieuwkoop, 1991.
- ÅHLÉN & ÅHLEN. *Censur och tryckfrihet. Farliga skrifter i Sverige 1522–1954*. Södertälje, 2003.
- ÅKERLIND-CASINO. *Svensk bibliografi för trollkarlar*. Göteborg, 1963.

Flertalet av dessa referensböcker har antikvariatet till salu.

En
Mycket nyttig och förbättrad

Frenchier = Bok,

Swaruti tilfinnandes år,
Huruledes man, efter nu för tiden brukelig art och
maner, allahanda rätter ordenteligen upp bordet sätta,
sirligen sönderskära, samt wäl och tilböriligen förlägga, såsom
och uti god ordning åter aftaga ska

Swar wid och äro bifogade 133 *eriuse*

Bord- och Sefwer-Rim /

Jämte
En colligerad och utur många berömliga luctoribus
Sammandragen

Konst- och Under = Bok / Samt en förborgad Skrif-Konst /

Swaruti är til at lära,
Huru allahanda naturlige approberade konster, hwilka
dem obekantom uti dess præsenterande, hel öfvernaturlige förekomma
och för träll-konster hållne/ dock alle igenom särdeles stickelighet/ wänskap och öfning
förrättade warda/ uti et lustigt Compaigne föreställas skola/ thet
samma til roslighet och behag.

Fjerde gången utlad och förbättrad.

W E S T E R N S

Tryckt hos JOH. L. HORRN, Kongl. Gymn. och Confult. Wakt. 1759.

